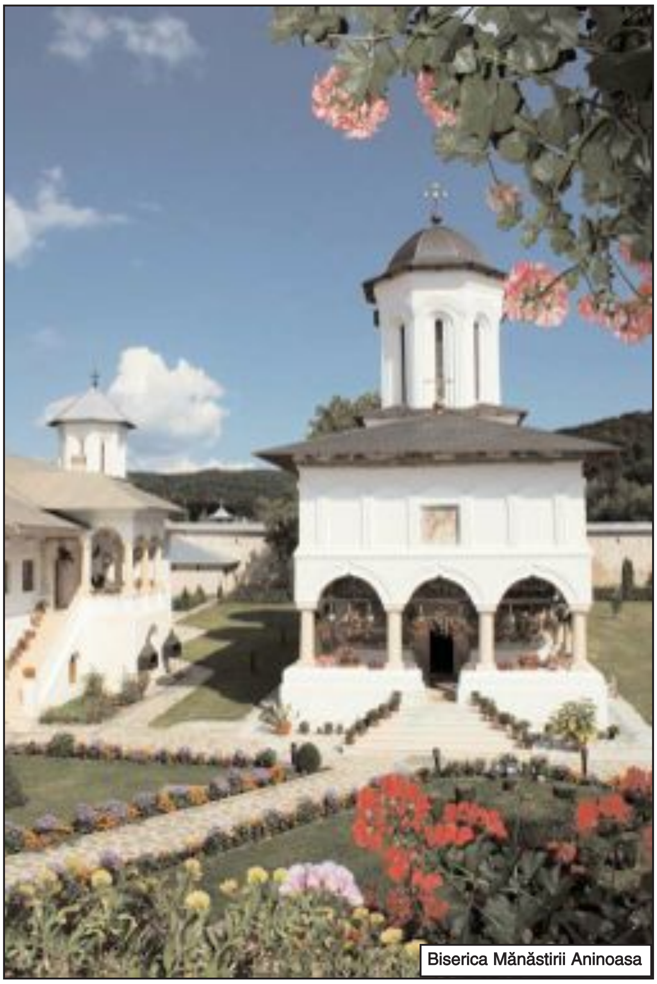
Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul IV ■ Nr. 2 (27) ■ Februarie 2013

Biserica Mănăstirii Aninoasa

Din sumar:

Revista apare cu sprijinul Primăriei Municipiului Curtea de Argeș

Addenda la Manifestul SFP*

Gheorghe PĂUN

Pentru că am mai *scăpat* de niște alegeri, deci nu se poate spune că intervenim în politică (în cea practică, de partid sau cu referire la vreo persoană, subiect „interzis” la revista noastră) și pentru că „Manifestul” (vezi numărul din luna septembrie 2012 al revistei) a suscitat oarecare interes (bineînțeles, și ignorarea lui este o formă de reacție), revin cu câteva rânduri, răspuns la unele interpelări (întrebări, interpretări) pe care le-am primit.

Încep cu chestiunea fundamentală, cea despre care se întreabă chiar din titlu Gabriela Căluțiu-Sonnenberg într-un articol din luna noiembrie 2012: este posibilă democrația fără partide? Personal, cred că tocmai asta e problema, că partidele nu numai că nu (mai) asigură democrația, *dar nici nu (mai) pot* s-o facă. Nu e (numai) vina partidelor, ci a vremurilor, a istoriei, a lumii globalizate de azi, care e mult mai complexă decât le place politicienilor să creadă că este. Clase sociale concurente/opuse nu mai există și, chiar dacă ar exista, competiția dintre ele nu se mai cheamă „luptă de clasă”. Politica, însă, în forma tradițională, simplifică brutal realitatea. Stânga, dreapta, verzii sau roșii sunt tot atâtea categorii grosolane spre care sunt împinse discursul și votul, dar în care lumea de azi nu mai încape. Asistăm la o veritabilă schizofrenie, asumată și practicată parcă sub hipnoză, și de politicieni și de alegători. Partidele vorbesc în termeni de bine și rău, pe care presupun că le pot defini, încearcă să mă convingă pe mine, alegător, că și binele meu personal e cuprins în binele general pe care-l propun, știind probabil – iar dacă nu știu, cu atât mai rău – că numai Dumnezeu poate spune ce e bine sau rău (un mod de a aminti că, dintotdeauna, dar mai abitir în ultimele secole, binele este obiect de studiu pentru religie, filosofie, sociologie, psihologie, economie, justiție și câte altele – dar nu și pentru matematică: un mod de a spune că nu există un consens în această problemă, o *definiție,* discuția va continua la nesfârșit – discuția însăși fiind o manifestare a democrației). În plus, nu numai că fiecare partid are un *bine* general, dar are unul care e diferit, dacă nu chiar contrar, măcar pe unele coordonate, de *binele* propovăduit de alt partid. Asta devenind scop în sine: opoziția trebuie să contrazică (ba chiar să saboteze) puterea – și invers... Revin. Așa cum

cred că partidele nu asigură democrația, la fel de mult cred că *meritocrația* pe care o propune „Manifestul” nu e deloc opusă democrației – ba chiar dimpotrivă. Fac aici referire și la „o carte editată la Editura Antet la începutul anului 2009 și interzisă în rețeaua de librării în 2010”, după cum ne anunță prima pagină a unei versiuni care circulă pe internet (nu știu dacă Primo Laurențiu, numele scris pe copertă, este real sau un pseudonim). În această carte, meritocrația este propusă (la un nivel tranșant, parcă mai SF decât SFP, ba chiar cu revenirea la unele măsuri – vezi problema demografică, infracțiunile sexuale și altele – mai degrabă ținând de zoologie) ca alternativă la democrație, ceea ce, subliniez, nu e deloc cazul în Utopia mea și nu poate fi cazul în general.

Mi s-a spus și că modul de constituire a Parlamentului (mă rog, a Marii Adunări Naționale) de acum câteva decenii ilustrează procedura propusă în „Manifest” – alegerea pe profesii – deci nu e nimic nou aici. Corect, deputații MAN chiar aveau o declarat-echilibrată distribuire profesională, cu trei amendamente esențiale: (1) alegerile se făceau din patru în patru ani, deci păgubosul ciclu electoral național era prezent, (2) nu se poate spune că alegerile erau libere (în câte circumscripții existau câte doi sau mai mulți candidați?) și (3) după constituire, MAN nu mai avea decât rolul de a aplauda și valida legi care veneau de la partid (iarăși partidul!), profesiile erau uitate, se simula doar funcționarea unui „for suprem de decizie”.

Cred însă că discuția este fundamental pornită greșit (nu numai aici, în revistă): discutăm despre „democrație” ca și când acest termen ar avea un înțeles la fel de clar precum „scaun”, „ochi”, „azot”, ca și când acest termen ar avea însușiri magice, evident pozitive, pe care nu trebuie să le punem în discuție și de care nu trebuie să ne îndoim. Există o mistică a democrației (la noi și în întreaga lume, spuneam și altădată, să nu idealizăm politica altora), termenul a devenit un fetiș, iar dezbaterea de fond un tabu, după cum ne spune și mult mediatizata scriitoare – și juristă! – germană Juli Zeh. (Aceeași Gabriela Căluțiu ne-o prezintă, plecând de la un text semnificativ al Juliei, la pagina 3 a revistei.)

(Continuare la pagina 2)

* Societatea Fără Partide

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi şi nouă toate...

Sunt persoane – singulare sau colective – care-s inamici comuni tuturor partidelor şi tuturor guvernelor, mai ales când acele partide sunt personale şi nu de principii.

Partide personale şi nu de principii? Ce va să zică asta? Ce? Nimica. Aţi auzit ceva nou? Ionescu şi cu Ion Ghica şi-au dat mâna... Cum se poate – dar principii aşa de diferite? Iată ce va să zică partide personale. Partide de oameni fără caracter... politic – oameni pe care nu poţi conta, factori cu care nu poţi calcula.

Ce va să zică un caracter? Un om cu principii bune or rele, totuna, pe care cunoscându-le însă să ştii sigur şi tare că poţi proroci cu sfinţenie cum că în împrejurarea cutare şi cutare, omul nostru se va purta aşa şi aşa – dar în fine numai aşa şi nu altfel. De se poartă altfel, chiar de s-ar purta bine, totuşi nu mai e cu caracter, ci fără. În fine omul ale cărui fapte sunt dictate de principii bune or rele, salutarii or pernicioase, e om de caracter; iar omul care lucrează sub impresiunile momentului, fără ca prin faptele lui să se ţeasă firul cel roşu al principiilor, e om fără caracter, e un factor cu care nu poţi calcula, e un individ de care nu poţi şti cum se va purta anume în împrejurarea cutare sau cutare.

Un ministru, fie cât de genial, în România nu va isprăvi nimica, pentru că nu are la dispoziţiune alţi factori cu care să calculeze decât astfel de oameni. Azi omul meu e de-un principiu, mâine bagi de samă că s-a schimbat. Azi roşu, mâine alb; azi alb, mâine negru; azi Rada, mâine Neaga – ba încă cu toate astea pretinde să-l şi respect, să şi zic: Mare-i, mă! Şiretu-i, mă! Grozavu-i, mă! Uite, mă! etc.

Iată ce vor să zică partidele-n România – pardon! partidele personale – cine-ar putea presupune aşa ceva despre onorabilele partide din România şi mai cu samă încă de toate, fără deosebire! Auzi acolo prezumţiune.

Inamicul comun al acestor donquixonade e aşa numitul simţ comun. Ce principiu, domnule – îmi zicea un biet mitocan robust şi roşu la faţă – ce principiu şi libertate... Nu vezi că toţi umblă după chiverniseală?

D*upă chiverniseală.* Vorbă mare, căci ea e deviza tuturor partidelor, tuturor purtătorilor de stindard cum s-ar zice, căci în urma urmelor fiecare e în stare ca să moară pentru stindard şi pentru... chiverniseală.

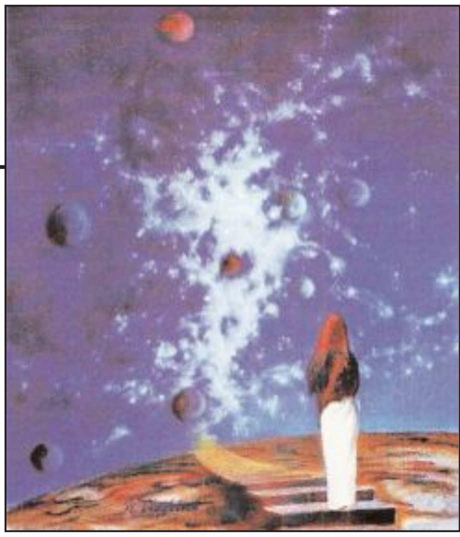
Dar acuşi mă pomenesc c-un ziar roşu ţipând: Domnule! D-ta batjocureşti opiniunea publică. D-ta calomniezi ţara! D-ta, cinic şi corupt, despreţuieşti presa! D-ta insulţi naţiunea!

Naţiunea! Hoho! Naţiunea va să zică. Un rău au partidele noastre: că se identifică fiecare din ele cu naţiunea. „Suntem naţiunea... nu mai sunt partide-n ţară! Toată ţara-i numai o partidă: naţiunea!" Iată ce zic unii, iată ce zic şi ceilalţi.

Ba da, domnişorilor, nu sunteţi dv. naţiunea, nici unii, nici alţii, nici măcar toţi la un loc, nici măcar generaţiunea toată, căci naţiunea are zeci şi iarăşi zeci de generaţiuni. Dv. puteţi fi o generaţiune, un fragment, drept să vă spui cam mizerabil şi cam putred, al acestui corp ce trăieşte zeci de secoli: naţiunea.

Dar dv. sunteţi consecvenţi. Aţi zis că sunteţi naţiunea şi vi se pare că o şi sunteţi – sau cel puţin faceţi ca şi când o aţi fi – îngrijiţi adică pentru dmv. şi – mărire cerului – numai pentru dv. Trecutului îi daţi cu piciorul, viitorului nu-i testaţi nici ştiinţa, nici limba, nici ţara, ci numai corupţiunea dv. cea mare şi partidele dmv. cele fără de caracter. Mâncaţi venitul ţării, a trei generaţiuni viitoare, căci mâncaţi pe datorie pâinea copiilor, nepoţilor şi-a strănepoţilor dmv. Tot luxul ce-l faceţi azi poimâine la ei va fi mizerie. Dar finanţele ţării se ruină. Ce vă pasă, voi sunteţi naţiunea... cu moartea voastră a murit şi naţiunea, vorba ţiganului: ce-mi pasă mie că trăieşte toată lumea, dacă mor eu. Dac-am murit eu, toată lumea a murit.

(Manuscris 2257, pp. 48, 49)

Dacă rămânem la înţelesul lui „popular", termenul nu are niciun sens sau ajunge foarte aproape de „entropie socială", justificată de căutarea „binelui general" la nivelul părerilor-dorinţelor individuale. (A se vedea câte aberaţii ies la iveală invocând drepturile democratice ale persoanei sau grupului, chiar dacă prin asta se lezează drepturile altor persoane sau grupuri, uneori şi ale majorităţii.) Dacă citim dicţionarul, rămânem tot pe acolo: *Democraţie = Formă de guvernare în care supremaţia aparţine poporului* (DEX, 2009, ediţia a doua, revizuită), chiar dacă (sau, poate, tocmai deoarece) aflăm apoi că *Supremaţie = Superioritate absolută unită cu autoritate şi putere; poziţie dominantă; preponderenţă.* „Puterea poporului" şi cam atât (exercitată, desigur, de aleşii acestuia, că altfel nu se poate decât în comunităţi mici, şi iarăşi ajungem la partide!). Cam ca în butada „ce bine ar fi să nu fie rău!"

Trebuie trecut dincolo de termenul-mantră şi coborât măcar un nivel mai spre componente. Discuţia devine încet-încet profesionistă, nu e aici locul, reţin doar câteva „principii generale: parlament reprezentativ, separarea puterilor în stat, domnia legii (în opoziţie cu domnia forţei), garantarea drepturilor civile, proporţie optimă între democraţia orizontală (principiul participării generale la conducere) şi democraţia verticală (principiul ierarhiei)". Nici n-a fost nevoie să citez dintr-un tratat de specialitate (cititorul pretenţios poate căuta detalii de la Platon şi Aristotel, până la Ţuţea, trecând pe la Bergson şi alţii), ajunge tot un dicţionar, cel *Enciclopedic* de data asta (vol. II, Ed. Enciclopedică, Bucureşti, 1996). Nu vi se pare că toate acestea justifică şi ilustrează „Societatea Fără Partide", în sensul propus în „Manifest"? Nu insist, pe de o parte, pentru că ar trebui să mă repet, arătând cum partidele nu asigură niciuna dintre aceste principii generale (matematiceşte vorbind, nici nu sunt independente aceste principii, non-separarea puterilor duce la non-domnia legii şi aşa mai departe, deci este suficient ca politicul să controleze Parlamentul şi acesta justiţia, sau ca politicul să controleze direct justiţia – ceea ce peste tot se încearcă şi pe alocuri se şi reuşeşte), pe de alta, pentru că iarăşi am trecut cu mult de prima pagină a revistei....

Las, deci, discuţia deschisă şi trec la un repros pe care mi l-am asumat atunci când am ales iniţialele SF, dar pe care l-am auzit de mai multe ori: bun, dar cum se poate ajunge la ce propune „Manifestul"? Aşa ceva e imposibil. Bună întrebarea, greşit răspunsul: este *improbabil*, nu *imposibil!* De dragul jocului, îmi pot imagina o mulţime de soluţii. (1) Politicienii pot avea un moment de iluminare şi vor trece la SFP prin propria dorinţă, la propria iniţiativă. (2) Un politician anume va avea atâta putere de convingere încât ceilalţi îl vor urma spre SFP. Situaţii la fel de (ne)plauzibile precum eventualitatea ca (3) un magician/un extraterestru să vrăjească Parlamentul pentru a vota desfiinţarea partidelor. N-aş paria pe niciuna dintre aceste variante. Rămâne, din păcate, varianta (4), a unui *cataclism.* O criză puternică, o lovitură de stat, o revoluţie... La scară istorică, toate acestea pot avea (dar nu au totdeauna) consecinţe pozitive (n-am spus-o eu primul). Pe termen scurt – Doamne fereşte! Rămâne lozinca din finalul „Manifestului". O reiau ca să închei mobilizator: „Alegători din toate ţările, dezmeticiţi-vă!" Mai ales că am trecut într-un nou ciclu al calendarului maya, avem timp berechet... Pentru că totul e chestiune de timp, nu credeţi?

Redactor-şef: Gheorghe Păun

Redacţie: Daniel Gligore, Maria Mona Vâlceanu, Constantin Voiculescu

Colegiu redacţional: Svetlana Cojocaru – director al Institutului de Matematică şi Informatică al Academiei de Ştiinţe a Moldovei, Chişinău, **Florian Copcea** – scriitor, membru al USR şi USM, Drobeta-Turnu Severin, **Ioan Crăciun** – director al Editurii Ars Docendi, Bucureşti, **Spiridon Cristocea** – director al Muzeului Judeţean Argeş, Piteşti, **Dumitru Augustin Doman** – scriitor, Curtea de Argeş, **Sorin Mazilescu** – director al Centrului Judeţean Argeş pentru Promovarea Culturii, Piteşti, **Marian Nencescu** – redactor-şef al revistei *Biblioteca Bucureştilor*, **Filofteia Pally** – director al Muzeului Viticulturii şi Pomiculturii din România, Goleşti, Argeş, **Octavian Sachelarie** – director al Bibliotecii Judeţene „Dinicu Golescu", Piteşti, **Adrian Sămărescu** – director editorial al Editurii Tiparg, Piteşti, **Ion C. Ştefan** – profesor, membru al USR, Bucureşti.

CURTEA DE LA ARGEŞ
Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Trustului de Presă „Argeş Expres" (B-dul Basarabilor 35A, tel./fax: 0248-722368) şi a Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu" (B-dul Basarabilor 59, tel./fax: 0248-728342) din Curtea de Argeş

Corectură: Cristian Bobi şi Radu Gîrjoabă
Tehnoredactare: Elena Baicu

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face la sediul redacţiei – Trustul de Presă „Argeş Expres" (25 lei/6 luni şi 50 lei/12 luni); banii trebuie trimişi în contul SC Argeş Expres Press S.R.L., deschis la Raiffeisen Bank Curtea de Argeş, IBAN: RO83 RZBR 0000 0600 0373 5533, sau în contul deschis la Trezoreria Curtea de Argeş, IBAN: RO46 TREZ 0485 169X XX00 0379.

Tiparul: SC TIPARG SA, Piteşti.

Revista poate fi sponsorizată prin intermediul Asociaţiei Culturale Curtea de Argeş, CIF 29520540, cont Volksbank, IBAN RO82 VBBU 2587 AG15 1679 2701.

Homo sapiens

Lacrima lui Dumnezeu

Horia BĂDESCU

Nu poți afla cine ești dacă nu-ți afli mai întâi rădăcinile, dacă nu deslușești puterea pământului și culoarea cerului din locul în care norocul ori nenorocul te-a adus pe lume, dacă nu afli cum se alcătuiesc ele acolo, în locul acela unic din care te tragi cu toate ale tale, bune și rele, cum sunt acele seve care urcă înlăuntrul tău de la întâiul strigăt, dar și din de demultul din care vii înainte de lumirea celui care vei fi.

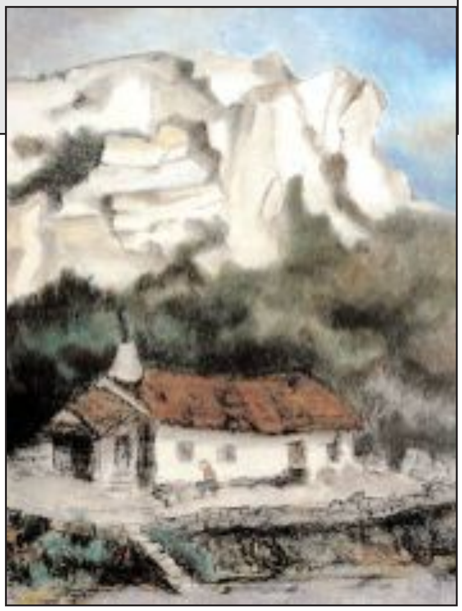
„E o comuniune mistică între pământul în care ne-am născut și sufletul nostru" – scria grecul Nikos Kazantzakis. „Așa cum rădăcinile îi trimit pomului porunca tainică de a înflori și de a rodi pentru a-și justifica menirea și a ajunge la capătul călătoriei, tot astfel pământul strămoșesc încredințează roluri dificile sufletelor cărora le-a dat viață. Sufletul și țărâna par a fi din aceeași substanță, pornesc spre același asalt; sufletul nu e decât capătul cel mai îndepărtat al victoriei."

Dar dacă pământul e acela care te sprijină și de care te sprijini, dacă el te ține să stai drept, în picioare, ochii, care nu vor și nu trebuie să se plece, spre cer se înalță, spre cuibul și izvorul luminii celei de toate zilele și de o ființă. Căci adevărat este că rădăcinile aduc seva adâncurilor în înflorita coroană a pomului, așa cum spunea Kazantzakis, dar la fel de adevărat este că numai binecuvântata lumină a cerului îl face nu numai să rodească, ci și să fie. După cum la fel de adevărat este că pomul se cunoaște după lumina sub care se înalță.

Nu suntem altfel decât lumina care ne ține în palmă de la facerea noastră și a lumii, a lumii noastre se înțelege, a lumii acelui loc în care deschidem ochii ca să ne bucurăm și să ne înminunăm de frumusețea lumii lui Dumnezeu. Cândva, încercând să definesc acel cuvânt care ne situează în univers – *acasă* –, despre acel *acasă* care e același și mereu altul pentru fiecare, același ca situare în absolutul afectivității noastre, însă mereu altul în natura lui, în ființa lui după care ni se alcătuiesc nouă marginea și nemarginea sufletului, adică ființa noastră cea unică, scriam că ființa acelor locuri în care am venit pe lume, vatra aceea de pământ argeșean numită atât de ezoteric și de borgesian Aref (Aref fiind Alef-ul inimii mele, acel *centrum mundi* în care lumea întreagă se aflã), este lumina. „O lumină atât de clară, atât de blândă, atât de pură, cum numai în italica Toscana mi-a fost dat să aflu. O lumină care pare să ia în palme locurile și le înalță împreună cu ea în orbita albastră prin care ne privesc zeii și veșnicia. O lumină în care universul se așază în genunchi pentru ca omul să-și poată rezema capul pe umărul lui."

O lacrimă pe care Dumnezeu s-a îndurat să o lase să cadă peste satul acesta și oamenii lui, ca o bucurie a trudei de-a viețui într-un anume chip. Nu întâmplător, nimic nu este întâmplător pe lume, întâmplarea face parte din logica necunoscutului, satul acesta însemna pre numele lui vechi, Hareș, luminiș, răsărit de soare. Mă simt moștenitor al acelui înțeles, căruia consătenii mei i-au dat realitate prin felul viețuirii lor seculare, mă simt fiu al luminii. Al luminii celeste din care și prin care se întrupează lumina spiritului, al luminii care mi-a îngăduit să mă îmbăiez în infinita ei frumusețe dimpreună cu întreaga lume, învățându-mă, deopotrivă, să mă umilesc în fața infinitului, dar și să-mi ridic fruntea ca să pot vedea cerul.

În acest februarie în care se întorc fabuloasele zăpezi ale copilăriei pentru a-mi așeza în poartă cel de al șaptelea semn al viețuirii, mă gândesc, a nu știu câta oară, cât de norocos am fost să mă nasc acolo unde a căzut lacrima lui Dumnezeu. *Benedictus!*

Juli Zeh - eleganța târguielilor amânate

Gabriela CĂLUȚIU-SONNENBERG

Nu țin minte să fi întâlnit vreodată într-un text de literatură o împerechere mai savuroasă de beletristică și analiză socio-politică decât cea pe care o aflu în eseurile scriitoarei contemporane Juli Zeh. Distinsă cu numeroase premii, jurista și literata Zeh și-a creat un cert renume de „enfant terrible" în peisajul disputat al tinerei generații de scriitori germani. Dar nu e vorba aici de teribilism, ci pur și simplu de talent cu grămada, dublat de o formație științifică riguroasă și de o sete de cunoaștere absolut contagioasă.

Molipsită și eu, nu mă pot opri să nu împărtășesc măcar câteva dintre uimitoarele ei asocieri de idei, care sunt convinsă că vor prinde să germineze în mintea fiecăruia dintre noi, de îndată ce vom fi citit pasajele cu pricina.

Cu neastâmpăru-i specific, autoarea năvălește exact pe acele subiecte pe care restul lumii nu doar că le ocolește, ci nici măcar nu îndrăznește să le numească: tabuurile. Obsedată fiind – ca mai toți dintre noi – de vădita lipsă de dreptate din lume, dar mai ales de ineficiența instituțiilor și oamenilor care ne conduc destinele, uitând să ne întrebe dacă suntem de acord cu metodele lor sau nu, Juli Zeh pornește la... cumpărături. Se îndreaptă, așadar, spre *Piața Europeană*, ținând în mână lista de cumpărături, pe care însuși *partenerul ei pentru pace* i-a notat să cumpere și ceva *tabuuri.* Înainte de a porni mașina, citește, dintr-un automatism, anunțul de pe gard: *„Se caută vecin: mai avem locuri libere în Edificiul European."*

De departe zărește o firmă luminoasă, de neon: *Globus Europa. „Cu halele ei imense, cu podelele de beton, nu pare deloc o instituție europeană. Seamănă mai mult cu un Mall american. La raionul de valori au de toate. Totul pentru democrație: libertăți, egalități, drepturile omului, de toate felurile, de regulă de calitate bună. Deși, nu tocmai ieftine. Lume puhoi, la grămadă. Se lucrează la o extindere, o anexă pentru subsecția Drepturi Comunitare de Bază și Constituția Europeană."* În dosul unei ultime bucăți de transcendență – o ofertă specială, din stocul în curs de epuizare – vede doi angajați îmbrăcați în halate albastre, pe care, bineînțeles, îi întreabă unde poate găsi tabuuri. Reacția lor descurajează: *„Întrebați la raionul de cosmetice. Sau la lucru manual".*

Nici tânăra de la raionul de informații, îmbrăcată în reglementarul halat albastru-european, nu e de mare ajutor. Citează din calculator: *„Tabuuri. În culturi indigene desemnează vindecarea parțială sau definitivă, pe bază de mană cerească a unei..."* Și adaugă de la ea: *„Ce-i aia cultură indigenă?"* În final, găsește o defintie aproximativă: *„Ceva care se sustrage exprimării clare, în cuvinte, din motive legate de timiditate nejustificată."* și conchide: *„Cod articol desființat. Îmi pare rău, nu vă pot ajuta."*

Într-un târziu, cu ajutorul unui angajat zelos, autoarea reușește să găsească o cutie de carton, goală, cu o etichetă: *Tabuuri – Made in Germany.* Decepționată, se întoarce acasă cu mânile goale.

Reflectând la întrebarea *„De ce nu se mai comercializează tabuuri pe Piața Europeană?"*, iată raționamentul pe care îl face: *„Îmi vine-n minte o formulare amuzantă din Dreptul Prusac de la 1794; se referă la homosexualitate: ceva care, din motive de abjecție nu poate fi numit aici. Fără-ndoială: tabu. Însăși norma își pune aici palmele peste ochi, interzicând ceva ce nu-ndrăzneste nici măcar să definească. Atunci când se validează o lege, prin procedeul legal, tipizat, obiectul ei nu va mai putea fi privit niciodată ca tabu. Principiul fundamental al imuabilității legii presupune, înainte de toate, definirea clară și precisă a subiectului ei, altfel ar contraveni normei. În procesul de dezbatere publică din Parlament se pune în discuție orice propunere de lege – cel mai târziu aici intervine momentul în care regula își pierde caracterul de tabu, turnându-se mai apoi în tiparele unei legi explicite. La finalul acestui lanț se situează cea de-a patra putere în stat* (n. trad.: presa, mass-media), *care toată ziulica n-are nimic mai bun de făcut decât să vânture-n lume cuvintele ce deschid larg porțile accesului generalizat. (...) Pe de-o parte, democrația, ca formă de guvernare statală și, pe de altă parte, tabuurile sunt două concepte care se exclud reciproc. Iar din cauză că Uniunea Europeană nu admite în rândurile ei decât state complet democratice, nu mai există pe piața europeană tabuuri, nici măcar dintre cele Made in Germany. De aceea erau goale cutiile din magazin."*

Partenerul ei pentru pace o întâmpină în prag și o mustră pentru absurditatea preocupărilor. Reacția amintește cu finețe de metodele cu care unele state, mai cu vechime, obișnuiesc să mușamalizeze curiozitățile îndreptățite ale membrelor mai tinere din Uniunea Europeană: *„Iar ai sclipiciul ăla supranațional în ochi!"*, îi reproșează consortul.

Somat să enumere concret măcar trei tabuuri vehiculate pe piață, partenerul remarcă sec că ele, prin însăși definiția lor, nu circulă, ci se păstrează sub tăcere. Cu alte cuvinte, sunt de natură profundă, intime. În acest context, e de mirare că Piața Europeană a îndrăznit să listeze public și să preia în sortiment un asa produs!

Singura explicație a acestui fenomen este că un tabu *„face casă bună cu alte tabuuri și, împreună, facilitează buna înțelegere, contribuind la instalarea unui climat armonios. Când toată lumea e de aceeasi părere, nu mai e nevoie să se poarte discuții aprinse pe subiectul respectiv."*

Într-o lume în care până și cele mai incomode adevăruri fac subiectul discuțiilor dezinvolte prin emisiuni televizate – abuzurile de minori, manipularea genetică, energia atomică, național-socialismul, sadomasochismul, despăgubirea muncitorilor silnici, internetul – este evident că nu mai rămâne loc pentru secrete. Nici instituțiile care impuneau în trecut tăcerea – biserica, intelectualii, guvernul – nu mai sunt respectate. Pentru că, așa cum remarcă eroina noastră, *„noi suntem toleranți și iubim transparența; ne batem gura pe orice temă."*

Concluzia dezarmantă se instalează de la sine: *„democrația e o concepție care se opune tabuurilor".* Ei și ce dacă? Ne-am gospodărit la o adică bine mersi și fără ele până acum. Sau nu?

→

Homo sapiens

Juli Zeh, una dintre cele mai apreciate scriitoare germane din generația sa, este născută la Bonn, în anul 1974. În paralel cu studiile juridice, cu accent pe drept internațional, a studiat și literatura la Leipzig. A finalizat studiile juridice cu titlul de doctor, a studiat și la New York și Cracovia și și-a făcut stagiul de practică la ONU. Primul ei roman, *Vultur și înger* (germ. *Adler und Engel*) a avut un succes internațional răsunător, fiind tradus până la ora actuală în 27 de limbi. A fost distinsă cu numeroase premii, printre care Premiul German pentru Carte (2002), Premiul de Promovare Hölderlin (2003), Premiul Ernst-Toller (2003) și Premiul Per Olov Enquist (2005).

Împreună cu Ilija Tojanov a scris cartea *Atac asupra libertății* (germ. *Angriff af Freiheit*), o carte puternic mediatizată, care ridică problema controlului individului de către stat și cea a ***cetățeanului complet transparent.*** Juli Zeh a înaintat plângere în instanță împotriva instituirii pașaportului biometric. Verdictul nu s-a dat încă.

Temele ei principale pe care le supune dezbaterii includ: controlul generalizat al individului de către stat, siguranță, decăderea partidelor, individ și globalizare, Europa.

Ca juristă și jurnalistă, incomodă uneori, nu se sfiește să atace clișeele politicii și să propună soluții pentru problemele și disfuncționalitățile din societatea contemporană. De asemenea, pe baza experiențelor acumulate în urma diverselor stagii benevole în Europa de Est, în special pe fostele scene de război din Bosnia, expune teze proprii despre situația actuală din Balcani și din Europa, continentul pe care îl descrie ca „între resemnare și optimism, un loc în care nimic nu merge, dar totul funcționează".

Două săptămâni mai târziu, vizitând din nou Piața Europeană, autoarea este interpelată la ușă de același vânzător zelos, devenit între timp șomer. Cauza concedierii sale este interesul exagerat acordat lipsei articolului aparent interzis din sortiment, tabuul. Constatarea făcută de el nu surprinde pe nimeni: *„Tabuurile nu sunt articole din gama clasică de valori. Există o corelație paradoxală: de câte ori s-a listat un tabu în lista de mărfuri, termenul de garanție era depășit deja."*

Logica observației e perfectă: *„Orice tabu conține o interdicție; n-ai voie să te atingi de el. Dacă se poate cumpăra, înseamnă că devine palpabil, tangibil, deci automat a intrat în procesul de descompunere."*

Sper că nu v-am răpit prea mult timp cu descrierea aceasta cam detaliată. Introducerea lungă a fost necesară pentru a înțelege întorsătura cu adevărat palpitantă pe care o ia povestea începând de acum. Dacă ați rezistat până aici cu lectura, vă asigur că a meritat efortul. Considerând că ați înțeles cum se pune problema, iată ce deducții au urmat:

Cu toții suntem îndrăgostiți lulea de conceptul de democrație. Ea pare a fi modelul ideal de organizare a oricărei națiuni. Pentru că nu cunoaștem altul. Dar dacă e o prezumție falsă? Cum de nimeni nu îndrăznește să se întrebe dacă mai există și altceva? E cumva democrația un subiect–tabu? Pentru un observator ipotetic independent – să zicem, cineva de pe Marte – n-ar fi exclus să părem ridicoli. De ce nu se întreabă nimeni pe față ce problemă avem cu democrația? Poate că ea se ascunde, camuflată sub veșmântul ei de „adevăr indiscutabil". Vă amintiți de Galileo și de sistemul geocentric? Până nu de mult, ideea că Pământul ar fi sferic, rotindu-se, nu numai că era interzisă, ci părea de-a dreptul aberantă. „Si totuși se mișcă", se răzvrătește autoarea, citându-l pe Galileo. În ciuda orbecăielii generalizate, pământul și concepțiile noastre despre lume continuă să se miște.

„Închipuiți-vă că sunteți specialist în istorie, trăiți în anul 2125 și mai imaginați-vă că ați fi un cercetător în dreptul internațional al anului 2002", propune interlocutorul ei incomod, fostul angajat al Pieții Europene. *„Europa de vest în anul 2002. Au trecut mai bine de 300 de ani de la momentul care a marcat începutul iluminismului. Puterea religiei era demult apusă, se credea că și ideologiile, indiferent de natura lor, ar fi dispărut deja. În toate domeniile domnea primordialitatea rațiunii. Oamenii trăiau în societăți super-democratice, se făceau primii pași în comunicația globală, existau preocupări pentru descifrarea genomului uman."* Orice gând era permis în acea lume guvernată de libertatea opiniei, libertatea religioasă, libertatea de exprimare. Nu se mai vorbea despre libertate, ci despre libertăți, nu propagandă, ci reclamă, nu adevăruri, ci majorități, nu valori, ci păreri, nu drepturi fundamentale, ci convingeri, nu „să nu ucizi", ci dreptul la viață, nu „să nu furi", ci dreptul la proprietate, nu „să nu preacurvești", ci protecția familiei. Poruncile capitale au dispărut, fiind înlocuite prin reglementări orientative.

Din perspectiva anului 2125, *„nimeni nu căuta alternative democrației, nici măcar sub pretextul interesului academic, măcar ca o provocare. În ciuda dezinteresului cetățenilor față de politică, nimeni n-a îndrăznit măcar să suspecteze că democrația și-ar fi supraviețuit deja sieși, că incompetența politicii nu ar fi fost un fenomen trecător, ci semnalul că voința de guvernare nu mai venea de la popor. Nimeni nu îndrăznea să susțină că, în epoca tehnologiei computerizate, a cercetării genetice și a economiei globale, temele din politică ar fi devenit mult prea complexe pentru a mai putea fi dezbătute în public, pe înțelesul tuturor; că procedeul decizional democratic ar fi fost prea inert pentru a mai putea ține pasul cu schimbările superdinamice din economie, știință și politică internațională."*

Ca sugestii alternative, eroina schițează curajos: *„Desființarea Parlamentului. Participarea directă a cetățeanului la luarea deciziilor guvernamentale, recurgând la instrumentul*

alocării individuale la buget a cotei sale procentuale din impozitul pe venit, în funcție de destinația sa preferată. La intervale de câtiva ani, alegerea directă a fiecărui membru din noul guvern, plecând de la un set de candidați cu reputație, consacrați, fiecare fiind expert în domeniul de care urmează să răspundă. Renunțarea la principiul politic stânga-dreapta și înlocuirea sa cu procedeul testării demnitarilor pe baza unui catalog de întrebări din practică. Înființarea unei Camere secunde, care să fie compusă din reprezentanți ai poporului, având menire corectivă (n. trad.: legislativ, executiv, corectiv). *În final, plebiscite pentru acele probleme existențiale, care prezintă interes pentru întreaga societate."*

Pe exemplul concret al Uniunii Europene, teza autoarei se prezintă astfel: *„Oricum, Uniunea Europeană funcționase practic deja de la bun început fără Parlament real. În anul 2002, legile ei influențau masiv munca legislativă națională. Critici la adresa deficitelor democrației se înregistrau frecvent, dar nimeni nu întreprindea ceva pentru a le înlătura. (...) Mai că se putea deduce că evitarea democrației ar fi devenit condiție obligatorie pentru integrarea europeană. Niciodată nu s-ar fi ajuns așa departe, dacă ar fi fost necesară majoritatea parlamentară pentru adoptarea fiecărei norme. O armată de deputați să fi avut și tot nu s-ar fi putut descurca în materie de plante transgenetice, exceptarea de la impozite a bacsișurilor și legea asigurărilor suplimentare. Parlamentul Național se ocupa practic doar cu validarea rezultatelor analizelor elaborate de niște comisii de experți."*

Pentru o clipă, fostul „angajat al Uniunii Europene" are o revelație care îi îngheață sângele în vine: *„Dar ce s-ar fi întâmplat dacă în anul 2002, un angajat al Pieței Europene ar fi solicitat în public desființarea Parlamentului?"*

„Ar fi fost luat în derâdere. Sau ar fi fost pus sub urmărire, ca inamic al constituției. Posibil să fi fost desemnat drept fascist", îi răspunde eroina. *„În orice caz, și-ar fi pierdut locul de muncă. Din punctul de vedere al anului 2125, se vede clar că în spatele convingerii că democrația parlamentară ar fi singura formă de guvernare statală posibilă se ascunde, de fapt, un tabu. Nu numai că nu se putea gândi la o reformă fundamentală a sistemului existent, mai mult, nici nu se putea vorbi despre așa ceva."*

Cauzele fenomenului? După părerea autoarei: *„Economia, integrarea europeană, așa-numita globalizare și caracterul anarhic al internetului contribuie pe neobservate la depășirea stadiului democratic."*

Speriat definitiv de pe acum, fostul vânzător se îndepărtează grăbit, lăsând în urmă o eroină cam descumpănită. Cum era și de așteptat, eseul se închide rotund, tot în pragul locuinței pe care autoarea o împarte în armonie cu *partenerul ei pentru pace.* Entuziasmată de proaspăt achiziționata marfă „tabu", primită de fapt pe sub tejghea, cu numele de *Democrație,* eroina se destăinuie consortului ei de încredere:

„În sistemul nostru formal-democratic se pot discuta și încălca toate tabuurile, drept pentru care putem spune că ele nu mai sunt veritabile, ci false. Dar democrația însăși nu se poate pune sub semnul întrebării. N-avem voie să ne îndoim de ea: ea este tabu."

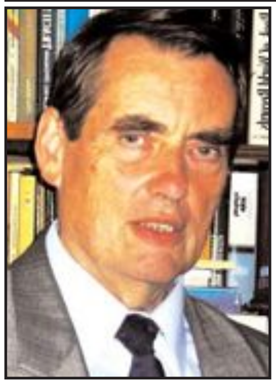
Răspunsul partenerului, exponent al „cetățeanului normal" cu care ne identificăm și noi involuntar, fiind tot cetățeni ai Comunității Europene, nu ne surprinde: *„Te-ai dilit supranațional definitiv? Ar trebui să fii mai atentă, la meseria pe care o practici... să te-ndoiești de democrație... e complet hazardat."*

Imaginea se strâmtează ca un ochi de cameră de luat vederi dintr-un film documentar, închizând figura neastâmpăratei, care se rezumă la a constata profetic: *„Și totuși. Și totuși, se mișcă."*

Toate citatele provin din eseul „Supranationales Glänzen" („Sclipire supranațională"), apărut în volumul *Alles auf den Rasen,* editura Schöffling & C., Frankfurt am Main, 2006.

Homo sapiens

Urna cu demoni

Dan D. FARCAŞ

Am evocat, în articolul anterior, câteva argumente în favoarea faptului că, în mijlocul unei realităţi supuse determinismului cauzal, există totuşi *liberul-arbitru*. Această contradicţie, privind faptul că omul posedă, pare-se, capacitatea să schimbe, fie şi numai un pic, mersul implacabil al succesiunii evenimentelor, i-a preocupat şi pe antici. Pentru a da un fundament ideii de liber-arbitru, deja Epicur şi apoi Lucretiu au presupus că şi atomii fac, din când în când, nişte mişcări neaşteptate, fără o cauză care poate fi cunoscută (mişcări numite de ei *clinamen*). Această ipoteză, dacă o acceptăm, implică existenţa unor fenomene intrinsec probabiliste, la nivelul fizic şi chimic. Totuşi, sub influenţa mecanicismului, mulţi gânditori chiar şi la începutul secolului trecut, resimţeau ca o încălcare a ordinii naturale acceptarea obiectivă a probabilităţii, deci a faptului că în realitate ceva s-ar putea petrece la întâmplare. Mai degrabă – spuneau ei – este vorba de ignoranţa noastră. Albert Einstein afirmase, de pildă, în acest sens, că „Dumnezeu nu joacă zaruri".

Numai că, în 1927, Werner Heisenberg, aprofundând studiul mecanicii cuantice, a arătat că ne va fi oricând imposibil să determinăm cu precizie simultan atât poziţia, cât şi impulsul mişcării unei molecule dintr-un volum de gaz. Nu din motive „tehnice" (deci că nu am avea instrumente destul de performante), ci din motive „principiale", inevitabile. Acest celebru *principiu de incertitudine* introduce întâmplătorul în toate fenomenele, într-un mod asemănător cu *clinamen*-ul anticilor. Drept consecinţă, de la nivelul cuantic la cel cosmic, fenomenele, cel puţin cele fizice, par să fie de două feluri: *deterministe* şi *probabiliste*. Gânditori ca Jacques Monod, Ilia Prigogine, Patrick Suppes au îmbrăţişat cu entuziasm această viziune. Max Planck, Erwin Schrödinger sau Albert Einstein, care ezitau să abandoneze modelul strict determinist, au fost etichetaţi în consecinţă de mulţi fizicieni mai tineri drept „fosile".

Dar, chiar dacă acceptăm că există fenomene intrinsec probabiliste, pot ele oare să ofere o explicaţie pentru liberul-arbitru uman? Cred că nu. Şi iată de ce.

Fundamentele teoretice ale probabilităţilor au fost puse, în urmă cu peste trei secole, de matematicianul Jacob Bernoulli. El a imaginat, pentru a-şi ilustra conceptele, instrumentul care de atunci poartă numele de „urna lui Bernoulli". Aceasta este un vas în care se introduc nişte bile, egale ca dimensiuni, dar de culori diferite. Experimentatorul extrage la întâmplare, fără să se uite, una dintre bile, notează culoarea, după care aruncă bila înapoi şi amestecă bine conţinutul urnei. Nu sunt permise alte operaţii, dar extragerea (urmată de reintroducerea bilei) se poate repeta ori de câte ori se doreşte. Având în vedere că mâna nu poate deosebi culorile, că bilele sunt identice, că amestecarea este perfectă etc., această urnă este, desigur, un exemplu de *lume ideală,* adecvată pentru ilustrarea conceptului de probabilitate.

Dacă, de pildă, în urnă s-au introdus doar cincizeci de bile albe, în mod necesar bila extrasă va fi albă. Ori de câte ori am repeta operaţia, vom obţine acelaşi rezultat. În acest caz avem de-a face cu un fenomen *determinist* (deci de probabilitate egală cu 1).

Dacă, în aceeaşi urnă, pe lângă cele cincizeci de bile albe, mai punem şi cincizeci de bile negre, le amestecăm bine şi extragem apoi o bilă, la întâmplare, atunci şansa ca această bilă să fie albă va fi de „jumate-jumate" sau – spus ceva mai riguros – *probabilitatea* va fi egală cu 0,5. Ştim exact această probabilitate, deoarece ştim ce am pus în urnă. Ceva asemănător (doar că un pic mai complicat) se petrece la extragerile de la loterie.

Dar s-ar putea întâmpla şi altfel. Să zicem că cineva a pus 100 de bile albe şi negre în urnă, dar nu mi-a spus câte din fiecare. În acest caz, nu cunosc probabilitatea extragerii unei bile albe, dar aş putea s-o estimez, făcând extrageri succesive (punând mereu bila extrasă la loc, aşa cum am convenit mai sus). Dacă după – să zicem – o mie de încercări, am extras de o mie de ori o bilă albă, este aproape sigur că toate bilele sunt albe. Dacă am obţinut, de pildă, între 495 şi 505 bile albe, este aproape sigur că bilele de cele două culori sunt 50/50.

Mai general, dacă împărţim numărul de bile albe extrase la numărul total de extrageri, obţinem un număr, care în matematică este numit *frecvenţa relativă* a bilelor albe. *Legea numerelor mari,* enunţată de acelaşi Bernoulli, ne asigură că valoarea acestei „frecvenţe relative" este cu atât mai apropiată de *probabilitatea* extragerii unei bile albe, cu cât vom face mai multe extrageri.

Astfel de situaţii se întâlnesc nu doar la extragerea bilelor din urnă, ci, destul de frecvent, şi în viaţa noastră de toate zilele. Notând de câte ori plouă şi de câte ori e frumos într-o anumită zonă, sau cât durează un anumit drum, făcut frecvent cu autobuzul, putem să evaluăm şansele noastre de a avea un concediu plăcut, sau să găsim un mod sigur de a ajunge punctual la o destinaţie. Aparent deci, aplicând legea numerelor mari, am putea să estimăm, mai mult sau mai puţin precis, probabilitatea oricărui fenomen cu care ne întâlnim, cu condiţia ca el să se repete de un număr mulţumitor de ori... Şi totuşi, nu e chiar aşa...

În urmă cu mulţi ani, încercam să modelez, cu instrumente matematice şi ajutat de un calculator, comportamentul unor automate abstracte care lucrează într-un mediu „bruiat" (deci probabilist), bruiajul fiind reprodus cu un „generator de numere aleatoare" (un program de calculator care imită mulţumitor aruncatul zarurilor, extragerea bilelor la loto etc.). Iată, însă, că, redactând matematic rezultatele, m-am văzut pus în situaţia să scriu, de mai multe ori, sintagma: „dacă probabilitatea există". Aceasta, deoarece, chiar în teorie, mă confruntam cu situaţii în care legea numerelor mari nu putea fi aplicată, cu rigoarea necesară, situaţie pe care n-o întâlnisem în cărţile de şcoală.

Cauza era că, prin felul în care fuseseră concepute, acele automate îşi schimbau comportamentul în anumite condiţii. Un exemplu comparativ la îndemână este competiţia dintre doi agenţi: un joc, o confruntare sportivă, concurenţa dintre două firme sau partide politice etc. Fiecare dintre cei doi agenţi posedă nişte informaţii privind adversarul său şi îşi elaborează o strategie sau o metodă în consecinţă. Dacă unul dintre competitori constată că metoda sa nu este destul de eficace, o va schimba, cât va putea de repede, cu una mai bună. Adversarul va resimţi această schimbare, după un timp, prin scăderea propriilor performanţe, ceea ce îl va determina să îşi reconsidere tacticile faţă de primul competitor, construind, la fel, o strategie îmbunătăţită. Primul competitor, sesizând şi el schimbarea, va reacţiona la rândul său. Ş.a.m.d., până la sfârşitul competiţiei. Aşadar, degeaba voi încerca să determin, de pildă, probabilitatea cu care un jucător de tenis loveşte într-un anumit fel mingea, dacă el e decis să-şi tot schimbe tactica. Astfel de schimbări caracterizează, de la începutul lumii, toate vieţuitoarele, adaptarea permanentă, în funcţie de comportamentul competitorilor, fiind esenţială pentru supravieţuire.

Putem ilustra această situaţie folosind urna lui Bernoulli, imaginându-ne că în ea s-a instalat un *demon răutăcios,* capabil să ia iniţiative, în funcţie de obiective pe care nu le putem intui. Demonul ne-ar putea strecura în mână, fără să ne dăm seama, bila care îi convine, sau ar putea chiar schimba complet conţinutul urnei, într-un moment de nebăgare de seamă. Să presupunem că, după ce la primele o mie de extrageri ne-a oferit doar bile albe (făcându-ne să credem că acest tip de bile este singurul din urnă), la următoarele o sută de mii ne va face să apucăm doar bile negre, iar după aceea bile multicolore ş.a.m.d. Oricât am încerca să aplicăm, în această situaţie, statistica şi legea numerelor mari, nu vom putea ajunge la nicio concluzie corectă privind conţinutul urnei.

Astfel de urne cu demoni nu sunt o fantasmagorie exotică, aşa cum ar părea unora. Ele nu numai că există, dar sunt mult mai frecvente – în viaţa cea de toate zilele – decât ne imaginăm. Atunci când partenerul nostru ia o decizie neprevăzută, atunci când apare o reglementare sau o lege neaşteptată, atunci când un artist surprinde prin originalitatea sa, chiar şi atunci când un animal se comportă cu totul altfel decât eram obişnuiţi până atunci, ne aflăm în faţa unor situaţii de tip „urne cu demoni".

De fapt, demonul din exemplul nostru şi-a manifestat *liberul-arbitru,* adică însuşirea de a-şi schimba acţiunile sau comportamentul într-o manieră imprevizibilă, deci într-un mod pe care nimeni nu l-ar fi putut anticipa cu o siguranţă de 100%.

Înţelegem, prin urmare, că, aşa cum am mai menţionat şi în alte articole, cunoaşterea omenească se confruntă, de fapt, cu două ţinuturi diferite ale realităţii obiective. Pe de o parte, există ceea ce am putea numi „ţinutul neschimbării", o lume experimentabilă şi repetabilă a fenomenelor fizice, chimice şi în parte biologice, care se desfăşoară cam în acelaşi fel de la începutul lumii şi până azi. În acest „ţinut", avem fenomene *deterministe* şi *probabiliste,* iar pentru acestea din urmă urna şi legea lui Bernoulli sunt perfect adecvate. Dar mai există şi un alt domeniu al realităţii, pe care l-am numit, în altă parte, „ţinutul surprinderii", cel al lumii vii şi, mai ales, umane, în care strategiile şi tacticile se schimbă permanent, în care câştigă adesea cel care-şi surprinde adversarul cu o mişcare imprevizibilă. Evenimentele din acest „ţinut", în care se manifestă voinţa şi liberul-arbitru, sunt fenomene de un tip diferit, pe care le-am putea numi *voluntare* sau *intenţionale*.

Imprevizibilul acestor din urmă fenomene nu poate fi prins în ecuaţii matematice şi cu atât mai puţin în cele utilizate de mecanică. În consecinţă, gândirea raţionalistă şi „ştiinţa serioasă", au ignorat sistematic fenomenele voluntare, sau le-au măturat, pudibond, sub covorul metafizicii, preferând să vorbească doar de fenomene deterministe şi, eventual, probabiliste. Dar fenomenele voluntare nu doar că există, ci formează o parte extrem de importantă a realităţii în care trăim.

Sper că voi mai avea ocazia să clarific, în articolele viitoare, şi prin alte argumente, diferenţele esenţiale dintre cele trei tipuri fundamentale de fenomene: deterministe, probabiliste şi voluntare.

Verticalizarea, devenire şi eternizare

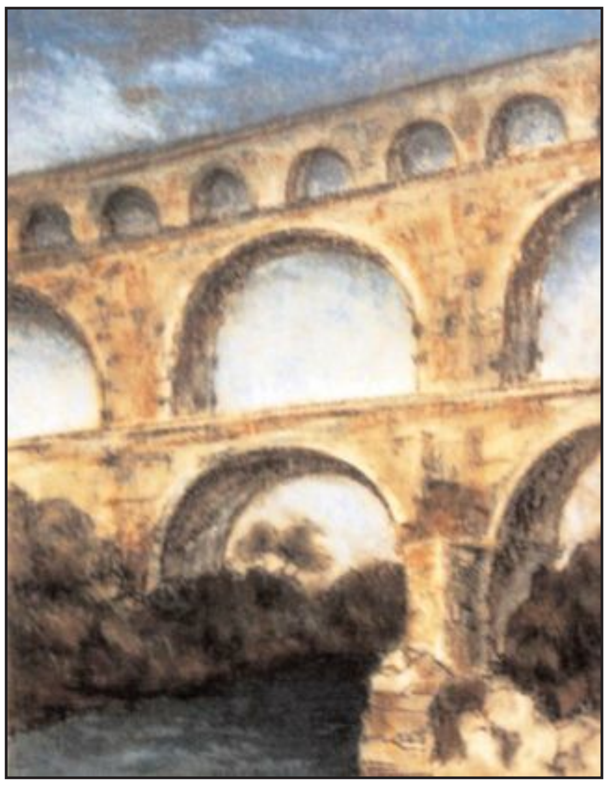
Terezia FILIP

Verticalizarea este nu doar voinţă de-a fi, ci şi respingere a orizontalităţii, putere de fiinţare şi putere de mişcare într-un alt orizont de existenţă decât cel material al *ghemuirii substanţialiste* ori al *deambulării confuze* printr-o *lume lipsită de sens* – într-un orizont înalt, uranian şi luminos, unul spiritual. Astfel, verticalizarea reprezintă totodată şi o *diferenţiere* asumată de eu. Expresie a lui *unu* ca principiu activ [1], eul se iveşte în lume vertical şi se pregăteşte de marea sa aventură – cucerirea ei, care nu e posibilă în alt chip decât din postura distinctivă şi autonomă, îndrăzneaţă şi temerară, a verticalităţii. Definindu-se ca voinţă de-a fi, manifestare a fiinţei prin diferenţierea eului de sine şi de mundaneitate, *verticalizarea* implică şi o semnificaţie genezială, şi o figură poetică a spiritului activ şi dinamic, simbol al puterii de imaginare. Ea ar putea însă reprezenta tot atât de bine şi un simbol moral, întrucât aventura fiinţei presupune şi în plan etic o diferenţiere permanentă şi ofensivă.

În ascensiunea sa pe spirala spaţio-temporală, eul liric stănescian descoperă şi generează permanent noi câmpuri şi niveluri de existenţă, amplificându-se pe sine, sporindu-şi şi relevând necontenit esenţa propriei entităţi. *Eu* şi *lume* devin conivente, complicitează, se amestecă şi se inter-determină spectaculos pe un traseu ce prinde ritmuri şi ecouri din zborul lui Hyperion [2] către origini. O mişcare emblematică pentru imaginarul poetic nichitian, definind această devenire verticală a fiinţei, găsim în poemul *Mişcare în sus* (vol. *O viziune a sentimentelor*), o aventură de cucerire, o ascensiune celestă dar şi o repetată ruptură ontică: „Cerul se desfăşura în cucurbee repetate./ Pe dunga lor, săgeata trupului, în sus,/ fiece vârstă-şi încorda, tăind la jumătate/ arcul culorilor, supus.// Şi se loveau în mine două sentimente,/ unul venind călare, celalt purtat în lectici...” Cum în structurile imaginarului „ascensiunea spaţială reprezintă simultan şi o călătorie în sine” [13], şi o *tehnică de transcendentalizare*, această „mişcare în sus”, ce implică o repetată ruptură ontică, relevă o devenire a fiinţei, în acord cu o structură originară duală, uman-divină. Eul îşi devansează prin cunoaştere sinele nucleic, într-o repetată ruptură de sine ce conduce mereu, în spirală, la o nouă ipostază a fiinţei, cucerind treptat noi niveluri de existenţă şi asumând noi ipostaze. Cunoaşterea este, astfel, permanentă cucerire şi devenire verticală.

Există în aceste metafore un *simbolism al puterii* şi al căutării înfrigurate, specific eroilor uranieni şi solari, în ipostaza lor de cuceritori înzestraţi cu *arme tăioase* ori cu alte *însemne apolinice* [4], care le conferă o autoritate de esenţă spirituală. „Tăind” şi „supunând” repetatul arc curcubeic din „cerul” infinit al cunoaşterii ori al existenţei, eul realizează aici şi o iniţiere, şi o cunoaştere de sine. Poetul imaginează un *cer* sau un *real stratificat* pe niveluri de adâncime măsurabile vertical prin dificultatea ascensiunii şi prin fascinaţia luminii din arcul curcubeic. *Cerul* e străbătut de un eu care *şi-a metamorfozat antropologic şi ontologic trupul în săgeată,* simbol complex indicând fie o „armă de luptă” sau un „vehicul”, fie un „indicator de direcţie” [5] sau o „rază de soare” [6], oricum un mijloc al zborului şi al verticalizării, alături de aripă. „Săgeata trupului”, o fantastică metamorfoză fiinţială, reprezintă ascensiunea de la pământesc la ceresc, dinspre omenesc spre divin, din întuneric spre lumina sapienţială. Această săgetare este o mişcare de spiritualizare, o transmutare a fiinţei printr-un gest de sfidare a planului orizontal, într-o ţâşnire verticală din contingent spre transcendenţă, ca „o eliberare imaginară de condiţionările distanţei şi ale ponderabilităţii” [7]. *Ruptura* repetată e aici o mişcare ontologică, de la neant la fiinţă şi esenţă, iar *urcarea* se poate citi şi ca un mirabil efort de căutare a limitelor sinelui, într-un elan ce vizează şi lumea, şi eul care o străbate: „Şi se loveau în mine două sentimente,/ unul venind călare, celalt purtat în lectici…/ Era o izbitură de lumini stârnite/ ca-ntre opuşii poli electrici”. (*Idem*) Astfel, „mişcarea în sus” lămureşte şi mai explicit structura duală a eului extrapolând un sine secular şi un altul veşnic, într-o „ciocnire” a polilor fiinţei, augurală pentru întreaga ei derulare ulterioară în lirica poetului. *Conflictul interior* relevă nu numai *dubla natură a unui eu polarizat* ontologic între material-spiritual, uman-divin, teluric-celest, ci şi iscarea din această polarizare a unui dramatic curs al existenţei.

Ambiguizant, simbolismul poetic reprezintă în eu, un sine „călare”, apt de-a se mişca în lume suveran şi liber, şi un *sine purtat în lectici,* simbol pentru dependenţa de orizontalitate, pieritor, inapt de libertate şi spiritualizare. Această polarizare a sinelui trimite la un nivel de profunzime a eului definit de C.G. Jung [8] ca tendinţă de-a se menţine în sfera informă a profunzimilor inconştientului. E un sine latent, inapt de-a se detaşa şi manifesta suveran în lume, sau e fondul primar al fiinţei ce tinde să reprime aspiraţia spre înălţimi şi elevaţia spirituală a eului. Imaginea poetică a acestei înfruntări în simboluri preluate din tehnica modernă a zborurilor cosmice, sau din efectele iscate de câmpurile electrice de înaltă tensiune, situează fiinţa nichitiană în relaţie directă atât cu psihanaliza lui Jung, cât şi cu informaţiile din tehnica şi ştiinţa secolului XX. Eul se defineşte ca energie, ca oscilaţie dinamică permanentă între poli contrari, sau ca un teritoriu în care operează *coincidentia oppositorum.* Eul e un nucleu dinamizat de tensiuni contrare etc. Poemul celebrează mai mult decât o luptă a contrariilor – ruptura repetată a eului de sine, spre o nouă treaptă a existenţei, pe un traseu ascensional continuu până la atingerea nivelului spiritual maxim: „Vieţi revărsate au fost, ori nouri tragici/ pe sub un cer cu stele fixe şi etern./ Cerul era în mine şi–avea de orizonturi/ curbate coastele spre stern,// când două strigăte s-au înfruntat în luptă/ (iar semnul lor era contrar)/ cu-o muşcătură l-a ucis cel veşnic/ pe celalt, numai secular.” (*Idem*)

Înfruntarea exprimă şi efortul eului de a-şi afirma adevărata esenţă, în acord cu sensul instituirii sale-n lume, de la confundarea în orizontalitate către identitate, de la neant către fiinţă şi transcendenţă, într-un repetat act de geneză. Sinele – *sentiment* „purtat în lectici”, dimensiune a fiinţei „seculare”, este „răpus” succesiv de sinele „veşnic” – *spiritual,* esenţă nepieritoare şi divină, confruntare ce constituie o alegorie pentru dramatica afirmare-n lume a eului într-o tensionată decantare a esenţei spirituale. Identificarea eului cu cosmicul realizează imaginar o metamorfoză sau *dublă transmutare:* pe de-o parte, cosmosul se transmută în eu cu tot, cu cerul care capătă noi orizonturi – limitele eului: „curbate coastele spre stern”, iar pe de altă parte, o mişcare inversă operează prin expansiune transmutarea eului metamorfozat în *hiperfiinţă* ce-şi regăseşte arhetipul cosmic. Identificăm aici hiper-fiinţa cu tiparele ei coincidente cu *hiper-spaţiul:* „Cerul era în mine şi-avea de orizonturi/ curbate coastele spre stern...” *Secular* şi *veşnic* reprezintă, şi în plan cromatic şi în cel al elementelor invocate, categorii simbolice distincte aflate în ofensivă şi în reciprocă respingere: „Roşul aprins sminti culoarea pală,/ lancea căldurii sparse gheaţa iernii,/ mireasma ierbii supse din câmpie/ mirosul cel sălciu, de sânge”. (*Idem*) *Roşul* organic al sângelui *sminteşte culoarea pală* a azurului, căci organicitatea eufemizează şi minimizează abstractul, *căldura* organică a trupului de săgetător *sparge gheaţa* cerurilor reci, întruchipată de *iarnă,* pe când *iarba* ameninţă *sângele* cu prefaceri vegetale, întrucât vegetalul sfidează şi absoarbe mereu organicul.

Când înfruntarea ia sfârşit, tăcerea se instalează „ca un nimb de biruinţă”, pe un câmp de luptă în care zăngănitul armelor mai stăruie în lungi şi dureroase ecouri, iar *sinele veşnic* se înalţă biruitor ca instanţă atotstăpânitoare într-un „murmur de oţel”, ecou al spiritului învingător: „După aceea s-a făcut tăcere./ Mai sacada în sus un murmur de oţel,/ cerul mărunt se-ntoarse iar în cerul mare,/ geamăn şi-aidoma cu el”. (*Idem*) Această întoarcere codifică o ascensiune spirituală, prin eliberarea eului de limitările proprii, într-un elan de identificare cu „cerul” cunoaşterii totale. Dar aventura poate semnifica şi reîntoarcerea în sine a eului după periplul temporal şi mundan. Microcosmicul îşi regăseşte tiparele-n cosmic, aşa cum macrocosmicul prin reverberaţie şi-a imprimat tiparul în fiinţa umană. În toată cultura lumii, de la antici la moderni, în filosofie, în literatură şi în mitologie, cunoaşterea este imaginată şi exprimată ca urcuş, traseu ascensional, înălţare şi confruntare necontenită mai mult sau mai puţin entuziastă ori anevoioasă – suplicioasă ori fericită. Eul din lirica lui Nichita Stănescu, experimentează acum o nouă stare de „confundare”, însă una de alt tip decât latenţa germinativă din perioada începuturilor, a sinelui inerţial. Vorbim acum de o contopire a eului cu fiinţa lumii, cu *cerul mare – o confundare sapienţială,* obţinută prin lupta cu limitele sinelui, prin ascensiune necontenită. Este etapa fiinţei redimensionate cosmic, cu „coastele curbate spre stern” imaginate acum ca linii ale orizontului.

Figura de „menhir” – „piatră-n sclipăt!” – din finalul poemului simbolizează triumful în lupta cu sine a unui eu care, străpungând realul spre a atinge transcendenţa, a ţâşnit spre cosmos într-un săgetător elan de cunoaştere: „Dar coama foşnitoare pân' la ţipăt/ muta tot timpul umbra ce-o zvârleam/ când stam, subţire piatră-n sclipăt/ nemişcător şi drept şi surâdeam.” (*Idem*) Sclipind/surâzând încremenit, eul-menhir – figură recurentă în poemele nichitiene – închide în tiparele lui tensiunea teribilă a existenţei, purtând în veşnicie pasiunea sa de săgetător dezlănţuit în cucerirea cerului şi înfruntând simbolic timpul. Princiară şi semeaţă, euforic-victorioasă, imaginea întruchipată litomorf reprezintă fiinţa lirică într-un simbol statuar-vertical, căci piatra-menhir poartă în ea, ca o amprentă subtilă, ceva din aura misterioasă a îngerilor, a statuilor funerare ori a geniului ce sfidează eternitatea din marmura propriei statui.

Dincolo, însă, de toate sensurile posibile ale acestei lupte secular-veşnic, organic-eteric, vegetal-sangvinic, teluric-celestial, citim în acest poem emblematic pentru spiritul nichitian şi un sens hermetic şi mistic: drama sau condiţia mediatorului percepută şi trăită într-o accepţiune poetică neomodernistă. Sesizată de hermeneuţi [9], condiţia mediatorului e, de fapt, însăşi condiţia umană [10] şi, o dată mai mult, cea poetică scizionată dramatic ori, dimpotrivă, configurată armonios, între omul pământesc care-şi caută necontenit esenţa cerească şi omul celest, originar, aflat în tangenţă cu elementele. Această luptă – ori această armonizare [11] – a contrariilor e însăşi manifestarea fiinţei şi esenţa ei dinamică reprezentată de axele verticală-orizontală, aşa cum o defineşte René Guénon: „pentru ca manifestarea să se poată produce, trebuie ca Fiinţa să se polarizeze efectiv în Esenţă şi Substanţă, ceea ce poate fi descris ca o «separaţie» a acestor doi termeni complementari reprezentaţi prin Cer şi Pământ, deoarece între ei sau în „intervalul” dintre ele, dacă putem spune aşa, trebuie să situeze manifestarea însăşi” [12].

Homo sapiens

Povești despre porc și risc

Gheorghe ILIE

(1) *Nimic din asocierea risc porcesc sau șansa porcului.*
(2) *Totul despre înțelegere și angajare voită.*
(3) *Nimic despre hazard.*
(4) *Totul despre faptul că porcul nu riscă,*
el are doar destin.

Sunt sigur că oricare dintre dumneavoastră cunoaște foarte bine mult povestita *istorie a porcului,* scrisă cu atâta har de marele Ion Creangă. Este doar aprecierea unui amator de literatură clasică – dar nu învechită.

De asemenea, sunt convins că nu există cineva pe lumea noastră care să nu fi discutat despre risc, să nu fi riscat, să riște și, mai ales, să nu blesteme, uneori, riscul ca pericol sau nesansă.

Iar eu mărturisesc că am auzit de multe ori:

– domnule are un curaj (risc?) porcesc; orice ar face câștigă;
– săracul de el, are șansa porcului, orice ar face pierde;
– de data asta, în sfârșit, nu a riscat și a câștigat.

Deci, în acest context al discuției despre incertitudinea și întâmplările vieții, s-a născut o nouă poveste – colectivă, activă, neîntreruptă și atotprezentă – *povestea riscului, hazardului, întâmplării nefericite, pericolului și, uneori, a probabilității, amenințării ori, foarte rar, a șansei.*

Povestea mea despre cele două povești se va derula în două episoade și un epilog, pentru că introducerea a fost făcută deja.

Episodul 1. Povestea porcului

Nu, nu voi reproduce povestea – cine îl poate egala pe Creangă? – voi încerca doar să vă prezint câteva repere moderne ale acestei minunante povești:

– *dorința de a contribui* la perpetuare îi scoate din amorțeală și pe cei ce nu mai pot contribui direct la aceasta (doi bătrâni – uitați de lume) și, drept urmare, aceștia se hotărăsc *să riște să se angajeze* direct, contribuind la creșterea unui vlăstar nou;

– *episodul înfierii și al educației* face și dintr-un porc amărât și răpciugos un adevărat campanion, și asta datorită *riscului de a te angaja în creștere și educație;*

– *schimbarea* (din porc în Făt–Frumos) în sine este dificilă, deosebit de lungă ca durată, schimbătoare ca evoluție, variabilă ca nivel de risc și este necesar a fi *tratată și angajată direct,* ducând, în cazurile fericite de valorificare a șansei, la *adevărul devenirii, creșterii, desăvârșirii* sau, în *cazurile de risc necugetat,* la *îngheț* ori *dispariție;*

– *sfârșitul fericit al poveștii* nu mai este un element de probabilitate, ci o *certitudine* (cum rar se întâmplă în viață) *a victoriei binelui* în lupta sa veșnică cu răul.

Episodul 2. Povestea riscului

Nici această poveste nu poate fi ușor narată. Este veche de când lumea, are nenumărate secvențe și bune și rele, dar care, ca și viața, nu se desfășoară lin, crescător spre o devenire fericită „absolut certă”. Viața este tumult, mișcare, schimbare, succesiune, suprapunere, întâmplări sau fapte, elemente determinate sau determinante.

Viața este, deci, o perpetuă schimbare, probabilă ca prevedere, certă ca producere, parțial controlată, parțial dirijată, dar în care oamenii, subiecții vieții sociale, se angajează riscând:

– *angajamentul* trebuie să fie total (ca plenitudine), rațional, continuu, profesional, probabilistic, și nu la voia întâmplării; deci, *riscul angajării trebuie să fie*, cu certitudine, *rațional;*

– *discernământul educațional* trebuie să scoată în evidență atât conotațiile pozitive, cât și pe cele negative (șansă și pierdere) și să confere celor ce operațional riscă (decid, execută, evaluează, gândesc, învață, trăiesc social) dreptul, resursele și legitimitatea deciziei;

– *schimbarea* este unul dintre puținele elemente certe ale lumii, dar aceasta, în esența sa, are și *conotații pozitive* – susține trendul progresului, dar și *negative* – antrenează regresul, dezastrul;

– *sfârșitul* – în această lume – nu se va produce decât *catastrofal,* pentru că viitorul este susținut de succesiunea crescătoare a generațiilor bazată pe riscul organizațional, educațional și responsabil al ordinii și democrației.

Ca o concluzie, *riscul este o poveste* – ca hazard, întâmplare sau pericol, și *o știință* – ca raționalitate, operaționalitate, valorificare și deci creștere.

Pasul de la porcul grotesc la Făt–Frumos a fost făcut de inteligența și harul marelui Creangă, pasul spre progresul omenirii însă nu poate fi susținut decât de *riscul decizional – responsabil, susținut, rațional și profesional.*

Epilog

Asocierea porc-risc reprezintă expresia antitezei dintre grotesc și miracolul transformării benefice, absolut necesare. Săracul porc (înnobilat de Creangă) și nemuritorul risc – încă netransformat, cu adevărat, în instrument de management.

Risc rațional și din toată convingerea mea personală, bazată pe o aprofundată cunoaștere, să afirm că o cale certă a progresului o reprezintă riscul – într-o cultură a riscului, într-o măsură dinamică a incertitudinii, angajării profesionale și raționale și, în niciun caz, așteptarea sau neimplicarea.

În această logică a verticalizării și a polarizării substanță-esență se situează o mulțime de poeme de tinerețe din creația lui Nichita Stănescu, cu imaginarul lor îndrăzneț, nonconformist, atipic, ce asociază frecvent înălțării reveria schelelor metalice, a scărilor și a escaladării de toate felurile: „Oh, și asa dintr-un salt în altul,/ mi-a lovit talpa un pisc alburiu/ și s-a-nroșit de rubine din sângele meu,/ mai târziu,/ când prelungeam cu mine înaltul”. (*Cântec pe o schelă de aluminiu*). Nu numai că *roșul organic* al sângelui rubiniu înfruntă *culoarea pală* a înălțimilor cosmice sau *piscurile alburii* ale norilor, ci *eul verticalizat* contaminează cu sine înălțimile celeste devenind astfel actorul diseminării omenești în orizonturi celeste. Căci verticalizarea nu este în viziunea nichitiană doar pură înălțare în spațiu, ci, în ultimă instanță, un mod al omenescului de a-și transfera substanța sau esența, toposurilor frecventate. Dacă eul înălțat se pătrunde de sacralitatea locurilor cerești, și omul pământesc – *spiritul secular* – transmite ceva din esența sa omenească piscurilor, *prelungind cu sine înaltul.* Această convenţă, când se petrece armonios, e un veritabil act de cucerire și de cunoaștere, e motiv de jubilare pentru eul aventurii lirice: „Schelele-au țâșnit în străvezime/ și dansez pe ele însoțit de lumine,/ cu vârful privirii în viitor”. (*Idem*) La Nichita Stănescu, nu întotdeauna această cucerire este o armonizare cu înălțimile, cum nici rezidența eului în orizontalitate nu este o împăcare. Condiția de mediator a eului e în lirica sa una tensionată și dramatică.

Eul cu trupurile sale succesive înșirate în timp și spațiu configurează un corpus verticalizant angajat într-o simbolică ascensiune: „Mă uit în urmă, asupra vârstelor mele,/asupra trupurilor ce le-am înșirat/ în sus,/ ca pe un stâlp ce sprijină/ cerul cu soarele la mijloc”. (*Către pace*). Într-o astfel de viziune poetică, devenirea individualității în lume e complice unui *trup vertical* configurat după modelul coloanei sau al copacului, la care contribuie inevitabil vârstele și generațiile: „E un trup de copil ce ține în brațe/ un trup de adolescent,/ e un adolescent ce ridică pe umeri/ un trup de bărbat./ E-un trup de bărbat ce ține pe frunte/ tălpile scorojite ale unui bătrân...” (*Idem*) Destinul individual și poetic se configurează în timp, drept *stâlp* sau *coloană* înălțată vertical: „Viața aceasta a mea, ca un stâlp...” (*Idem*), exclamă contemplativ poetul.

Note

[1] J. Chevalier, A. Gheerbrant, *Dicționar de simboluri, Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere,* vol. 1, 2 și 3, Ed. Artemis, București, 1995, vol. 3, p. 411.

[2] Personaj din poemul eminescian și personaj din mitologia greacă, zeu din categoria titanilor. Cf. Sofia Soulis, *Mitologia greacă – Zeii – Titanii – Războiul Troiei – Odiseea,* Ed. Touli's, p. 10.

[3] G. Durand, *Structurile antropologice ale imaginarului, Introducere în arhetipologia generală,* Editura Univers, București, 1977, p. 156.

[4] Cf. *op. cit.*, Durand vorbește de simbolismul sceptrului și al spadei: „verticalitatea sceptrului și agresivitatea spadei sunt garanțiile arhetipale ale atotputerniciei benefice”, pp. 151-152.

[5] H. Biedermann, *Dicționar de simboluri,* 1 și 2, Ed. Milenium I.O., 2002, pp. 381- 382.

[6] J. Chevaler, A. Gheerbrant, vol. 3, p. 195.

[7] *Idem,* pp. 195-196. În viziunea autorilor, „Săgetătorul, ca zodie, este contopirea ființei cu arma pe care o poartă” – săgeata sau cu vehiculul: „Săgeata cu care se identifică săgetătorul înfăptuiește sinteza dinamică a omului zburând către transformarea sa, prin cunoaștere, din animal în ființă spiritualizată.” Mai departe, pp. 197-198: „În săgetător, această forță devine cea a decantărilor spirituale, a iluminărilor spiritului, a elevației interioare în care instinctul și egoul se depășesc în transcendență prin înălțare spre supraumán.”

[8] C.G. Jung, *Puterea sufletului. Prima parte. Psihologia analitică. Temeiuri,* Editura Anima, București, 1994, p. 158-159. Jung asimilează în mare măsură sinele cu inconștientul.

[9] René Guénon în *Marea Triadă,* pp. 150-158, Fr. Bonardel în *Hermetismul,* p. 50 și altele, Julius Evola în *Tradiția hermetică. Simbolismul ei, doctrina și arta regală,* pp. 154-158

[10] *Op. cit.,* p. 153: „Numeroase sunt simbolurile care reprezintă Omul ca termen de mijloc al Marii Triade, situat între Cer și Pământ, și îndeplinindu-și astfel rolul de mediator.”

[11] În caz fericit, lupta e înlocuită de o înțeleaptă armonizare a celor două dimensiuni.

[12] *Idem,* p. 151.

Fapte şi legende despre saună

Acad. Arto SALOMAA

Pe când eram tânăr, plănuiam să scriu o carte despre sauna finlandeză. Am realizat apoi că există atât de multă literatură asupra saunei că ar fi fost foarte greu să mai adaug ceva. Sauna a fost totdeauna foarte importantă pentru mine. În timpul lungilor mele stagii în străinătate, sauna mi-a lipsit poate mai mult decât orice altceva din Finlanda. Acest articol conţine cateva lucruri bine cunoscute despre saună, dar este scris din punctul meu de vedere.

Istorie

Sauna nu este o invenţie finlandeză, dar cuvântul este cu siguranţă finlandez şi el apare frecvent în folclorul nostru. Cuvântul este foarte cunoscut în lume şi e probabil singurul cuvânt finlandez care apare în dicţionare străine (englez, german, francez,...). Totuşi, cele mai bune caracteristici ale băii de aburi au fost păstrate şi dezvoltate în Finlanda, astfel încât sauna, *sauna finlandeză,* a devenit proprietatea naţională a Finlandei.

Înaintea celui de-al Doilea Război Mondial, singurele saune rezonabile din afara Finlandei erau cele ale emigranţilor finlandezi. În Finlanda, erau mult mai multe saune decât automobile. În vremurile noastre, frecvenţa saunelor este aproximativ de una la doi locuitori, dar, în ultimii ani, din păcate, numărul automobilelor a depăşit numărul saunelor din Finlanda.

Sauna, sau ideea de saună, a devenit un important articol de export. De exemplu, numărul de saune din Germania îl depăşeşte azi pe cel din Finlanda.

Diferite forme de băi de aburi au existat aproape peste tot de-a lungul timpului. În India, cărţi de medicină foarte vechi, scrise în sanscrită, subliniau importanţa transpirării înaintea spălatului. Autori faimoşi, precum Herodot şi Seneca, descriu diferite forme de băi cu aburi. Corturile cu aburi ale indienilor americani sunt foarte similare saunelor la cort, folosite de soldaţii finlandezi în condiţii de front. Prin Evul Mediu, băile cu aburi au fost foarte comune prin centrul şi sudul Europei. Nu există descrieri edificatoare privind obiceiurile de baie ale populaţiilor din nordul Europei din acea vreme. Situaţia s-a schimbat dramatic după anul 1500. Atunci, băile central-europene au dispărut. S-a sugerat că acest lucru s-a datorat Reformei şi obiceiurilor oarecum imorale din băile publice. Finlanda a păstrat şi dezvoltat tradiţia. Primele mărturii scrise despre sauna finlandeză datează din acea perioadă.

Diferite tipuri de saune. Efectele saunei

Inima saunei este soba, *kiuas,* conţinând pietre, de regulă aşezate deasupra sobei. Soba trebuie să fie suficient de mare pentru a încălzi cum trebuie încăperea. Greşeala cea mai frecventă în saunele bogat ornamentate de prin instituţiile de afaceri este mărimea sobei. Am văzut saune luxuriante la care constructorii au devenit pe neaşteptate zgârciţi atunci când a fost vorba despre sobă şi au ales o cutie mică de metal. O asemenea sobă nu e în stare să încălzească potrivit încăperea saunei, mai ales dacă sunt mai multe persoane în ea. Situaţia nu este deloc ameliorată de un „saunameister" care agită un prosop umed, cu care încearcă să producă puţin vânt în saună. Se spune că în acest fel se respiră mai uşor, dar *Numai şerpii suferă în saună,* spune un vechi proverb finlandez.

Într-o saună putem avea fie căldură uscată, fie căldură umedă. Cea de a doua se obţine aruncând apă pe pietre. Căldura umedă care este emanată astfel de pietre se numeşte *löyly.* În judecarea calităţii unei saune, nu există ceva care să înlocuiască un *löyly* bun. Niciun bazin modern de înot şi niciun bar nu ajută dacă *löyly* este prost. În această privinţă, analogia mea obişnuită este cu o cină cu grătar, la care oricât de pretenţioase ar fi legumele şi băuturile, ele nu pot compensa faptul că biftecul este ca o talpă de pantof... Dacă *löyly* este de calitate, singurul motiv pentru a ieşi din saună este dacă e prea fierbinte pentru tine, nu că nu poţi respira cum trebuie. Cei mai importanţi factori care contribuie la aceasta sunt o sobă suficient de mare, curăţenia şi o bună ventilaţie.

Soba saunei, *kiuas,* este fie preîncălzită, adică ea nu mai este deloc încălzită în timpul saunei, sau este încălzită continuu. Cele mai obişnuite surse de energie pentru încălzire sunt lemnul şi electricitatea, dar uneori se folosesc şi petrolul sau gazul. *Sauna afumată* (*sauna cu fum*) este un tip special de saună preîncălzită. Nu există coş, fumul iese prin nişte găuri în pereţii sau în tavanul saunei. Baia poate începe în momentul în care nu mai este fum înăuntru. *Löyly*-ul dintr-o saună cu fum are o atingere catifelată specială. Unii iubitori de saună nu acceptă decât sauna cu fum şi se lamentează: „Într-o saună afumată ai adesea lacrimi în ochi. Acum, într-o saună electrică, îţi dau lacrimile atunci când te gândeşti la o saună afumată"... Mai târziu, voi cita dintr-o istorisire veche, a unui francez care a vizitat o saună afumată.

Orice iubitor de saună ştie că saunele încălzite cu lemn dau un *löyly* mai bun decât celelalte. Există şi teste ştiinţifice care demonstrează acest lucru. Saunele încălzite continuu sunt mai practice decât cele preîncălzite – încălzirea unei saune cu fum poate dura şi o zi întreagă.

Clădirea saunei conţine de obicei şi alte camere în afara saunei propriu-zise, camere pentru spălat, dezbrăcat şi pentru stat. Totuşi, aceasta nu este necesar şi nu era cazul în vremurile vechi. Am avut odată un *löyly* excelent într-o saună afumată obţinută prin acoperirea unei simple gropi.

Salosauna

Cel mai important accesoriu pentru saună este *vihta,* un mănunchi de ramuri elastice şi înfrunzite de mesteacăn. Şi alţi arbori pot fi folosiţi. De exemplu, finlandezii din California folosesc eucaliptul pentru a face *vihta.* Efectul *löyly*-lui creşte dacă te loveşti cu *vihta.* Unii susţin că acesta este cel mai bun mod de a asimila vitamine. În orice caz, folosirea *vihtei* produce un miros tipic saunei.

Multe cărţi germane despre saună conţin instrucţiuni foarte detaliate despre cum trebuie să decurgă o saună, mergând până la a prescrie durata exactă a diferitelor faze. Personal sunt foarte mult împotriva unor asemenea instrucţiuni detaliate. Nu trebuie să iei ceasul în saună! Timpul trebuie să se oprească în saună! Se stă în încăperea cu *löyly* atât cât te simţi bine. Ieşi apoi pentru a te răcori, aşa cum îţi este la îndemână: duş, înot, zăpadă, sau pur şi simplu mergând afară. În Finlanda, ultima posibilitate este suficientă pentru aproape tot anul. Când simţi nevoia să intri din nou în încăperea cu *löyly,* intră. Repetă procedura de câte ori îţi place. Mi s-a întâmplat să intru de şase ori în încăperea cu *löyly* pe durata unei saune de seară, chiar dacă *löyly*-ul era foarte fierbinte. Acum, din motive de bătrâneţe şi de sănătate, sunt mulţumit cu un *löyly* moderat şi cu două-trei intrări în saună. Simt totuşi că sauna este bună pentru sănătatea mea. *Dacă picioarele te duc la saună, atunci ele te vor duce şi înapoi acasă,* spune un proverb finlandez.

Nu este bine să mănânci înainte de saună. Transpiraţia continuă mult după saună, deci nu este bine nici să te îmbraci prea repede. Dacă stai în saună fără a arunca apă pe pietre, vei avea o saună uscată. Dacă însă arunci apă pe pietre, aerul devine mult mai umed şi se simte mai fierbinte, deşi temperatura nu creşte. Căldura saunei şi cât de fierbinte te simţi în saună nu se pot defini doar în termeni de grade. Într-o saună încălzită electric, 120 de grade Celsius pot să nu pară prea mult, în timp ce 60 de grade într-o saună cu fum cu o sobă mare pot fi de nesuportat.

Sauna este un mod excelent de a te curăţi. Un proverb finlandez ne asigură că *Atât trupul, cât şi sufletul se curăţă în saună.* Un altul afirmă că *Niciodată o femeie nu e mai frumoasă decât la o oră după saună.* Am realizat de multe ori că sauna deschide venele creierului. Am observat acest lucru şi pe când lucram cu Hermann Maurer şi cu regretatul Derick Wood. (Prin anii '70-'80, Maurer, Salomaa, Wood au format un foarte productiv grup de cercetare, cunoscut prin iniţialele MSW – n.red.) Odată, am ajuns într-o fundătură. Nu numai că toate direcţiile pe care le exploram păreau închise, dar am realizat şi că unul dintre instrumentele noastre de bază era greşit. *E timp pentru o saună!,* ne-am zis. După saună, Maurer a pornit să glăsuiască precum un oracol, rezolvând dificultăţile principale. Sherlock Holmes vorbea despre „probleme pentru trei pipe". Noi am obişnuit să vorbim despre probleme pentru trei saune...

Salosauna

Sauna personală din ultimii patruzeci de ani este numită *Salosauna.* Cuvântul *salo* înseamnă şi *sălbăticie.* Prin urmare, locul este o saună în sălbăticie, sau, simbolic, un refugiu sau un loc al păcii. Este o construcţie din lemn, alcătuită din bârne groase, ridicată cam pe vremea când se năştea bunicul meu. Iniţial avea două camere, dar acum sunt trei, plus un spaţiu-depozit. Sobele au fost totdeauna încălzite cu lemn. Nu există electricitate în încăperea saunei propriu-zise. Orice îndrăgostit de saună crede că sauna sa este cea mai bună din lume. Eu pot spune că nicăieri nu am întâlnit un *löyly* mai bun decât în Salosauna, deşi, am întâlnit câteva aproximativ de aceeaşi calitate. Detalii despre Salosauna apar şi în unele cărţi, de exemplu, în cartea *Badpläatze* de W. Abel şi J. Salamander, Oaseverlag 2008.

Niciodată nu am forţat şi nici măcar încurajat vizitatorii mei să intre în saună. Totuşi, mulţi informaticieni faimoşi sau persoane de alte profesii au acceptat invitaţia la Salosaună. Plecatul dintre noi Seymour Ginsburg a fost atât de impresionat că mi-a garantat intrarea liberă la cele mai bune băi din West Los Angeles. Mulţi vizitatori au depăşit recorduri rezervate străinilor. Grzegorz Rozenberg a fost cel care a ajuns cel mai repede de la aeroport la Salosauna şi chiar a văzut cea mai pestriţă faună în timpul unei saune de seară: doi elani, un raton şi o vulpe. Hermann Maurer a avut cel mai îndelung interval între două seri în Salosaună – de 35 de ani şi jumătate, iar Derick Wood a adunat cele mai multe vizite – 28. Am o colecţie uriaşă de poezii dedicate saunei. Lila Kari a scris-o pe cea mai poetică iar Werner Kuich a scris cele mai convingătoare versuri asupra simţămintelor inspirate de saună. Următoarele versuri au fost scrise de regretatul poet canadian Ron Bates, atunci când el şi soţia sa au vizitat Salosauna:

Soba este aici,
Mariajul apei cu piatra
Şi focul. Aici şi noi
Venim pentru a fi ca unul.

Wilfried şi Ute Brauer au scris o lucrare ştiinţifică despre transportul până la Salosauna. Satoru Takasu, şi el decedat, a stat în poziţia lotus în Salosaună. Jozef Gruska a dorit să colecţioneze toate materialele istorice legate de Salosaună. Gheorghe Păun gândea că despre dragoste şi GO nu trebuie vorbit, ele trebuie practicate, iar, după Salosauna, a adăugat sauna listei sale. Acum are o saună acasă. Regretatul Alexandru Mateescu m-a ajutat să instalez o sobă nouă, în timp ce Sheng Yu, şi el decedat, era un veritabil expert în încălzirea Salosaunei.

La pas, prin satul global

Karel Culik mi-a adus o găleată uriașă pentru *löyly*. Aristid Lindenmayer și Ferenc Gécseg, dispăruți amândoi, au discutat mult în ungurește în Salosauna și, curând după aceea, Ferenc a avut o saună în grădina sa. Ivan Havel a desenat două tablouri, înfățișând ceea ce se vede prin ferestrele Salosaunei, dinspre interior și dinspre exterior. Regretatul Ron Book spunea că niciodată nu s-a simțit mai sănătos și mai curat decât după Salosauna. Am menționat aici numai câteva nume care mi-au venit acum în minte. Mulți dintre oaspeții mei și-au construit propriile saune.

Legende despre saună

Finlanda este o țară foarte rece. Ideea unui iad fierbinte nu pare potrivită unui finlandez. Despre Siberia se știe că este și mai rece decât Finlanda. Atunci când este foarte frig în Finlanda, obișnuim să spunem că *este ger ca in iadul rusesc.* Un loc cald este considerat plăcut. *Ceea ce suportă pereții de lemn, poate să suporte și pielea,* spune un vechi proverb finlandez. Următoarea legendă finlandeză întărește acest lucru:

Un om simplu a încercat să micșoreze șansele să ajungă în iad. El era pasionat de saună și putea să îndure cea mai mare temperatură pe care sauna i-o putea oferi. Cu cât era sauna mai fierbinte, cu atât îi plăcea mai mult. S-a dus astfel vestea în ținutul din jur că acest om suporta cu plăcere mai multă căldură decât putea găsi în vreo saună. În cele din urmă, a auzit și diavolul de el și s-a dus să-l întâlnească. „Am auzit că-ți place sauna foarte fierbinte." „Sigur", a răspuns omul, „așa este." „Dacă-i așa, lasă-mă să te duc într-un loc unde este atât de cald că mă vei ruga să opresc căldura." Incitat, omul l-a urmat cu bucurie. Când au ajuns în iad, diavolul a dat ordin servitorilor săi să arunce și mai mult lemn și cărbune pe focul cel uriaș. Diavolul zâmbea răutăcios. „Avem un prieten aici căruia îi place căldura..." Omul a surâs și i-a mulțumit diavolului pentru generozitate. Curând, iadul a fost cu totul în flăcări. Era atât de cald și pe Pământ, că ghețurile polare au început să se topească. (Acest detaliu al legendei amintește de încălzirea globală!) *Țăranul zâmbea. „Încălziți și mai mult!", țipa diavolul. „Mai multă căldură pentru acest individ nebun!" În vremea aceasta, toți cei din iad s-au adunat în jur, privind cu uimire. Sopteau între ei și strigau: „Mai multă căldură, mai multă căldură!" Diavolul s-a supărat: iadul lui era ca raiul pentru omul nostru. Acesta zâmbi simplu și-i mulțumi din nou diavolului pentru o așa splendidă vreme. În cele din urmă, diavolul a gemut cu disperare: „Ieși afară! Nu vreau să te mai văd niciodată pe aici!" Omul s-a întors pe Pământ, cu regretul de a fi pierdut minunata căldură a iadului, dar bucuros să știe că soarta sa era asigurată. De aceea, copiii finlandezi care vor să ajungă în rai trebuie să frecventeze sauna.*

Sauna este un loc al curățeniei absolute. În Finlanda, exista obiceiul ca nașterea copiilor să aibă loc în saună. Deși aceasta nu se mai întâmplă și astăzi, tradiția pare să fi avut efecte benefice de lungă durată: mortalitatea infantilă în Finlanda este azi cea mai scăzută din lume, iar revista *Newsweek* menționează Finlanda ca fiind țara numărul unu în care merită să te naști. Personal, încă mai cred că este un mare privilegiu să fii născut în saună. Invidiez persoane, precum fostul meu student Martti Penttonen, tot informatician și el, care se bucură de avantajul de a fi fost născuți în saună.

Desen de Cucu Ureche

Voi relua aici povestea lui John Virtanen, un finlandez din America, referitor la nașterea sa.

Toți erau încă în pat în acea dimineață rece de octombrie, în timp ce maică-mea zăbovea asupra primei ei cești de cafea fierbinte, în aglomerata locuință cu o singură cameră. Copiii dormeau într-un pat larg, iar taică-meu abia dacă-și deschisese ochii. Sosirea celui de-al zecelea copil era iminentă, iar mama, înfășurată într-o pătură călduroasă, coborî de-a lungul unei poteci înguste și pline de pietre, către sauna sa favorită, una cu fum, luminându-și calea cu o lanternă veche și simțind gerul prin pantofii din piele subțire. Doctorul și spitalul erau la multe

mile distanță, prea departe pentru a ajunge acolo. După câteva minute dureroase, a ajuns la intimitatea și căldura saunei unde avea să nască. Sauna era în întuneric. A aprins lumânarea care se odihnea pe pervazul ferestrei și a agățat lanterna într-un cârlig de pe ușă. Pereții afumați îi fuseseră și mai înainte martori ai minunii unei nașteri. În fața lavițelor se afla marea sobă a saunei, kiuas, sursa căldurii din încăpere, construită de un meșter zidar din pietre roșii, naturale, și formând un căuș în care încăpeau peste un yard pătrat de pietre negre, de mărimea pumnului. Kiuas radia plăcuta căldură care umplea sauna, încălzind pereții și înconjurând lavițele. Pentru 280 de zile lungi, mama mea purtase un copil în pântec, iar acum ea lăsă pătura să alunece pe podea și urcă cele trei trepte spre lavița de sus. Încă odată, sauna avea să-i ofere căldura, liniștea, spațiul plin de pace în care să nască. Moașa care sosi curând îl spălă pe micul băiețel și astfel am văzut pentru prima dată lumina unei lumânări și am scos primul meu scâncet.

Pentru final, voi cita povestea unui francez, Paul B. Du Chaillu, care a vizitat Finlanda la sfârșitul secolului al XIX-lea. În mare măsură, el prinde spiritul saunei în ceea ce scrie. Condițiile erau primitive și sărăcăcioase. Astăzi, obiceiurile sociale, de pildă, cine cu cine merge împreună la saună, sunt foarte diferite. Sauna descrisă în povestire este o foarte veche saună cu fum. Nu există nicio altă încăpere în afara saunei propriu-zise – azi există camere separate pentru spălat și îmbrăcat. Acest lucru este esențial pentru o saună lungă de seară, cu mai multe perioade de timp petrecute în saună și mai multe perioade de răcorire.

Una dintre cele mai caracteristice instituții ale țării este sauna. Ea este o construcție mică din bârne, solidă, fără ferestre, având o singură deschizătură deasupra pentru a lăsa fumul să iasă; în centru există o structură ca un cuptor, construit din piatră, sub care focul este ținut să ardă până ce pietrele ajung foarte fierbinți; atunci focul este stins, iar femeile curăță bine locul de cenușă și funingine, cu orificul de ieșire a fumului fiind de-acum închis. Un vas mare, plin cu apă, este adus înăuntru, iar un număr de ramuri subțiri, de obicei de mesteacăn tânăr, sunt puse în vas, pentru a fi folosite pentru biciuire. Sauna este izolată, la oarecare distanță de alte clădiri, pentru siguranță în caz de incendiu.

În fiecare sâmbătă seara, vara sau iarna, în toată partea de nord a țării se vede fumul ieșind din asemenea construcții. Este un obicei invariabil pentru toate familiile ca în acea zi să facă o saună, deoarece munca de peste săptămână este încheiată și curând va veni ziua de duminică. După saună, toți îmbracă lenjerie nouă și cele mai bune haine. Străinul, în trecere pe acolo, nu intră în saună cu localnicii, deoarece aceștia sunt timizi: el, străinul, poate merge în saună, dar singur. Numai după ce am fost considerat unul de-al casei mi s-a permis să mă alătur lor; vecinii, tineri sau bătrâni, vin adesea la saună și îți țin companie. Îmi amintesc bine prima saună en famille, într-o sâmbătă după-amiază. Vremea era geroasă, pământul era acoperit cu zăpadă, iar eu eram bucuros că locul saunei era la o aruncătură de băț de locuință. Prin fereastră am zărit mai multe fete tinere mergând cu pași repezi spre saună, în costume care mi le aminteau pe cele din Africa, mai puțin culoarea. Nu mă mira rapiditatea lor, pentru că termometrul se afla mult sub zero. Curând, trei femei destul de vârstnice au luat același drum, dinspre ferma vecină, dar cele două mai bătrâne aveau fuste vechi înfășurate pe șolduri; femeia mai tânără le urma și toate s-au pierdut repede dincolo de ușa care s-a închis imediat. „Probabil că au o întrunire în saună", m-am gândit eu. Și-au făcut însă apariția și mai mulți bărbați în vârstă, urmați vioi de câtiva mai tineri și de copii de toate mărimile. Niciunul nu avea vreo haină pe el și cu toții s-au alăturat grupului dinăuntru. Când am văzut terenul liber, m-am gândit că e timpul să mă grăbesc și eu spre clădire. Am ieșit din camera mea aproape alergând, deoarece eram la fel de puțin îmbrăcat ca toți cei dinaintea mea. Am împins rapid ușa și, în timp ce o închideam după mine, am fost primit cu un bun-venit de toate vocile dinăuntru.

Căldura era atât de intensă că abia puteam respira și i-am implorat ca pentru o vreme să nu mai producă mai mult abur; trecerea bruscă de la 20 de grade sub zero la o asemenea atmosferă m-a copleșit. Cum ochii mei se obișnuiau cu întunericul locului, în lumina firavă care venea prin crăpăturile ușii, am început să recunosc fețele amicilor mei. Era mai multă lume ca de obicei, pentru că și vecinii veniseră la o saună cu mine. La început, am stat pe una dintre lavițele mai joase, dar după o vreme m-am mutat pe una mai de sus. Si mai multă apă a fost aruncată pe pietre și s-a ridicat o cantitate de abur atât de mare că nu am putut s-o suport, astfel că am sărit repede înapoi pe treapta de jos, îndoit într-o poziție semi-așezat pentru a respira mai liber. În scurt timp, eram mai transpirat ca niciodată; mereu și mereu, se ridica abur după ce se punea apă pe pietre, până ce aerul fierbinte și aburul au devenit insuportabile. Din când în când, puneam apă unul pe altul, și asta aducea o reconfortantă senzație de alinare. Apoi, cu crengi, s-au lovit unii pe alții peste spate și șale până ce a început să-i usture. „Dă-mi voie să te lovesc cu vihta", mi-a zis o domnișoară blondă sau un tânăr de alături; „după aceea, aș vrea să mă lovești și tu". Operația aceasta este benefică, deoarece grăbește circulația sângelui în piele. După vreo jumătate de oră, oamenii au început să plece, mai întâi primind o ultimă flagelare, după care si-au turnat apă rece pe trup; au mers apoi acasă la fel de dezbrăcați cum au venit. Când am ieșit din căbănuță, senzația era încântătoare, aerul rece pe care-l respiram dându-mi o vigoare proaspătă și însuflețindu-mi spiritul. M-am rostogolit prin zăpadă, așa cum făceau și unii dintre ei, și după aceea am alergat cât am putut mai repede în casă. În unele locuri, după cum sunt înțeleși, bărbații și femeile nu se întorc acasă împreună, iar femeile în vârstă poartă ceva în jurul șoldurilor atunci când vin sau pleacă de la saună. Mi s-a întâmplat să ies din saună pe când mercurul era la 32 de grade sub zero. Nu este deloc periculos să mergi pe jos o distanță scurtă, câtă vreme transpirația nu s-a oprit complet. După revenirea în casă, nu trebuie să te îmbraci imediat, ci trebuie să te răcorești treptat și să nu mai transpiri. Acești oameni sunt singurii țărani din Europa care fac câte o baie în fiecare săptămână – și ei sunt foarte sănătoși. Nu am scăpat nici eu nicio sâmbătă fără să fac saună.

Acad. Mircea Malița

Acad. Mircea Malița s-a născut la 20 februarie 1927, la Oradea. Este membru corespondent al Academiei Române din 1 martie 1974 și membru titular din 18 decembrie 1994. Discurs de recepție: *Opuși inseparabili în gândirea românească* (30 octombrie 2009).

Studii liceale la Oradea, Făgăraș, Beiuș, București și universitare (Facultatea de Științe, Secția Matematică și Facultatea de Filosofie) la București; în 1972 și-a susținut teza de doctorat *Modele matematice pentru negocieri.* A fost preparator (1949), asistent (1949), lector (1951), conferențiar (din 1961) și profesor (din 1972), fiind titularul cursului de modele matematice în științele sociale și al celui de logică și inteligență artificială la Catedra de Analiză Matematică a Facultății de Matematică a Universității din București; director al Bibliotecii Academiei Române (1950-1956); consilier al Misiunii Permanente a României pe lângă O.N.U. (1956-1961); director al Direcției Culturale din cadrul Ministerului Afacerilor Externe (1961-1962); ministru adjunct pe probleme O.N.U. și ale organismelor internaționale (1962-1970); ministru al Educației și Învățământului (1970-1972); membru al consiliilor pregătitoare ale conferințelor mondiale ale O.N.U. pentru populație, știință și tehnologie, pentru dezvoltare (1974-1979); ambasador al României în Elveția și la O.N.U. (Geneva) (1980-1982); ambasador al României în S.U.A. (1982-1984). A ținut expuneri și lecții la Institutul Universitar de Înalte Studii Internaționale din Geneva, la Asociația Austriacă de Politică Externă, în S.U.A., Marea Britanie ș.a. A abordat în lucrările și studiile sale o problematică vastă și diversă. Are preocupări privind modelele matematice în științele sociale: *Programarea pătratică* (1968); *Teoria grafurilor cu aplicații în științele sociale* (1972); *Programare neliniară* (1972); *Modele matematice ale sistemului educațional* (1973); *Matematics of Organization* (1974, în colab.) etc. Este autorul unor lucrări privitoare la diplomație: *Pagini din trecutul diplomației românești* (1966, în colab.); *Diplomația română. O perspectivă istorică* (1970); *Romanian Diplomacy. A Historical Study* (1970, tradusă și în limbile franceză și rusă); *Teoria și practica negocierilor* (1972); *Diplomația. Școli și instituții* (1975); *Jocuri pe scena lumii. Conflicte, negocieri, diplomație* (2007); *Tablouri din Războiul rece. Memoriile unui diplomat român* (2007); *Între război și pace* (2007). Este coautor al rapoartelor Clubului de la Roma: *No limits to Learning. Bridging the Human Gap. Report to the Club of Rome* (1979, în colab.; ediții succesive în 1980, 1981, 1982); *The Double Helix of Learning and Work. A Report to the Club of Rome* (2003, în colab.). A coordonat numeroase lucrări, între care: *Sistemele în științele sociale* (1977); *Mathematical Approaches to International Relations* (2 vol. 1977); *Sistemele în științele naturii* (1979); *Viitorul electronicii și informaticii* (1979); *Enciclopedia statelor lumii* (1981); *Metode matematice în problematica dezvoltării* (1982); *Statele lumii* (1985); *Economia mondială. Orizont 2000* (1988); *New Information Technologies in Higher Education* (1989), *Ingineria industrială. Prezent și perspective* (1990). A semnat și volumele de eseuri: *Sfinxul* (1969); *Cronica anului 2000* (1969); *Aurul cenușiu* (3 vol., 1971-1973); *Pietre vii* (1973); *Triade* (1973); *Idei în mers* (2 vol., 1975, 1981); *Fire și noduri* (1975); *Zidul și iedera* (1977; ed. II, 1978; ed. III, 2006); *Zece mii de culturi, o singură civilizație* (2001); *Mintea cea socotitoare: Eseuri* (2009); *Minți senine și învolburate* (2009) ș.a. Membru fondator al Centrului European de Cultură din București și al Universității Mării Negre, membru al Academiei Mondiale de Arte și Științe, al Academiei Internaționale de Perspectivă Socială, al Federației Mondiale de Studiu al Viitorului, al Academiei Internaționale „Leonardo da Vinci" din Roma ș.a.

(După Dorina N. Rusu, *Dicționarul membrilor Academiei Române. 1866–2010*, Ed. a II-a, revăzută și adăugită, Editura Enciclopedică, București, 2010.)

Academicianul Mircea Malița și strategiile asimetrice

Ion PĂTRAȘCU

Greu se poate încumeta cineva să schițeze un portret al matematicianului și filosofului, omului politic și diplomatului, istoricului, scriitorului, futurologului și, ca un corolar al tuturor acestor ipostaze, al academicianului Mircea Malița. Dacă ar fi întrebat un bijutier despre personalitatea lui Mircea Malița, ne-ar răspunde, cu certitudine, că numărul caratelor depinde de dimensiunea pietrei prețioase și de fațetele realizate de tăietorul și șlefuitorul de diamante.

Personal, as putea încerca să prezint câteva elemente privind fațeta care ni-l înfățișează pe diplomatul cu har, care a îmbinat cu pasiune matematica și logica cu diplomația, cu relațiile internaționale, servind cu devotament interesele țării, ale noastre, ale românilor. Îl cunosc pe academicianul Mircea Malița de 56-57 de ani, interval în care mi-a fost dascăl în studenție, mentor în diplomație și, în prezent, modelul unui pensionar deosebit de activ, în ciuda meandrelor istoriei naționale și internaționale actuale. După multe ezitări, am decis să caut puncte de sprijin chiar în lucrările semnate de Domnia Sa, unele chiar de dată foarte recentă. M-am oprit la titluri precum *Mintea cea socotitoare, Cuminția pământului* sau *Zidul și iedera.* Vorbind *din amurg..., la vârsta de considerabilă retrospecție,* după cum singur mărturisește, pe baza incursiunilor sale în *istoria cea învolburată* a țării noastre și a lumii, autorul acestor cărți ne prezintă *tendințe și scenarii ce apar sub ochii noștri, dacă utilizăm lentilele potrivite.*

Asemenea lentile potrivite a folosit academicianul Mircea Malița atunci când ne-a făcut cunoștință cu teme precum *perenitatea înțelepciunii ca moștenire culturală* sau strategiile militare și pașnice din istoria românilor. Când abordează aria vastă a relațiilor internaționale, Mircea Malița continuă și documentează, în același timp, gândul lui Lucian Blaga privind miracolul supraviețuirii românilor prin strategii stabile militare și politico-diplomatice. Diplomatul Mircea Malița s-a dovedit un as al *strategiei pașnice,* al *negocierilor asimetrice,* vitale pentru românii din toate timpurile, cărora le-au fost impuse de o asimetrie fundamentală, *asimetria puterii.*

Istoricul Mircea Malița ne demonstrează că asemenea coordonate au jalonat istoria noastră încă de la retragerea aureliană, coordonate care, am putea spune, s-au transmis din generație în generație, prin codul genetic, până la decidenții și promotorii politicii externe românești de după cel de Al Doilea Război Mondial. România era confruntată cu aceeași *asimetrie a puterii* ca și înainte de prima conflagrație mondială. Cele trei imperii înconjurătoare de atunci, Austro-Ungar, Otoman și Țarist, fuseseră înlocuite de *imperiul roșu* al Moscovei, susținut de Statele Unite și Marea Britanie. Cifra fatidică a celor trei imperii era constantă. Asa că strategia pasnică a supraviețuirii se impunea iarăși cu necesitate vitală. Conducătorii români au avut înțelepciunea și curajul înaintașilor lor de a promova politici care să scoată România din starea de dependență și să se impună pe plan extern drept unul dintre cei mai dinamici și imaginativi actori ai vieții diplomatice internaționale. Într-o lume bipolară, România apărea adesea ca o a treia putere, reușind acolo unde cei mari nu doreau sau nu puteau. Este o etapă despre care Mircea Malița se confesa la un moment dat: *Am servit o diplomație care încerca să rezolve ceea ce se numește o problemă imposibilă: depășirea stării de ocupație, retragerea trupelor sovietice, apoi Declarația din 1964 de ieșire din strânsoarea cămășii de forță a Moscovei.* Acesta este contextul general în care s-au manifestat calitățile excepționale de diplomat ale lui Mircea Malița. În cele ce urmează, voi încerca să aduc câteva dovezi privind prezența diplomatului Mircea Malița la momentele de cotitură radicală din politica externă postbelică a României.

Parcă îl văd pe tânărul diplomat Mircea Malița la debutul său, și ce debut!, când a fost numit consilier în *prima Misiune Permanentă a României pe lângă ONU* (1956-1961), etapă pe care o apreciază astfel: *ONU a fost marea mea Academie de Științe Diplomatice, timp de cinci ani.* După ani de experiență, Mircea Malița va spune că *nu există carieră în care să poți învăța atât de mult ca în diplomație.*

Revenit în țară, cu un asemenea *atestat de studii diplomatice,* Mircea Malița a fost numit, la început, directorul Relațiilor Culturale din Ministerul de Externe (1961-1962), iar apoi în conducerea MAE ca adjunct de ministru pe problemele ONU și ale celorlalte organizații internaționale. De pe această poziție, Domnia Sa începe să servească ceea ce, personal, numea *diplomația situațiilor asimetrice* și a *supraviețuirii prin diplomație,* dovedind, prin activitatea sa, *vocația României pentru diplomația multilaterală.* Mircea Malița a intrat în istorie drept diplomatul român care a *comis* la ONU primul act de nesupunere a României față de dictatul blocului sovietic. Era în plină criză cubaneză (1962) când, pe baza instrucțiunilor de la București, Mircea Malița nu a fost solidar în minciuna inexistenței rachetelor nucleare sovietice în Cuba. Apoi, nu a mers cu turma când s-a supus la vot o rezoluție americană. Președintelui de ședință nu i-a venit să creadă când Mircea Malița a zis **yes,** da, cerând încă o dată votul României. Participanții au fost uimiți să audă un **y e e e s** răspicat și prelung. Având asemenea exemple, nu se poate să nu fii de acord cu cei care vorbesc de *verticalitatea tipică* a diplomatului Mircea Malița, de poziția sa *contradictorie blocului sovietic, prin care a întărit cuvântul, poziționarea și profilul aparte al României în cadrul ONU.*

În același an, 1962, Mircea Malița era împuternicit de Gheorghe Gheorghiu-Dej să transmită președintelui SUA, Lyndon Johnson, prin secretarul de stat Averell Harriman, rugămintea României de a sprijini dezvoltarea relațiilor românoamericane. După cum își amintește Mircea Malița, conducătorul român sublinia următoarele: *Cred că ei ar putea fi interesați să vadă că avem o politică externă independentă și că gândim cu capul nostru.* Demersul s-a soldat imediat cu convenirea vizitei la Washington a unei delegații economice române, la nivel de ministru.

→

Seniori ai culturii

Lucrând cu Mircea Malița

Dragoș VAIDA

Când se încumetă cineva să scrie despre Mircea Malița, i se taie puțin respirația, în fața unei prodigioase activități: conducerea Bibliotecii Academiei (1950-1955), misiuni în domeniul Afacerilor Externe, consilier al lui Athanase Joja, primul nostru ambasador la ONU, adjunct al ministrului de Externe din epoca lui Corneliu Mănescu, ministru al Învățământului (1970-1972), ambasador în Elveția (1980-1982), iar apoi în SUA (până în 1984). Cariera diplomatică este prima componentă la care ni se oprește atenția, dar ce fel de diplomație? Profesorul Mircea Malița îmi spunea că nu este un diplomat ca Valentin Lipatti, ci unul mai degrabă *conceptual.* Explicația mea: adică mult mai puțin *combinatoric, relațional* decât Lipatti și, mai mult decât atât, chiar paradoxal, prea puțin diplomat, în sensul convențional al termenului. Foarte pe scurt, adică simplificând, o personalitate cu totul ieșită din comun, greu de clasificat, pentru care nu găsesc la noi termeni de comparație potriviți, de asezat în cultura noastră poate alături de un Nicolae Titulescu. Această comparație nu este însă îndeajuns de relevantă, pentru că lasă în afară domeniul în care spiritul vizionar al profesorului a excelat, sistemul de învățământ.

L-am cunoscut mai bine când am lucrat la Ministerul (ulterior, „Educației și") Învățământului, pe care l-a condus între februarie 1970 și octombrie 1972, urmare a unei numiri neasteptate, poate cea mai senzațională din câte a făcut conducerea politică de atunci. Devenise membru deplin al Guvernului, pentru prima și singura oară în cariera sa. Și-a inaugurat mandatul printr-un interviu în *Contemporanul*, acordat lui Adrian Păunescu. Nu aveam să mai văd niciodată în acea epocă un interviu în care un ministru să fie supus unor întrebări atât de directe și incomode. M-a sunat la telefon la Centrul de Calcul al Universității București și m-a întrebat dacă vreau să mă numească director general, mai precis, director general adjunct al Direcției de Organizare, Rețea și Control DGORC. Am răspuns pe loc că da și peste câteva zile m-a chemat la minister. În cabinet, l-a sunat pe Radu, de la Cadrele CC, și i-a spus că nu poate constitui Comitetul de conducere al ministerului, deoarece nu are echipa completă și astfel i-a smuls acordul, fără dosarul și referatul de rigoare. Avea să-mi spună ulterior că aceea a fost ultima numire făcută așa, „în picioare", prin improvizație.

Prima întâlnire cu Mircea Malița, față către față, în noua situație, a avut loc când i-am prezentat nota relativă la oportunitatea cursurilor postuniversitare UNESCO organizate la Matematică, sub conducerea profesorului Nicolae Teodorescu. A privit cele două pagini, a ridicat ochii spre mine și mi-a spus: „Este atât de proastă că nici *Scânteia* nu ți-ar publica-o". Am răspuns că este asa „legănată", că nici noi nu știm cum ar putea fi primită „sus". Mi-a spus că acceptă argumentul și mi-a semnat nota. Avea însă dreptate, era un text slab. De unde să fi știut eu, un matematician, cum se scrie o propunere pentru aprobarea la „conducerea superioară"?! Stilul operațional, concis și tranșant, aveam să-l deprind de la ministru ulterior, după unele „averse" cu „descărcări electrice", cum au fost acelea din dimineața în care a aflat, de la ofițerul de serviciu din compartimentul de modele de care răspundeam, că l-a căutat „tovarășa", căreia i s-a răspuns că ministrul a plecat acasă. Atunci mi-a spus că nu înțeleg cum stau lucrurile, că un telefon de la „tovarășa" este mai important decât un telefon de la „tovarășul".

Organizam în sala de consiliu de la Universitatea București o masă rotundă UNESCO și așteptam participanții pentru deschidere. Dornic să etalez facilitățile disponibile – traducerea simultană, microfoanele, luminile, aerul condiționat – am pus toată comedia în funcțiune. S-a petrecut un scurtcircuit de zile mari, Universitatea, ca orice universitate care se respectă, nu avea un serviciu tehnic eficient. În acele momente greu de trecut, Mircea Malița a detensionat atmosfera povestindu-ne întâmplarea cu Harold Macmilan (1894–1986), *UK Prime Minister,* care era așteptat la ONU pentru întâlnirea șefilor de stat la cel mai înalt nivel. Se știa că venise din UK cu un Rolls-Royce. Dar iată că nu mai sosea și toți se uitau pe fereastră să vadă sosirea *british* triumfătoare. L-au zărit pe premier venind, umilitoare impietate, într-un taxi galben. Celebrul Rolls-Royce s-a înțepenit pe drum și, cum nu se afla în zonă un român, nimeni nu a îndrăznit să comită sacrilegiul de a deschide motorul (ca și cum ai vrea să scoți din decolteul lui Marilyn Monroe înghețata căzută exact acolo!... – nici nu pot să mă gândesc). Ne-am mai venit în fire, alimentarea cu energie electrică a reluat-o Cel de Sus, că eu nu știu cine. Ce gest frumos, povestirea ministrului, inspirat desigur dintr-o grea carieră, cu dramatice puncte critice! Deschiderea s-a făcut, după ce participanții au sosit, în fine, cu microbuzul care avusese și el o pană, pe drum...

Ce a făcut Mircea Malița cu ministeriatul său? A înființat școlile cu predare în limbi străine, măsură importantă pentru mulți oameni. L-a dus pe Aldo Moro la grădinița unde se învăța italiana. Românii au devenit eligibili pentru programele și bursele Fulbright. Au luat ființă lectoratele de limba română în străinătate, ceea ce a reprezentat mult pentru carierele academice ale românilor care au plecat să predea.

Pe adjunctul ministrului de Externe român, Mircea Malița, îl găsim implicat și în eforturile României de a se pune capăt Războiului Americano-Vietnamez. În calitate de șef al delegației române la cea de-A 22-a Sesiune a Adunării Generale a ONU, Mircea Malița era și purtătorul unei scrisori a guvernului român pentru secretarul general al Organizației, scrisoare însoțită de Programul politic al Frontului Național de Eliberare din Vietnam. Prin această inițiativă diplomatică, țara noastră determina renunțarea la poziția obstrucționistă (în special a SUA) de a nu se discuta problema vietnameză la ONU.

Mircea Malița a avut și două mandate de ambasador. Primul în Elveția, la Berna, pe probleme bilaterale, și la Geneva, în calitate de reprezentant permanent pe lângă instituții ale ONU (1980-1982). În raporturile economice cu Elveția, ambasadorul român demarase o cooperare importantă cu o firmă de prestigiu internațional, Nestle. Demersul i-a fost torpilat astfel de Elena Ceaușescu: *Știm noi atâta chimie încât să nu trebuiască să învățăm să facem supă de la elvețieni.* La Washington, a funcționat ca ambasador tot doi ani (1982-1984). De acolo a fost rechemat și îndepărtat din toate funcțiile tocmai atunci când relațiile româno-americane ajunseseră la apogeu, când comerțul bilateral înregistra cel mai înalt nivel. Nu a contat nici faptul că *președintele Ronald Reagan îl numea pe Mircea Malița cel mai de seamă ambasador român la Washington.* Sau poate că tocmai aceasta a contat. Este evident că, și în cazul Domniei Sale, *vocația profesională s-a ciocnit de* ceea ce personal denumeste *constrângerile politice...*

Din evantaiul larg al misiunilor diplomatice prin care s-a remarcat academicianul Mircea Malița, să le reținem și pe cele ce urmează:

Pe când era consilier la Consiliul de Stat, Mircea Malița a primit una dintre cele mai dificile misiuni. Țările arabe erau supărate pe România că nu rupsese relațiile diplomatice cu Israelul, așa cum făcuseră statele blocului sovietic. O conferință islamică urma să decidă instituirea embargoului petrolului împotriva țării noastre. Nicolae Ceaușescu l-a ales pe Mircea Malița pentru a împiedica o asemenea măsură. Sarcina era clară: *Nu îți dau nicio indicație. Te descurci. Faci ce vrei. Le spui ce vrei. Mie să-mi aduci vestea că rezoluția nu a fost adoptată.* Și Mircea Malița a venit cu o asemenea veste.

Mircea Malița a fost primul român membru al *Clubului de la Roma,* devenind una dintre cele 100 de personalități ale lumii care se interesau de problemele globale ale omenirii și întocmeau analize de futurologie. O asemenea analiză, *Europa anului 2000,* a trecut și prin mâinile mele (1976). Directorul unei edituri din Amsterdam m-a rugat să înaintez acel volum unuia dintre coautorii lui, adică lui Mircea Malița. Nu pot să nu amintesc faptul că de numele lui Mircea Malița și al lui Valentin Lipatti se leagă și înființarea la București a Centrului European de Învățământ Superior de pe lângă UNESCO, centru râvnit de multe țări europene, inclusiv de Uniunea Sovietică. Mai spre zilele noastre, academicianul Mircea Malița devine președinte fondator al Fundației Universitatea Mării Negre, componenta educațională a Organizației Cooperării Economice la Marea Neagră, apărută în anul 1992.

În calitate de membru al conducerii MAE, trebuie amintit că Mircea Malița a făcut parte de la bun început din echipa lui Corneliu Mănescu, în care nu se mai regăseau cadrele vechi ale anilor '50. Colaborarea celor doi a generat și o cale inedită de formare a unei noi generații de diplomați români, Cursurile Postuniversitare de Relații Internaționale, în conformitate cu tradițiile școlii românești. La acea vreme, Mircea Malița a devenit cunoscut și ca un redutabil teoretician al relațiilor internaționale și al diplomației române. Lucrări precum *Pagini din trecutul diplomației române, Diplomație. Scoli și instituții, Teoria și practica negocierilor,* sau prefața la cele două volume ale lucrării *Reprezentanțe diplomatice ale României,* au fost veritabile manuale pentru tinerii diplomați. Din paginile cărților respective se degajau modele ale autorului cu privire la conflicte, negocieri, decizii și acorduri. Mai trebuie adăugat că, la cea de a 80-a aniversare a zilei sale de naștere (2007), Mircea Malița a publicat o trilogie pe tema relațiilor internaționale: *Jocuri pe scena lumii, Tablouri de război și pace, Între război și pace.*

Pentru cumul de carate în cele mai diverse domenii de activitate, și nu în ultimul rând în diplomație, în anul 1991, Mircea Malița a fost ales membru titular al Academiei Române, intrând astfel în rândul *nemuritorilor neamului.* Academicianul Mircea Malița este o *personalitate renascentistă a vremurilor noastre,* după cum se remarcă în *Laudatio* cu prilejul acordării titlului de Doctor Honoris Causa de către Academia de Științe Economice din București (aprilie 2012). În aceeași lună, Mircea Malița primește titlul de Doctor Honoris Causa și la Universitatea Politehnică din București *pentru strălucita activitate științifică, filosofică și diplomatică.* Elementele definitorii ale personalității lui Mircea Malița sunt extrase de academicianul Dan Berindei din volumul *Cuminția pământului.* Astfel, *cumințenie* este considerat un termen fundamental, care se traduce prin: *cu mintea, cu măsură, echilibru, fără excese, cale de mijloc aleasă cu cumpătare.* Despre carte, academicianul Dan Berindei mai subliniază că ea, cartea, *aparține unui tezaur, care trebuie prezervat, deoarece ne amintește cine suntem, cum am străbătut miraculos valurile istoriei, care ne sunt profilul și trăsăturile minții și, mai ales, ne încurajează în mersul nostru înainte.*

Radu Cârneci

Ion C. ȘTEFAN

Dintre poeții vârstnici și tradiționali, am fost prieten, în tinerețe, cu Virgil Carianopol, un voievod al poeziei românești, încăruntit de suferință și dăruire: iar acum, la bătrânețe, prietenia și admirația mea se îndreaptă spre Radu Cârneci, un prinț al pădurii doinitoare, care dialoghează, prin vers, cu cerbii și privighetorile. De amândoi m-a apropiat poezia: când un creator tânăr își dă seama că are ceva de spus, se îndreaptă spre un maestru, îi încredințează paginile sale și-l roagă să-și spună părerea; acesta îl sfătuiește, transferând o parte a experienței sale îndelungate direct în sufletul celui tânăr, unde înflorește și rodește, germinând uneori, când predispozițiile naturale îi sunt favorabile, un alt poet.

Virgil Carianopol mi-a dăruit o prefață la una dintre primele mele cărți de versuri, *Atât de densă clipa,* tipărită în 1978, la Editura Litera, sub îndrumarea talentatei poete Passionaria Stoicescu. Despre experiențele mele din tinerețe, petrecute alături de el și despre admirația ce i-am purtat-o, am scris în volumul de evocări literare *Corabia cu amintiri,* tipărit în anul 2009, la Editura Arefeana.

Dar abia acum înțeleg că un poet adevărat rămâne mereu cu sufletul tânăr, apropiindu-se de un alt poet mai experimentat.

Mă refer la Radu Cârneci, pe care l-am cunoscut încă de pe vremea când era șeful secției culturale la revista *Contemporanul,* la care veneam uneori, propunându-i spre publicare poezii de-ale mele; selecția era îndelungată și grea, dar pentru mine reprezenta o adevărată școală de prozodie, de unde am avut multe de învățat.

Apoi timpurile, evenimentele, drumurile dispersate, oamenii și faptele lor contradictorii ne-au îndepărtat – fără a ne despărți însă vreodată.

Scriitorul (poet, eseist, traducător, jurnalist literar, editor) Radu Cârneci este născut la 14 februarie 1928 în satul Valea lui Lal, comuna Pardoși, județul Buzău. Mai multe amănunte biobibliografice pot fi găsite în numărul din februarie 2012 al revistei. Portretul alăturat este realizat de pictorul Neculai Ciochină (el însuși un senior al culturii române).

Și iată-mă acum, cu prilejul alcătuirii volumului *Tărâmurile sufletului,* apelând la Maestrul Radu Cârneci să-mi scrie o prefață. M-a primit cu o prudență reflexivă, din cadrul căreia putea oricând să se retragă. L-am înțeles – dar nu m-am retras eu: el nu mai știa cum scriu și, pentru a reveni la armonia de odinioară, trebuia să afle, mai întâi, cum scriu în prezent. I-am dăruit un răgaz mai îndelungat, să-mi citească poeziile pe care le propuneam spre publicare.

După câteva săptămâni, m-a anunțat că le-a citit și că-i plac; îmi va scrie o prezentare. Am mai așteptat un timp și mi-a dat textul pe care l-am așezat ca prefață a cărții mele: era generos, sincer, convingător. Am încercat o mare bucurie, pe care însă nu i-am dezvăluit-o: după un eveniment nefericit din viața mea – moartea prematură a soției – nu mai scrisesem versuri, ci îmi povestisem tragedia în câteva romane (drept care am fost primit membru al Uniunii Scriitorilor la secția de proză a Asociației Scriitorilor din București – eu, poetul romantic și avântat din tinerețe!).

Dar Maestrul Radu Cârneci scria (parcă descriindu-se și pe sine):

„Ion C. Ștefan ambiționează și reușește să alcătuiască o antologie lirică, cuprinzătoare de nenumărate stări sufletești generate de sentimentul uman, dar și cosmic, al iubirii pe care se sprijină, evoluează și se echilibrează lumile dintru început către nesfârșit… Da, eroul liric, în cazul de față, rămâne, prin destin, un ales cântăreț, împlinitor al dragostei dătătoare de putere, finalizând în legile frumosului și binelui, care duc în spațiul adevărului relevant… Da, Ion C. Ștefan ființează în poezie duios și puternic, îndrăzneț și timid, melancolic și exaltat – toate acestea venind din firea-i bogată, bogăție pe care ne-o propune în zicerea de multe ori strălucitoare."

Aceste afirmații însemnau mai mult decât o apreciere pentru cartea pe care o tipăream: exprimau încrederea în mine, mă reconsiderau poet, îmi mai dădeau o șansă, pe care m-am grăbit să-o fructific. Așa s-a întâmplat că, pe aleea din Cișmigiu care se află în fața ferestrei Maestrului, ne-am plimbat îndelung și de mai multe ori, discutând despre noi și despre poezie – în atmosfera aceea dulce-amăruie a trupurilor îmbătrânite, dar cu sufletele rămase încă tinere. Nu i-am mărturisit efectul pozitiv al încrederii sale în mine, fiindcă mă încumetasem din nou să scriu versuri și voiam ca, mai întâi, faptele să-mi acopere vorbele. Da, îl admir pentru talentul său, citindu-i mai multe volume, pe care mi le-a dăruit, prin generozitatea sa față de confrați, numindu-l cel mai mare poet român contemporan… „Poate cel mai vârstnic!" – a zâmbit melancolic Radu Cârneci.

Așa am aflat că, în luna februarie 2013, avea să împlinească 85 de ani…

La mulți ani, Maestre Radu Cârneci! – rostesc acum în scris, cu sufletul plin de admirație și fericire că sunt contemporan cu un astfel de Om, că viața sa încă mai curge întru poezie, spre bucuria cititorilor săi.

La o recepție oferită de Margaret Thatcher, în onoarea ministrului român invitat, înaltul demnitar britanic, referindu-se la procesul de modernizare a învățământului românesc, a relevat că acest proces *a început cu Gheorghe Lazăr.* Se va fi gândit Margaret Thatcher la ministrul român ca la un posibil succesor în conducerea României, așa cum probabil s-a gândit când l-a invitat pe Mihail S. Gorbaciov?

Sub ministeriatul la care mă refer, s-a înființat la București Centrul European UNESCO pentru Învățământul Superior, prima instituție cu vocație europeană de la noi. Tot Mircea Malița a organizat la București primul Congres de Studiu al Viitorului și ulterior Conferința Internațională dedicată populației. În perioada de referință, a adăugat la opera sa trei monografii, în colaborare, *Matematica organizării* (1971, tradusă în engleză în 1974), *Programarea neliniară* (1972) și *Modele matematice ale sistemului educațional* (1972), împreună cu profesorul Corneliu Zidăroiu. A ținut cursuri privind aplicațiile teoriei grafurilor în științele sociale, a inițiat reforma de modernizare a învățământului de matematică, a prezentat, pentru prima dată la noi, sistemul de învățământ ca obiect de studiu.

Din însărcinarea ministrului, am făcut o prognoză a fluxurilor de studenți pe două decenii, împreună cu profesorul Gheorghe Retegan, și un studiu al raportului student/profesor, împreună cu profesorul Aurelian Bondrea, pe atunci adjunct la direcția generală pentru personal a ministerului. Întrucât se cerea ca acest raport să fie mărit, apropiat de cel din mai multe state occidentale, am recurs la următoarele: eliminarea din calculul numitorului a posturilor neocupate (fără nicio consecință asupra persoanelor fizice, luând la rând toate statele de funcții pe catedre), ceea ce a condus la o reducere cu 1.117 posturi, fără a da pe nimeni afară; promovarea argumentului că la noi interfața student-profesor comportă mai multe activități și deci ore, în comparație cu țările de referință.

Dimineața zilei de octombrie când Mircea Malița urma să părăsească ministerul nu părea să anunțe un eveniment. Cam pe la ora 11.00, ministrul a plecat bine dispus la o ședință a Consiliului de Stat. S-a întors după prânz, aș spune euforic. Am aflat că îi încetase mandatul și că îi urma Paul Niculescu Mizil, ulterior Paul Niculescu, membru al Comitetului Politic Executiv. După program, m-am așezat în secretariat, așteptând momentul în care nu vor mai fi vizitatori. Am intrat la ministru și dânsul mi-a adresat imediat un zâmbet ușor și întrebarea „Pentru rămas bun?" Nu, nu pentru rămas bun, ci pentru a-i spune că prezența lui Mircea Malița în cultură reprezintă mult mai mult decât acel cabinet.

Cu ce s-a soldat acel an? Cu propunerea pentru postul de la UNESCO, finalizată însă după eliberarea lui Mircea Malița din funcție, și cu o carte, *Aurul cenușiu,* scoasă din rafturile din spatele biroului, cu o dedicație scrisă în dimineața de după redactarea studiului privind fluxurile de studenți: *numai redactările nocturne cimentează aurul cenușiu al prieteniei.* Am ținut la acest ministru, am intervenit, moral și fizic, în momentele de criză și de mânie, uneori apărându-l de el însuși. Este îndoielnic că ne-am fi potrivit. După cum chiar dânsul mi-a spus-o delicat, eram un personaj cam *algoritmic,* adică prea puțin imaginativ, *sintactic,* în timp ce dânsul, cu o personalitate neistovită, era un *inventiv, invaziv,* lăsând interlocutorului un rol mic și, deci, greu de urmat de acesta și chiar, după părerea mea, nu o dată imprudent. Am intrat conferențiar și m-am întors, după eliberarea dânsului, pe același post la Universitate, mă pregăteam pentru întâlnirea cu Paul Niculescu Mizil, noul ministru, paradoxal, mai comunist după 1989 decât înainte.

În percepția mea, Mircea Malița nu este un afectiv, fără să fi fost un dur. Traumatismele cărora a trebuit să le facă față în cariera sa politică nu i-au lăsat răgazul pentru efuziuni, trebuind în diverse momente să se „salveze". Ar fi putut să preia o succesiune, pe linia unor consecvente înclinații pro-occidentale? Nu cred, nucleul de conducere a partidului era dur, impenetrabil și conservator. Pe de altă parte, în ciuda unor manifestări liberale, Mircea Malița nu mi s-a părut că s-ar fi situat într-o disidență. Cel puțin o dată, aceea pe care o știu bine, nu a trecut dincolo de linia conduitei necesare, așa cum aș fi vrut. Mai trăim și rămâne să mai vedem. După 1989, a avut remarcabila inițiativă de a pune pe picioare un foarte interesant program, Universitatea Mării Negre. Este cu totul regretabil că puterea instalată după 1989 s-a priceput mult mai puțin decât cea dinainte în a-i oferi prilejuri de valorificare a calităților pe care le are ca intelectual de marcă, diplomat cu nenumărate și extrem de interesante relații, organizator vizionar.

La cei 86 de ani pe care îi împlinește, academicianul Mircea Malița realizează performanța de a fi fost acea *floare rară* de care a vorbit Amedeo Lăzărescu, vicepreședinte PNL. Și de a fi rămas astfel. Ce neașteptată împrejurare, să fiu eu în situația de a mă gândi să scriu ceva mai amplu despre Mircea Malița, venind cu întregirea naturală a celor de mai sus – imposibil, totuși ademenitor proiect!

Dialoguri esențiale

Interviu cu Ștefan Niculescu (IV)

Cătălin MAMALI

– **C.M.:** În lucrarea Dvs. *Reflecții despre muzică* ați utilizat, pentru clarificarea fenomenului de heterofonie, o metaforă sugestivă, în cadrul căreia „delta unui fluviu" are un loc central. Vă este metafora utilă doar în procesul *explicării* unei lucrări, a unor procedee artistice, sau este ea utilă și în procesul *elaborării* propriu-zise a unor lucrări, în procesul compoziției?

– **Ș.N.:** După ce descoperi un fenomen muzical, observi că el are corespondențe interesante în fizică, în acustică, în filosofie, în alte domenii și îl poți descrie, să zicem, cu imaginea de „deltă sonoră", iar după ce imaginea s-a constituit, ea te poate ajuta să mergi mai departe în închegarea unei concepții de ansamblu. Dar asta nu înseamnă că în creația muzicală plec neapărat de la imagine. Dimpotrivă, pornesc de la o anumită necesitate muzicală greu exprimabilă în cuvinte, care se poate transforma într-o imagine pentru descrierea ei verbalizată, iar imaginea, la rândul ei, poate avea un rol în elaborarea unei alte lucrări.

– **C.M.:** Cum vedeți raportul între reprezentarea mentală a unei compoziții (reprezentare facilitată de scrierea și citirea ei), pe de o parte, și audierea lucrării în sala de concert? Pentru Dumneavoastră, mai ales sub raportul perceperii și sentimentului trăit, există sau nu există o distanță mare între reprezentarea mentală (însoțită de citirea lucrării) și audierea lucrării?

– **Ș.N.:** Nu există o distanță mare. De ce? Pentru că în momentul în care aștern pe hârtie o compoziție care permite să fie redusă bunăoară la pian, atunci o pot cânta și, deci, auzi. Dacă e ireductibilă, atunci mi-o imaginez cum sună. Mai mult, mi-o reprezint mental chiar și când o pot reduce la pian. De aceea, când termin o lucrare sau un fragment al ei, iau partitura în față, o citesc și totodată o cânt. Nu știu cum se poate înțelege de un nemuzician o asemenea lectură, pentru că, se știe, noi nu putem cânta cu glasul decât pe o singură voce, dar când îmi citesc partitura o cânt concomitent pe toate vocile scrise. Ca și cum aș da drumul unui magnetofon cu înregistrarea lucrării, numai că totul se petrece mental. Dacă după o astfel de audiție nu sunt mulțumit, atunci refac ce-mi displace. De-abia după ce sunt satisfăcut de sonoritatea mentală consider lucrarea încheiată. Iar în momentul în care o aud în sala de concert nu mai am mari suprize, în afara unor eventuale detalii. Bunăoară, se poate întâmpla ca la un grup concomitent de sunete să fi scris o nuanță prea mare sau prea mică și să nu rezulte acustic intensitatea pe care am auzit-o mental, caz în care corectez asemenea erori minore.

– **C.M.:** Vă considerați o persoană care vede bine în spațiu?

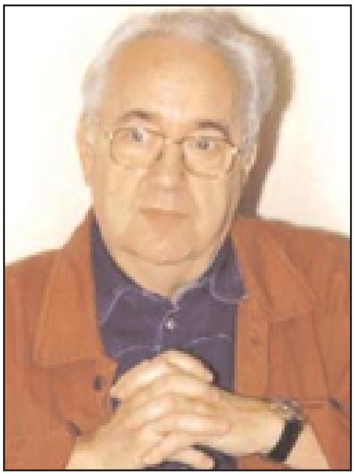
– **Ș.N.:** Desigur. Am o ușurință în a vedea în spațiu. Mă gândesc, de exemplu, că problemele de geometrie le rezolvam cu plăcere și pentru că vedeam în spațiu.

– **C.M.:** Se discută frecvent despre relația muzică-arhitectură. Oprindu-ne doar la un aspect restrâns al acestei probleme, m-ar interesa să aflu cum evaluați Dvs. încercările de a transpune muzica în reprezentări spațiale.

– **Ș.N.:** Reprezentarea spațială este foarte sugestivă pentru a marca anumite puncte culminante, creșteri, descreșteri, continuități, discontinuități etc. Pentru mulți muzicieni, reprezentarea grafică poate folosi la studiul formelor muzicale. Unele dintre compozițiile mele au la bază și asemenea desene, ceea ce nu înseamnă că pornesc de la o reprezentare grafică pentru a compune. Invers, s-au luat, bunăoară, fugi de Bach care s-au reprezentat într-un spațiu tridimensional, rezultând construcții savante și ordonate. Ligeti își prezenta lucrările la Darmstadt însoțite de reprezentări spațiale cu care punea în lumină anumite evoluții. Asemenea reprezentări ajută la corelarea dintre ochi și ureche.

– **C.M.:** De această dată nu vă rog să răspundeți la o întrebare, ci vă rog să emiteți Dvs. întrebări, mai precis, să participați la un joc al exprimării, căutării întrebărilor. Să presupunem că avem posibilitatea ca de la o inteligență creatoare imaginară, fie aceasta un calculator cu performanțe încă nebănuite, sau un grup ideal de compozitori, sau un grup ideal de oameni de știință etc., să primiți un răspuns la o problemă din domeniul Dvs. de activitate care vă preocupă în mod deosebit. Ce întrebări ați pune, ce întrebări ați formula?

– **Ș.N.:** Aș avea multe întrebări. În primul rând, aș dori să știu care este granița dintre un fenomen sonor perceptibil în detaliu și un fenomen sonor perceptibil global. Până acum nu s-a răspuns mulțumitor la această problemă. Un exemplu sugestiv: Xenakis vorbește de senzația de *continuitate* pe care o dă zgomotul colectiv al ploii, în ciuda faptului că este alcătuit din zgomote individuale *discontinue*. Problema este: câte picături sunt necesare pe unitatea minimă de timp perceptibil pentru a trece de la perceperea detaliilor discontinue la percepția globală continuă? Heterofonia, în accepția ei de unu/multiplu sau de deltă sonoră, este tocmai pendularea de la un fenomen perceptibil în detaliu (unisonul) la un fenomen perceptibil global (textura). Întrebarea este: câte sunete pe unitatea de timp sunt necesare pentru a auzi o textură? Desigur, din experiență proprie am ajuns la unele concluzii, dar științific granița dintre detaliu și aglomerare nu a fost stabilită.

În afara detaliului și aglomerării, mai există un domeniu important al conștiinței auditive: rarefierea. Dacă luăm de la începutul *Simfoniei a 5-a* de Beethoven cele 4 sunete zise ale destinului și le cântăm tot la distanțe egale (ca în tema originală), dar exagerat de mari (să zicem la 6 ore unul de altul), nu vom mai recunoaște faimoasa temă, ci vom auzi doar niște sunete izolate. În rarefiere nu mai percepem unitatea de ansamblu a sunetelor (melodia). Care este granița care desparte zona detaliului (în care recunoaștem tema destinului) de zona rarefierii (în care tema devine imposibil de recunoscut)? Eu lucrez curent cu aceste zone ale percepției: rarefierea, detaliul și aglomerarea. De pildă, în piesa *Cantos,* pe lângă detaliu și aglomerare apar unele ritmuri la distanțe mari de timp și a căror unitate de ansamblu o percepem mai degrabă inconștient.

Mă mai preocupă o problemă de semantică muzicală. Mulți cercetători serioși spun că muzica ar fi asemantică, în sensul că nu trimite la nimic din afara ei. Alții, dimpotrivă, susțin că muzica are o semnificație și în afara ei, care, eventual, se poate verbaliza. Sunt de această din urmă opinie. Consider chiar de datoria noastră, ca melomani, să investim muzica și cu un sens verbalizat. Acum însă încep problemele. Cum putem afla cu oarecare certitudine cele mai adecvate cuvinte pentru formularea sensului verbalizat al unei muzici? Subliniez ideea de sens verbalizat, pentru că muzica are și un sens în afara cuvintelor, iar tocmai acesta este capital pentru arta sunetelor. Totuși, e posibil să stabilim semantica unei muzici prin cuvânt și în mod univoc?

– **C.M.:** Să ne imaginăm aceeași situație utopică în care ați putea afla răspunsul la niște întrebări referitoare la evoluția viitoare a artei. Ce întrebări ați formula? Ce întrebări referitoare la viitorul artei vi s-ar părea importante sau vă frământă?

– **Ș.N.:** Înainte de a gândi la viitorul artei și al omului, aș dori să spun ceva despre trecutul cultural. Eu am încredere în viitor doar cu condiția ca omul să fie stăpân pe cultura ultimelor 2-3 mii de ani. Și nu „stăpân", cuvântul acesta comportă prea multe conotații, ci deschis la cultura trecutului din orice timp și orice loc, modelat de cultură. Trebuie, prin urmare, cum spunea Eliade, să ne întoarcem mereu la origini pentru a avea șansa supraviețuirii. De aici și întrebarea: care sunt sursele pure ale tradiției? Deseori văd că artiștii își caută baze tradiționale care sunt departe de a fi pure, iar uneori le caută în culturi străine de propria lor cultură. Asemenea căutări sunt pozitive: toate culturile umanității ne pot inspira. Dar deseori se cade pe epifenomene și nu pe marea tradiție. Atracția către muzicile extraeuropene, bunăoară, poate să eșueze în exotism când nu se descoperă o tradiție viabilă și majoră. Cum putem ajunge la originile unei tradiții vii?

– **C.M.:** Ce efecte credeți că are fenomenul interdisciplinarității din știință asupra relațiilor dintre arte și asupra proceselor de creație din interiorul fiecărei arte?

– **Ș.N.:** În primul rând, cercetările interdisciplinare pot ajuta la o cunoaștere mai completă și mai exactă a fenomenului muzical. A studia muzica, de pildă, sub aspect acustic, semantic, psihologic, sociologic, folcloric etc., este extrem de util. Studiile interdisciplinare sunt importante și pentru determinarea corespondențelor dintre arte. Dar nu cred că va fi posibil vreodată ca o echipă interdisciplinară să creeze o simfonie de valoare. Actul de creație artistică este și va rămâne individual, nu va fi niciodată colectiv, deși în știință munca în echipă este necesară inclusiv în creație.

În artă, drama wagneriană, înainte de interdisciplinaritatea modernă, este un exemplu de sincretism al artelor (îndeosebi al muzicii și poeziei), dar să observăm că ea este produsul unui singur autor, o interdisciplinaritate realizată de același individ.

– **C.M.:** Fie că place, fie că nu place, nu putem să nu constatăm un fenomen complex de pătrundere a unor produse, mijloace și concepții științifice în diferite teritorii și diferite etape ale muncii artistului. Acest fenomen include uneltele folosite de artist în munca sa, metodele de analiză științifică a artei și nu în ultimul rând chiar procesul de producere cu ajutorul științei și tehnicii a unor opere de artă. Mă gândesc atât la domeniul inteligenței artificiale, cât și la încercările mai recente de a concepe roboți umanoizi înzestrați cu afectivitate. Ce părere aveți despre acest fenomen, care credeți că este semnificația lui pentru relația artă-știință?

– **Ș.N.:** Eu sunt un adept al utilizării cuceririlor științei în artă. Dar vreau să remarc că aceste utilizări nu pot suplini în niciun chip imaginația artistică. Cineva lipsit de imaginație artistică nu o va putea înlocui cu oricât de spectaculoase realizări ale inteligenței artificiale. Sunt însă convins că în viitorul nu prea îndepărtat, sintetizatorul cuplat cu ordinatorul va sta în casa fiecărui compozitor, așa cum stă azi pianul. Pe de o parte, munca va fi ușurată în privința operațiilor care se fac acum manual, pe de altă parte, ea va fi îngreunată prin efortul necesar de a utiliza aparatele în condiții optime, nu numai prin elaborarea unor programe, ci prin rafinarea continuă a programelor.

– **C.M.:** Ce credeți că pot face arta și știința în fața unei mari probleme, cea a agresivității, a agresivității individuale și colective? Considerați că există șanse de elucidare a cauzelor comportamentului agresiv și de determinare a căilor de reducere, chiar de eliminare a consecințelor negative ale acestui comportament? Întrebarea se referă la variatele forme de agresivitate, care este nu numai fizică, ci și culturală, psihologică, morală.

Un interviu cu Ana Blandiana

Gabriel DRAGNEA

– Otilia Valeria Roman şi Ana Blandiana...

– Am o adevărată colecţie de nume... Aţi uitat să-l spuneţi pe cel mai important. Toată lumea îmi spune Doina. Doina este singurul nume care este absolut neoficial, nu am fost botezată cu el şi nu apare în niciun act şi, totuşi, toată lumea mi-a spus întotdeauna aşa. E ciudat, dar deja am două nume în buletin foarte frumoase, Otilia şi Valeria, şi nimeni nu mi s-a adresat vreodată cu unul dintre ele. Poate că numele au şi ele destinul lor.

– Cum s-a născut numele în sine, Ana Blandiana?

– Ana Blandiana s-a născut când eu aveam vreo 16-17 ani. Am scris la revista *Tribuna* din Cluj nişte poezii semnate aşa pentru că eram un grup de prieteni din aceeaşi clasă şi fiecare am semnat cu un nume cât mai răsunător. Blandiana era satul mamei iar, Ana era rima pentru Blandiana. Fiecare am trimis la *Tribuna* poeziile pe care ni le citisem reciproc. Ale mele au apărut şi m-am simţit vinovată, dovadă că nu prea ştiam ce înseamnă „pseudonim”. Mi se părea că am făcut ceva incorect şi am scris o scrisoare scuzându-mă că, de fapt, pe mine nu mă cheamă aşa şi totul a fost doar o glumă. Urmarea a fost că un redactor de la această revistă a venit la Oradea, unde eram elevă. Cu prilejul ăsta a aflat cine sunt de fapt şi că tatăl meu este la închisoare şi atunci mi-a spus că a fost norocul meu şi ar trebui să rămână aşa pentru că, în condiţii normale, nu aş fi putut publica. Oricum, această aventură literară nu a durat foarte mult, deoarece o profesoară din Oradea a scris tuturor publicaţiilor din ţară că sunt un duşman al poporului şi nu trebuie să fiu publicată. Acest document a apărut acum câţiva ani într-o carte de documente din arhivele Iaşiului, publicată de Lucian Dumbravă. Deci, iată că a ajuns şi la Iaşi. După ce a trecut totul iar eu am devenit un adult, mi-a fost jenă de cât de sonor este numele meu, dar ar fi fost şi mai neserios să îl schimb a doua oară. Deja, Ana Blandiana eram eu.

– Aţi folosit acum ceva vreme expresia „fericirea poeţilor”. Sunt fericiţi poeţii?

– Da, cred că da. Indiferent de cât de dramatică viaţă ar avea, nu cred sau, cel puţin, nu sunt în stare să-mi imaginez ceva mai minunat decât sentimentele care te încearcă după ce ai scris ceva care, poate, nici măcar nu este adevărat. Dar simţi că ai rostit „cuvântul ce exprimă adevărul”, asta ca să citez un poet mult mai mare.

– Ce înseamnă, de fapt, poezia pentru dumneavoastră?

– Este izvorul tuturor lucrurilor, tot ceea ce s-a întâmplat în viaţa mea, inclusiv cărţile de proză, inclusiv implicarea mea în viaţa publică. Toate aceste activităţi extraliterare au avut la origine legătura dintre mine şi poezie şi datoria pe care am avut-o faţă de poezie.

– Dacă aţi avea din nou posibilitatea de a vă întoarce în timp, să aveţi iar 25 de ani, conştientă de tot ce aţi trăit până la momentul întoarcerii, ar mai fi scrisul un mod de a fotografia clipa? V-aţi mai apleca asupra scrisului?

– Da, fără îndoială. Scriam cândva că singura scuză a existenţei poeziei este faptul că ea însăşi este inevitabilă. Nu eu am ales, ci am fost aleasă şi cred că este cazul tuturor scriitorilor, al artiştilor, în general, indiferent de domeniu. În măsura în care sunt autentici, talentul nefiind o opţiune.

– Cum aţi putea recunoaşte un scriitor autentic? Aceeaşi întrebare i-am adresat-o şi dlui Nicolae Manolescu, dar era vorba despre recunoaşterea unei cărţi bune.

– Nu pot să explic, dar simt. Mi se întâmplă, chiar de prea multe ori să mi se aducă versuri nepublicate şi am sentimentul că simt corect care sunt creatori adevăraţi şi care nu.

– Din atitudinea poetică şi socială reiese că nu doriţi să rămâneţi datoare nimănui. Care este cauza intransigenţei dumneavoastră?

– Da, este o poezie scrisă în prima tinereţe şi cred că, într-un anumit fel, m-am purtat aşa toată viaţa. N-am acceptat niciodată să primesc, am făcut cât am putut pentru a oferi.

– Ce poate compromite destinul unui scriitor?

– Cred că, în cea mai mare măsură, oportunismul.

– Dar n-ar putea fi şi o poartă deschisă pentru un scriitor?

– Nu, chiar dacă pare, uneori. Există experienţa ultimilor 50 de ani, în care oportunismul nu a făcut decât să îngroape talente. Chiar dacă le îngropa în onoruri.

– Cum apreciaţi poezia tânără, poezia actuală?

– Primul lucru extraordinar care se poate spune este că se scrie în continuare, într-o lume care nu mai pare interesată deloc de poezie şi, totuşi, poeţii continuă să se nască şi să nu se dezică. Adică să se supună chemării şi destinului lor. Vedeţi câte cărţi de poezie apar, ceea ce este, în sine, o dovadă că sunt autentici, pentru că, efectiv, nu mai au niciun interes. N-ar avea niciun interes să-şi canalizeze viaţa pe un drum care este, sigur, din toate punctele de vedere, perdant.

– Care este diferenţa dintre poezia prezentului şi cea a tinereţii dumneavoastră literare? Există diferenţe?

– Criticii literari ar zice că da. Eu sunt convinsă că nu sunt diferenţe pentru că nu există diferenţe esenţiale nici măcar între Homer, Shakespeare şi Rilke, de exemplu. Poezia cu majuscule şi în autenticitatea ei nu este circumstanţială. Sigur că există caracteristici ale diverselor epoci, ale diverselor temperamente, ale diverselor sexe, dar, în măsura în care este adevărată şi mare, poezia este aceeaşi. Aşa cum, în trecut, pictorii încercau să semene cu maeştrii lor, nu să se deosebească de ei, şi, în felul acesta, deveneau ei înşişi originali. Tot aşa şi poeţii.

– Aveţi ceva de reproşat lumii culturale româneşti de acum?

– Da, faptul că se lasă pradă unui fenomen care seamănă cu „fenomenul Piteşti”. Sunt învrăjbiţi ca să nu poată să devină solidari şi să nu reprezinte o forţă. Tocmai de aceea, eu personal n-am scris niciodată niciun cuvânt rău despre vreun coleg şi n-am răspuns niciodată vreunei insulte care venea din lumea literară.

– Încerc să găsesc o întrebare de încheiere a interviului nostru, într-o notă optimistă, în condiţiile în care afară plouă şi cititorii încă vă aşteaptă autograful. Cum aţi vrea să se termine acest interviu?

– Aţi pus o întrebare pe care mi-a adresat-o şi George Arion, cred că la primul interviu al vieţii mele, şi eu i-am răspuns: „zâmbind”.

(Interviu realizat în 2004 şi care va face parte din cartea în curs de apariţie *27 de dialoguri – Construcţii incomplete*.)

– Ş.N.: Problema este teribilă. Mai întotdeauna consider că este bine să ne gândim cum se prezintă lucrurile în muzica naturală. Muzica naturală, am mai spus, este arta din culturile orale străvechi. Care este funcţia muzicii în aceste culturi? Bunăoară, ce rol are bocetul în folclorul românesc? Bocetul este un ritual, dar mă opresc acum la importanţa lui psihologică. Un om este izbit de pierderea unei fiinţe apropiate. Aproape că nu mai poate asimila această crudă realitate. E în pericol de a se pierde, cel puţin psihologic. Atunci intervine, salvator, bocetul. Acest cântec trist realizează un fel de transmutare a realităţii brute într-o realitate artistică şi această realitate artistică eliberează oarecum omul de realitatea brută. În sensul acesta, muzica ar putea avea o eficacitate asupra tuturor fenomenelor de agresivitate de care omul este înconjurat. Enescu spunea că marea funcţie a muzicii este consolarea. Da, muzica îl consolează pe om în sensul că îl ajută să asimileze realitatea, să i se integreze. Poate că şi ştiinţa are această putere, deşi, de multe ori, ea se întoarce împotriva omului. Fără artă, omul se dezintegrează psihologic. Mai mult, cine are într-adevăr acces la spiritualitatea muzicii lui Bach nu poate comite o crimă.

– C.M.: În ce măsură credeţi că mecanismele şi procesele evoluţiei naturale sunt valabile şi în evoluţia artei? Ce rol acordaţi selecţiei, competiţiei, diversităţii în evoluţia artei? În ce măsură aceste mecanisme vi se par valabile în ştiinţă?

– Ş.N.: Cred că aceste mecanisme sunt mai puţin valabile în domeniul artei. Ce înseamnă competiţie în ştiinţă? Înseamnă existenţa mai multor modele teoretice dintre care se impune cel mai adecvat realităţii, cel care subsumează aria cea mai largă de fenomene. Dar această competiţie nu apare în artă. De pildă, nu constat nimic similar între liedurile lui Schubert şi cele ale lui Hugo Wolf. Nu se poate spune că modelul de lied al lui Schubert explică mai bine realitatea decât modelul de lied al lui Wolf. În artă, nici competiţia de tip sportiv nu operează, pentru că, dincolo de un anumit nivel, nu se mai pot face ierarhii. Nu pot să spun că Beethoven e mai mare decât Bach, Bach decât Wagner.

– C.M.: Care este scopul artei? Care sunt scopurile artei? Sau, mai neutru, ce credeţi despre problema scopului în artă?

– Ş.N.: Unele dintre scopuri le-am menţionat deja când am discutat despre muzicile naturale: fără artă n-am mai putea asimila realitatea, brutalitatea, agresivitatea realităţii sau timpul istoric, cum spune Eliade. Arta ne ajută să ne integrăm realităţii în ciuda şocurilor dureroase pe care ni le produce adeseori. Alt scop al artei este mult mai înalt, şi anume, de a deschide o poartă către realitatea cu R mare, adică la ceva la care nu putem ajunge nici prin ştiinţă, nici prin alt mijloc, în afară de artă. Arta este o deschidere spre Real, către cunoaşterea Realului.

– C.M.: Să ne imaginăm că sunteţi în faţa unor tineri care se află la debutul activităţii lor creatoare. Ce întrebări le-aţi adresa? Ce aţi dori să ştiţi despre ei?

– Ş.N.: Dacă citim *Scrisori către un tânăr poet* de Rilke, găsim una dintre întrebările fundamentale care trebuie adresate unui tânăr creator. Ea ar suna astfel: Dacă ai fi constrâns să nu mai compui, atunci ai mai putea trăi? Dacă nu, atunci cu siguranţă ai vocaţie de compozitor.

Apoi ar mai fi întrebări referitoare la metoda de lucru: cât timp şi cum lucrezi, ce citeşti, ce te interesează în artă şi în afara ei etc. Nu cred că un artist se poate realiza cu adevărat ca artist dacă nu este deschis la toate marile activităţi umane – artă, ştiinţă, filosofie, soteriologie, etică – între care, cum spuneam, există o legătură asemenea vaselor comunicante.

– C.M.: Prin ce credeţi că se caracterizează un climat care poate favoriza apariţia, dezvoltarea şi afirmarea marilor opere şi personalităţi artistice?

– Ş.N.: Un climat este o condiţie capitală pentru munca artistică. El depinde de existenţa foarte multor truditori într-un anumit domeniu, bine pregătiţi, serioşi, activi, cu un înalt spirit critic. Când se instalează un asemenea mediu, sunt şanse să apară şi marii creatori. Pentru că e nevoie de o opinie publică exigentă şi de înaltă profesionalitate care să solicite o personalitate de excepţie în aşa fel încât să dea maximum din ceea ce poate da. Oricât ar fi fost Beethoven de genial, el nu poate fi imaginat în afara Vienei. Dacă un talent ca Beethoven s-ar fi născut şi ar fi trăit în centrul Africii, cu siguranţă că ar fi fost tot un mare artist, dar în cadrul normelor culturii orale din care ar fi făcut parte. Nu există, prin urmare, un Beethoven aşa zicând *în sine*, ci legat de un anumit mediu cultural, care la rândul lui este o îndelungată creaţie socială.

Istoria de lângă noi

Biblioteca „Onisifor Ghibu” la două decenii

Claudia SLUTU-GRAMA

La Salonul Internaţional de Carte din Chişinău, ediţia a XXI-a, desfăşurat între 31 august şi 4 septembrie 2012, pe lângă alte evenimente culturale, a fost lansat volumul monografic *Biblioteca „Onisifor Ghibu”: Două decenii de istorie* (Editura Biblioteca Bucureştilor, 2012), avându-i ca autori pe Raia Rogac şi Ion Constantin. Astfel, şi-au dat mâna frăţeşte doi autori de valoare de pe cele două maluri ale Prutului – dna Rogac din Chişinău, cu un buchet de cărţi la activ, începând de la *Convorbiri de suflet* (2004) şi continuând cu alte multe volume, penultimul, al şaptelea, fiind *Punţi de suflet,* editat tot la Editura Biblioteca Bucureştilor în 2011. (Dna Rogac este şi autoarea unui număr impresionant de articole despre lumea bibliotecilor din republică şi nu numai, semănate în presa vremii, unele fiind semnate cu pseudonime: Andrei Raia, Anda Persic, R. Pelineanu etc.). Cel de-al doilea autor, Ion Constantin, este doctor în istorie, cercetător la Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului al Academiei Române şi cercetător la Biblioteca Metropolitană „Mihail Sadoveanu” din Bucureşti, cunoscut în Ţară şi în Basarabia drept un laborios şi documentat savant ce se apleacă asupra cercetării diverselor probleme din trecutul Basarabiei (semnatar a şapte volume) şi din istoria Poloniei (semnatar a patru volume).

Cu 22 de ani în urmă, în 1990, se profila un plan măreţ – de a deschide o bibliotecă de carte românească la Chişinău! Ideea a fost promovată de Gheorghe Buluţă, director al Bibliotecii Municipale „Mihail Sadoveanu” din Bucureşti, şi de Florin Rotaru, pe atunci consilier la Inspectoratul pentru Cultură al Municipiului Bucureşti.

Ideea a apărut la momentul potrivit: Republica Moldova revenea la alfabetul latin şi la cartea românească şi avea stringentă nevoie de ajutor, căci „eram flămânzi de libertate, de istorie, de rădăcini” (Lidia Kulikovski). Protocolul a fost semnat de dr. Nicolae Costin, primar de Chişinău, şi de Ştefan Ciurel, primar de Bucureşti, şi contrasemnat de directorii ambelor biblioteci: dr. Lidia Kulikovski şi dr. Gheorghe Buluţă, iar noua instituţie a fost botezată cu numele lui Onisifor Ghibu, un mare patriot român, care a activat în perioada interbelică şi în Basarabia.

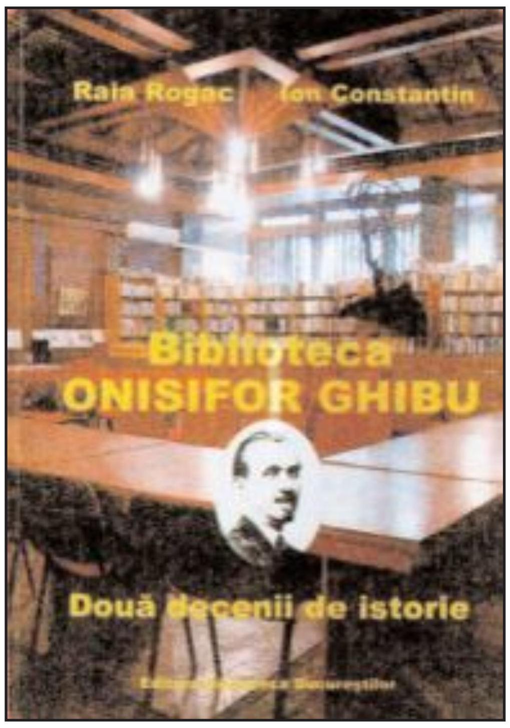
Monografia ***Biblioteca „Onisifor Ghibu”:*** *Două decenii de istorie,* în cele 432 de pagini, face un bilanţ al realizărilor bibliotecii. Ea este compartimentată judicios în nouă capitole, plus o *Bibliografie selectivă* şi *Anexe.*

Cartea se deschide cu un cuvânt introductiv cu titlul *Biblioteca „Onisifor Ghibu”, o bibliotecă a speranţei naţionale,* semnat de conf. univ. Lidia Kulikovski, directoare a Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu”, în subordinea căreia se află filiala „Onisifor Ghibu”. Urmează un cuvânt introductiv al dr. Florin Rotaru – *Câteva stări sufleteşti.* Lidia Kulikovski, „Doamna Cărţii”, cum i se spune cu drag, se opreşte detaliat la fondarea acestei instituţii infodocumentare, „de-o seamă cu ţara, cu independenţa şi democraţia Republicii Moldova”, subliniind că „Biblioteca s-a transformat de la sine, cu ajutorul oamenilor, cititorilor, într-o platformă de expunere. Nu exista în Chişinău alt loc unde se puteau spune lucruri care dor, de care ne era dor, lucruri care nu puteau fi spuse în altă parte”. „Multe au fost activităţile care au rămas în memoria chişinăuenilor. Multe au fost personalităţile care au trecut prin Bibliotecă”, ea fiind „o pavăză culturală românească”.

Câteva stări sufleteşti, pe care le traversa dr. Florin Rotaru în perioada de constituire a Bibliotecii „Onisifor Ghibu”, neobişnuite poate, i-au permis „să creeze o instituţie model în Basarabia”, „cu toate formele de organizare administrativă, inclusiv sistematizarea fondului de publicaţii”, „cu cataloagele alfabetic şi sistematic, cu registrele inventar, cu tipizate specifice în limba română, precum şi cu mobilierul aferent”, astăzi aflându-ne cu toţii „în faţa unui mister al regăsirii”.

În Capitolul I, cu titlul *Biblioteca „Onisifor Ghibu” – centru cultural de reîntregire a Neamului,* se specifică primii paşi în stabilirea, după atâţia ani trăiţi înstrăinaţi după sârma ghimpată, a contactelor culturale – de la podul de flori, la podul de cărţi, urmate de demersurile oficiale pentru înfiinţarea Bibliotecii „Onisifor Ghibu”, inaugurarea acesteia la 15 ianuarie 1992 şi colaborarea fructuoasă în domeniul cultural-ştiinţific a personalităţilor de pe cele două maluri ale Prutului.

Capitolul II, *Ghibu – o familie pentru Panteonul Românilor,* include pagini importante despre Onisifor Ghibu, patronul spiritual al bibliotecii (originea, familia, educaţia), legăturile sufleteşti cu Basarabia ale marelui nostru înaintaş, care s-au întărit începând cu 7 decembrie 1916, continuând în luna martie 1917, când se mută la Chişinău împreună cu familia, luptând pentru trezirea conştiinţei naţionale a localnicilor, aşa cum o făcuse şi Sergiu Victor Cujbă, fiul lui Victor Crăsescu, cam tot în acea perioadă (prin „grai viu”, prin şcoală, cămine culturale, la diverse cursuri etc., iniţiind publicaţiile promotoare ale unirii românilor într-un singur stat – *Ardealul* şi *România Nouă*). Autorii monografiei s-au oprit detaliat la opera lui Onisifor Ghibu, care este extrem de bogată şi variată: de exemplu, până în 1944 i-au fost tipărite circa 100 de lucrări, în volum sau broşură, şi 1.500 de studii şi articole despre istoria naţională, politica minoritară, bilingvism, istoria culturii, pedagogie, literatură şi memorialistică etc. Partea a doua din acest capitol este consacrată lui Octavian O. Ghibu, fiul cel mai mare al lui Onisifor Ghibu, născut la 19 august 1912, cel care a cunoscut Basarabia de la cinci anişori. Urmează amintirile lui Mihai Ghibu, fiul cel mai tânăr, despre deschiderea la Chişinău a bibliotecii ce poartă numele părintelui său.

Un capitol impunător, bogat în informaţii, este al treilea, intitulat *Cronologie* (pp. 66-175), deşi nici pe departe nu-s amintite şi „trecute la condică” toate evenimentele culturale, artistice şi ştiinţifice care s-au organizat din 1992 până în 2011, căci ar fi fost necesar un spaţiu cu mult mai vast decât cel atribuit în monografie.

Restituiri din amintiri este titlul Capitolului IV, unde semnează personalităţi de mâna întâi din Basarabia şi din Ţară: Alexandru Moşanu, Ion Ungureanu, Alexe Rău, Gheorghe Buluţă ş.a. Bunăoară, Ion Ungureanu, în materialul său intitulat metaforic *Mica Românie,* spune: „…acest local a devenit un centru al spiritualităţii româneşti, la care venim să ne încălzim sufletele, să găsim un reazem atunci când ne clătinăm”. Poetul Alexe Rău, directorul Bibliotecii Naţionale, menţionează în eseul *O Bibliotecă simbolizând Ţara* aportul lui Onisifor Ghibu şi al fiilor săi, cărora „li s-au asociat reprezentanţi ai Munteniei şi Moldovei, pentru a duce la bun sfârşit o operă care e, pe drept cuvânt, a tustrelelor principate, iar inaugurarea, care a fost, de fapt, o mică adunare naţională, cu vorbitori iarăşi din toate plaiurile româneşti, conferă Bibliotecii «Onisifor Ghibu» statutul de simbol al ţării întregite”.

Capitolul V, *Personalităţi marcante în dialog cu Biblioteca,* duce firul amintirilor până în zilele noastre. Printre autori îi menţionăm pe acad. Mihai Cimpoi (*Biblioteca „Onisifor Ghibu”: destin şi rezistenţă*); ambasadoarea Iuliana Gore-Costin (*Biblioteca „Onisifor Ghibu” – oază de lumină şi înţelepciune*), scriitorul şi parlamentarul Ion Hadârcă (*Părintele Octavian Ghibu şi odrasla-i aniversară–20*); scriitorul şi publicistul Vlad Pohilă (*O Bibliotecă fără de care viaţa noastră ar fi infinit de tristă*); jurnalistul şi parlamentarul Valeriu Saharneanu (*Minunea Ghibu*); scriitoarea şi savanta Ana Bantoş (*Biblioteca şi nevoia de emancipare a românului basarabean*); şefa Direcţiei Municipale de Cultură, Lucia Culev (*O Bibliotecă ce a răspuns orizontului de aşteptare sau Unirea deja s-a produs la Biblioteca „Onisifor Ghibu”*); scriitorul şi cercetătorul Iurie Colesnic (*O oază a culturii româneşti*); prof. dr. Veronica Postolachi (*Imperiul căutării de sine*) şi alţi oameni de cultură şi de ştiinţă. Le vom menţiona în continuare numele, căci cu toţii şi-au sădit o parte din sufletul lor în grădina înfloritoare care este astăzi Biblioteca „Onisifor Ghibu”: dr. hab. Anatol Petrencu, dr. Sergiu Mustaţă, scriitorii Vladimir Beşleagă, Aurelian Silvestru, Eugenia Bulat, Iulian Filip, Claudia Partole, artistele Maria Mocanu, Ninela Caranfil, Margareta Sârbu, publicista Ludmila Bulat, directorul general al Bibliotecii Naţionale pentru Copii „Ion Creangă”, Claudia Balaban ş.a. După cum e şi firesc, în multe materiale din monografie sunt elogiaţi bibliotecarii acestei instituţii, în frunte cu neobosita directoare Elena Vulpe.

Dacă doriţi să cunoaşteţi care dintre personalităţile din România şi din Moldova şi-au lăsat autografe şi destăinuiri de dragoste către Biblioteca Publică „Onisifor Ghibu” pe file de carte, citiţi Capitolul VI, *Autografe şi dedicaţii* .

În Capitolul VII, *Publicaţiile Bibliotecii „Onisifor Ghibu”*, sunt incluse, în ordine cronologică, publicaţiile ce au ieşit de sub pana colaboratorilor instituţiei.

În palmaresul Bibliotecii „Onisifor Ghibu” s-a adunat de-a lungul celor 20 de ani un impresionant număr de prezentări în presă (peste o mie), vorbind despre activitatea-i prodigioasă. Acestea fac obiectul Capitolului VIII, *Biblioteca în mass-media.* Au scris în ziare, reviste, cărţi, despre instituţia dată, jurnalişti, profesori, bibliotecari, scriitori, actori, pictori ş.a. O delectare sufletească îţi produce capitolul final, bogat ilustrat intitulat *Biblioteca în imagini.* Câte evenimente şi câţi oameni de elită, personalităţi din diverse domenii, dar şi tineret studios, dornic de noi cunoştinţe, au încăput în obiectivele aparatelor foto!

Închid volumul *Biblioteca „Onisifor Ghibu”: Două decenii de istorie* şi în minte îmi apar secvenţe clare de la lansarea oficială a acestei monografii, la 23 octombrie 2012, în sala de conferinţe a bibliotecii. Era arhiplină sala: bibliotecari, scriitori, publicişti, savanţi, actori, pictori – toţi prietenii Bibliotecii au venit să asculte şi să spună un cuvânt de bine despre instituţia de carte românească, oază de Lumină şi Adevăr, prima care s-a deschis pe plaiul nostru de la obţinerea Independenţei şi cartea ei de vizită – monografia *Biblioteca „Onisifor Ghibu”: Două decenii de istorie,* apărută într-o impecabilă ţinută la Editura Biblioteca Bucureştilor.

În încheiere, subliniem încă o dată că am fost martorii unui eveniment ştiinţific, editorial, cultural valoros, o investigaţie complexă din punct de vedere ştiinţific, profund argumentată şi logic structurată, având un caracter original, novator. Apariţia acestui volum, cu voia monografiştilor şi a celor „întrebaţi”, vorba lui Iulian Filip, consacrat organizării, etapelor de devenire şi de activitate ale unei Biblioteci – puternic centru cultural românesc la Chişinău, e un lucru important, căci la noi astfel de lucrări văd lumina tiparului rar de tot, dar adunat puţinul ce se scrie şi se editează, credem, cu timpul se va găsi omul potrivit să elaboreze şi un tratat academic al istoriei bibliotecilor din Basarabia, care va deschide o nouă pagină în studierea fiecărei instituţii infodocumentare, unde se produc lucruri mari, importante, semnificative pentru spiritualitate şi cultură, dar despre existenţa cărora ştie puţină lume.

Istoria Arhiepiscopiei Argeșului și Muscelului

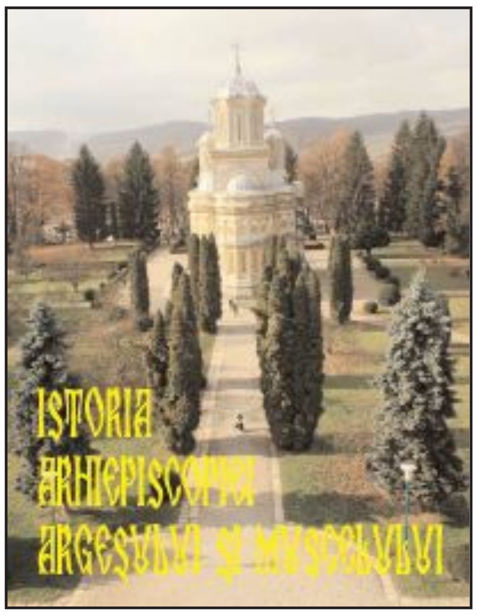
Daniel GLIGORE

Tipărită cu binecuvântarea, coordonarea și purtarea de grijă a Înaltpreasfințitului Părinte Calinic, Arhiepiscop al Argeșului și Muscelului, în anul 2012, la Editura Arhiepiscopiei Argeșului și Muscelului, *Istoria Arhiepiscopiei Argeșului și Muscelului*, ediția a II-a, sintetizează milenii de istorie pe aceste meleaguri binecuvântate de Dumnezeu.

Volumul începe cu geto-dacii – ramura nordică și cea mai importantă a tracilor. Sunt enumerate consemnările făcute de antici (Strabon, Cassius Dio, Plinius cel Bătrân, Ptolemeu, Herodot etc.) despre geto-daci, despre unele dintre așezările lor înfloritoare (Argedava, Buridava, Dierna, Drubetis, Sucidava etc.), precum despre viața religioasă, socială, politico-militară care au atins apogeul sub regele Burebista (cca. 80-44 î. Hr.). Luptele împotriva romanilor, cucerirea unei părți din Dacia și începuturile creștinismului în actuala Românie sunt prezentate succint. Datele istorice incontestabile sunt completate de legende culese din acest spațiu (potrivit uneia dintre ele, numele biserícii rupestre de la Nămăiești și al localității ar fi fost dat chiar de cuvintele Sfântului Apostol Andrei care a spus „Nemo est!" – „nu (mai) este nimeni", în momentul în care s-a uitat în peștera de acolo). Volumul conține și cercetări recente, bazându-se pe Sinaxarul got din secolul al IV-lea și pe două martirologii din secolul al IX-lea, potrivit cărora Sfântul Apostol Filip ar fi putut predica și el în spațiul actualei Românii. Un plus de cunoaștere îl aduce cartea prin faptul că folosește atât cercetările istorice, descoperirile arheologice, cât și datele sigure existente în anumite documente religioase, precum martirologiile, viețile sfinților etc. Martirii de la sfârșitul secolului al III-lea și începutul secolului al IV-lea atestă că existau comunități în care creștinii erau foarte bine evanghelizați și trăiau intens viața în Hristos.

Cunoștințele actuale despre viața creștină în stânga Dunării în timpul lui Constantin cel Mare, în secolele următoare, rolul creștinismului în etnogeneza poporului român, situația demografică, politică, militară și bisericească a românilor dintre Carpați și Dunăre până la întemeierea Țării Românești și recunoașterea primei Mitropolii ne trec prin veacurile formării și cristalizării unui neam român statornic, pașnic, având o credință creștină de sorginte apostolică imprimată în ființa sa.

La scurt timp după independența Țării Românești, în urma victoriei obținute de voievodul român Basarab I (1324-1352) asupra regelui ungar Carol Robert de Anjou, în lupta dată „sub castro Argyas" (Posada), între 9 și 12 noiembrie 1330, se va recunoaște oficial prima Mitropolie a Țării Românești, cu sediul la Argeș. Mitropolia Țării Românești independente, al cărei voievod era „singur stăpânitor", este un eveniment marcant pentru viața actualei Arhiepiscopii a Argeșului și a Muscelului, dar și a întregii Biserici Ortodoxe Române. De fapt, este recunoașterea de către Patriarhia Constantinopolului (patriarhul și sinodul constantinopolitan), cu încuviințarea „puternicului și sfântului împărat" Ioan V Paleologul (1354-1376), a unei stări de fapt existente cu mult mai înainte (exista la Argeș o eparhie – dovadă este fundația Bisericii Domnești Argeș I de sub actuala Biserică Domnească Argeș II, consemnările în documentele papale despre pseudo-episcopii vlahi care țin de ritul grecilor, adică sunt ortodocși etc.).

Actele din luna mai 1359, de recunoaștere a mutării lui Iachint de la Vicina lângă voievodul Nicolae Alexandru Basarab, precum și a Mitropoliei Țării Românești, dependentă de Patriarhia Constantinopolului, sunt redate integral în traducere românească. La ilustrații este dat, în facsimil (p. 771), actul sinodal constantinopolitan din 1359, după o reproducere din Biblioteca Academiei Române.

Volumul continuă cu prezentarea mitropoliților Ungrovlahiei cu reședința la Argeș, mutarea Scaunului Mitropolitan al Ungrovlahiei la Târgoviște (după sinodul din 17 august 1517 ținut la Curtea de Argeș), apoi la București (1688). Sunt prezentați pe scurt patriarhii Bisericii Ortodoxe Române.

Întemeierea Episcopiei Argeșului (1793) este un alt moment istoric prezentat detaliat, cu rațiunile și ponderea acestei eparhii, cu toți episcopii care au păstorit până la desființarea Episcopiei Argeșului, prin Decretul nr. 133 al Prezidiului Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române, din 5 februarie 1949, și crearea Episcopiei Râmnicului și Argeșului. Este prezentată viața nou înființatei structuri ecleziastice, ierarhii, canonizările de sfinți români, restaurarea monumentelor, promovarea artei bisericești, cooperativele și atelierele mănăstirești.

Ultimul subcapitol al primului capitol este *Restitutio Historiae. Episcopia Argeșului și Muscelului în mileniul III sau treapta marii împliniri a vieții bisericești din Argeș și Muscel.* Sunt prezentate evenimentele legate de reînființarea Episcopiei Argeșului (21 februarie 1990), prin Decretul Lege nr. 86, a cărui organizare i-a fost încredințată, după Statutul Bisericii Ortodoxe Române, de Preafericitul Părinte Patriarh Teoctist, la 4 aprilie 1990, Preasfințitului Părinte Calinic Argatu, Arhiereu-Vicar al Episcopiei Râmnicului și Argeșului. Episcopia Argeșului cuprindea județele Argeș și Teleorman și era sufragană a Mitropoliei Munteniei și Dobrogei. Din 1994 a intrat în componența episcopiei și fostul județ istoric Muscel, primind numele de Episcopia Argeșului, Muscelului și Teleormanului. Pentru ca teritoriul dintre Carpați și Dunăre să fie bine păstorit, Episcopul Calinic a propus înființarea Episcopiei Alexandriei și Teleormanului, de a cărei organizare s-a ocupat până la numirea Episcopului titular Galaction, la 1 septembrie 1996.

Lucrarea arhierească în Argeș și Muscel pe tărâm administrativ, misionar, pastoral, cultural, filantropic a fost încununată cu ridicarea Episcopiei și a ierarhului său, în 26 septembrie 2009, la treapta ecleziastică de Arhiepiscopie, respectiv de Arhiepiscop, în cadrul ceremoniilor de proclamare locală a sfinților Iachint, mitropolitul Țării Românești, Neagoe Vodă Basarab, Domnul Țării Românești, și a Schimonahului Ioanichie cel Nou din Muscel, desfășurate la Catedrala din Curtea de Argeș, la inițiativa Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, cu aprobarea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

Capitolul al doilea al *Istoriei Arhiepiscopiei Argeșului și Muscelului* este dedicat legăturilor Scaunului Mitropolitan, ale Mănăstirii și Episcopiei Argeșului, cu Transilvania și Moldova, artei bisericești (arhitectura locașurilor de cult, pictura bisericească, broderia, cartea veche în Argeș, Olt și Muscel, copiști de manuscrise, alte aspecte ale spiritualității medievale). Viața bisericească și culturală de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și în secolul al XIX-lea cu tot ce ține de aceasta este prezentată detaliat. Sunt prezentate bisericile de lemn și de zid, arhitectura lor, măsurile luate pentru îmbunătățirea vieții bisericești în Episcopia Argeșului, consemnările timpului făcute de români și de călătorii străini, învățământul teologic, cultura teologică, teologii argeșeni, presa bisericească etc.

Participarea clerului argeșean la răscoale, revoluții și războaie (1821, 1848, 1877, 1907, 1916-1918, 1941-1945), precum și preoții arestați și condamnați în perioada comunistă formează un alt subcapitol foarte important, care reliefează implicarea clerului în viața socială a păstoriților și aportul Bisericii Ortodoxe Române la libertate, demnitate socială, la întregirea Neamului și făurirea României Mari.

Alt subcapitol foarte important este legat de sfinții „argeșeni și musceleni" sau cu moaștele în bisericile din Arhiepiscopia Argeșului și Muscelului: Sfânta Muceniță Tatiana, Sfinții Mucenici Serghie și Vah, Sfânta Muceniță Filofteia, Sfântul Ierarh Iachint, Sfântul Neagoe Basarab și Sfântul Cuvios Ioanichie cel Nou din Muscel.

Anexa cuprinde documente prețioase privitoare la Scaunul Mitropolitan și eparhia cu sediul la Argeș, restaurările Bisericii lui Neagoe Basarab, momentele istorice importante etc. Cele 767 de pagini sunt însoțite de ilustrații reprezentative, începând de la cele din mai 1359, până la cele din zilele noastre (38 de ilustrații alb-negru și 220 de ilustrații color).

Cartea este recomandată „cu căldură preoților și monahilor din eparhie, precum și tuturor iubitorilor trecutului nostru bisericesc" de către părintele prof. univ. Mircea Păcurariu, Membru corespondent al Academiei Române, semnatarul predosloviei *Istoriei Arhiepiscopiei Argeșului și Muscelului.*

Din învățături...

Avem de vorbit și despre bărbații mari și minunați de demult, dar pentru că pildele ne duc către lucruri mai grele, de aceea vă trimit la corturile acelor sfinți, căci nu au nicio întristare, ci parcă și-ar fi ridicat colibe în cer, așa de departe de durerile acestei vieți s-au așezat și luptă cu biruință pentru aceasta. De aceea și-au ridicat colibe, au fugit din cetăți, din case, din târguri, căci cei care se luptă nu se cuvine să șadă în case, ci se cade să stea în așezări schimbătoare, ca să trăiască precum unul ce vrea să se mute. Astfel, toți aceștia trăiesc în chip deosebit de noi, căci noi nu trăim ca într-o oaste, ci ca într-o cetate, în pace. Căci cine oare și-ar pune vreodată temelia în tabără și și-ar zidi casă, când puțin după aceea o va părăsi? Nimeni. Ci, chiar dacă cineva ar începe, ar fi ucis ca un vânzător. Cine ar cumpăra în tabără o măsură de pământ și ar face zapis? Nimeni. Și, încă mai mult, i s-ar spune: „Ai venit să te lupți, iar nu să faci negoț; pentru ce te trudești pe un loc pe care peste puțin timp îl vei părăsi? Când ne vom întoarce în țara părintească, să faci aceasta!" Aceasta îți zic eu acum: „Când vom merge în cetatea cea de sus, atunci să faci acestea" ...

Poezie fără frontiere

Sonetul și numărul de aur

Mihail DIACONESCU

Sonetul în literatura română

În cultura română, forma lirică a sonetului a fost introdusă de poetul, pictorul și îndrumătorul cultural Gheorghe Asachi (1788-1869), sub influența unor prestigioase modele italiene. De altfel, Asachi a compus poezii în limba italiană, inclusiv sonete. Poetul a evocat-o pe iubita sa, Bianca Milesi, în sonete de factură petrarchistă. Între acestea, *Profeția* (*Il vaticino*), care evocă drama despărțirii de femeia iubită, are ținuta unei capodopere lirice de factură elegiacă.

Sonetul a devenit repede una dintre formele lirice preferate de poeții români. Au scris sonete Iancu Văcărescu (1792-1863), Ion Heliade-Rădulescu (1802-1872), Timotei Cipariu (1805-1887), Costache Negri (1812-1876), Cezar Bolliac (1813-1881), Vasile Alecsandri (1818/1821-1890), George Crețeanu (1829-1887), Alexandru Sihleanu (1834-1857), Nicolae Nicoleanu (1835-1871), Theodor Șerbănescu (1839-1901), Mihai Eminescu (1850-1889), Al. Macedonski (1854-1920), Duiliu Zamfirescu (1858-1922), Al. Vlahuță (1858-1910), George Coșbuc (1866-1918), Cincinat Pavelescu (1872-1934), Șt.O. Iosif (1875-1913), Mihai Codreanu (1876-1957), considerat, pe bună dreptate, unul dintre marii maeștri ai sonetului românesc datorită volumului său *Statui. Sonete și evadări din sonet* (1939), o colecție de capodopere lirice de o înaltă și severă ținută formală; G. Bacovia (1881-1957), V. Eftimiu (1889-1972), probabil cel mai productiv autor de sonete din literatura noastră, Lucian Blaga (1895-1961), Ion Barbu (1895-1961), Zaharia Stancu (1902-1974), Radu Boureanu (1906-1997), Mihai Beniuc (1907-1988), Radu Stanca (1920-1962), Paul Mihnea (1921-1994), Valentin Roșca (1925-1987), Nicolae Dragoș (n. 1938), Ioan Alexandru (1941-2000), Dan Rotaru (n. 1943), strălucit poet meditativ, Adrian Păunescu (1943-2010), Marian Dumitru (n. 1946), Dumitru M. Ion (n. 1947), poet al cetății, atras de lirica de concepție (*die Gedankenlyrik*), evocator de mari resurse expresive, în imagini insolite și în tablouri fantastice, al tărâmului mirific al patriei și al istoriei în care ne înscriem, Carolina Ilica (n. 1951) și mulți alții.

Criticii și istoricii literari de cele mai diferite orientări sunt de acord că amplul ciclu de 90 de creații lirice compus între 1954 și 1958 de Vasile Voiculescu (1884-1963), sub titlul *Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare în traducere imaginară de Vasile Voiculescu* este una dintre culmile literaturii române și europene din toate timpurile.

Gheorghe Cardaș (1899-1984), unul dintre cei mai avizați cunoscători ai evoluțiilor din creația lirică românească în secolele al XIX-lea și al XX-lea, afirmă în lucrarea *Către sonetele românești* (1933) că, în anii de după apariția acestei specii în literatura română (datorită lui Gheorghe Asachi), aproape 200 de autori au compus sonete. Între timp, acestora li s-au adăugat alte sute de autori. Este un fapt care demonstrează că sonetul corespunde aspirației spre rigoare formală, conținut bogat în idei și perfecțiune stilistică a unui mare număr de autori lirici afirmați în cuprinsul culturii noastre, dar și virtuților expresive profund specifice ale limbii române. Sonetul îi atrage pe poeți mai ales datorită faptului că el evidențiază deosebit de puternic o idee de ordin filosofic, religios, sentimental, estetic, istoric, social, moral, civic, afirmată limpede ca o concluzie categorică (apodictică), în ultima strofă și, mai ales, în cel din urmă vers.

Sonetul corespunde astfel, mai mult decât alte forme poetice, naturii specifice a liricului, care impune exprimarea directă, spontană, clară, puternică, a unei idei sau simțiri devenite preocupare profundă și trăire intensă a personalității artistice. Iată în acest sens o creație de excepție a lui Radu Stanca intitulată *Sonet.* Ea a fost inclusă în ciclul semnificativ intitulat *Cina cea de dragoste* și a apărut inițial în revista *Tribuna* de la Cluj (nr. 46/1967).

Ideea de sfințenie, pusă într-un mod neașteptat alături de trăirea erotică și de chinul pasiunii, asociate cu o mare fervoare religioasă, ne uimește și ne atrage, sugerându-ne nu numai neîmblânzita dorință a eroului liric de a fi contopit definitiv cu ființa adorată, ci și caracterul sacru al unirii dintre bărbat și femeie. Cununia (unirea sacră dintre bărbat și femeie) este, în conformitate cu teologia dogmatică ortodoxă, respectiv cu doctrina misteriologică, una dintre cele șapte taine ale Bisericii. Actul împlinirii erotice este comparat de poet cu cuminecarea credinciosului care, în prealabil, s-a spovedit și a împlinit un canon.

Cu brațele, ca două lumânări
Aprinse în biserică, te-apropii.
Eu te aștept și parcă simt în nări
Mirosul de tămâie, când vin popii.

Biserica mea neagră! Ce cântări
Să-ți mai înalț, cu iambii și cu tropii,
Ca-n ochii tăi, cu binecuvântări,
Să strălucească înc-o dată stropii.

Deschide-te și nu mai amâna!
Această slujbă-o cere îndurarea!
Însângerat de drum sunt istovit

Deci lasă-mă să intru-n tinda ta,
Căci m-am și spovedit și canonit...
Acuma vin să-mi dai cuminecarea.

O culegere de admirabile bijuterii lirice a realizat poetul Marian Dumitru în ciclul intitulat atât de frumos *Faguri sălbatici. Sonete* (2009). E cazul să subliniem faptul că lectura poeziei lui Marian Dumitru ne duce cu gândul la operele unor maeștri precum Leconte de Lisle, convins că arta poetică poate fi o manifestare sublimă de tip religios, Théophile Gautier, teoretician al formei lirice perfecte, singura aptă să reziste în timp, José-Maria de Heredia, cizelator al unor sonete capodopere, precum și la operele altor mari creatori, care au dat contur, prestigiu și putere de iradiere emoțională tendințelor parnasiene în poezie. Și ne mai duce cu gândul la marii maeștri ai liricii ermetice: Stéphane Mallarmé, Paul Valéry, Stefan George, Rainer Maria Rilke (cel din *Sonetele către Orfeu*).

În sonetul *Departe*, pus de autor la începutul ciclului *Faguri sălbatici*, găsim o emoționantă evocare a credinței creștine a învierii morților, a datinei străvechi românești de a aprinde lumânări (lumini) în memoria unei persoane dragi decedate, o imagine surprinzătoare a bolții înstelate, cu Luna și cu Carul Mare strălucind în nopțile senine, pline de frumusețe și de taine, dar mai ales a relației sfinte, eterne, dintre mama, tata care, așa cum ne spune poetul, era visător, iar de la un timp trage „la corăbii pe cer”, și copilul lor, asaltat de memorie și de închipuiri diafane – totul proiectat în infinitul spațial și temporal, mai presus de cele ce sunt și trec, aici, pe pământ.

Copilul se adresează mamei.

Ai grijă de tata să aibă lumină,
Mamă, și-n cer cred că e visător,
Ne-au mai fugit caii, știi, pe ogor,
Uitase o poartă să-nchidă-n grădină.

Oprește-l, te rog, să schimbe o roată
La Carul Mare, căci merge perfect:
Nu are lumina lui nici un defect...
Dacă s-o pună la loc n-o să poată?

Nu-l mai lăsa la corăbii pe cer,
Mamă, să tragă cu a lui bucurie:
Mai sunt la galere, acolo, o mie

De veacuri, iar ele vâslaș nu îl cer.
Îl văd lângă Lună pe tata, stingher;
Mai spune-i că odată și-odată o să-nvie.

Carolina Ilica este una dintre cele mai importante personalități ale literaturii române. Un amestec straniu de voluntarism, de elogii ale valorilor noastre tradiționale, ale satului natal, ale străbunilor, este mereu prezent în versurile sale. O revelatoare reflecție lucidă, o tensiune emoțională aparte, asociată cu uimiri, cu gesturi delicate și cu exaltare pasională, susțin mărturisirile sale subiective. Cei care i-au elogiat poezia – Eugen Barbu, Romul Munteanu, Ștefan Augustin Doinaș, Al. Piru, Ovidiu Ghidirmic, Const. Ciopraga, Fericitul întru pomenire Patriarh Teoctist al Bisericii Ortodoxe Române, Marian Popa, Aurel Rău, Ion Rotaru, Cornel Regman, Paul Dugneanu și mulți alții din țară și din străinătate – au asociat-o cu unele aspecte ale creațiilor pe care ni le-au lăsat autori lirici de imens prestigiu precum Eminescu, Nietzsche, Blaga, Rilke, Ion Barbu.

Este demn de subliniat faptul că o delicată și tulburătoare *ars poetica* plină de fior religios, realizată de Carolina Ilica, cu titlul *Puțin mai mult,* are forma unui sonet cu versuri decasilabice și endecasilabice care alternează. Ideile despre actul poetic, văzut în relație cu necruțătoarea trecere a timpului, sunt aici într-un acord perfect cu strălucirea diamantină a formei prozodice fixe.

Nu știu decât să cânt aici, pe lume
(De altceva nu-s bună de nimic?)
Și-n loc de-averi: doar nume și prenume,
Unul mai mare, celălalt mai mic.

Dar unde e iubitul? Maica, unde?
Apoi, copilul? Unde-i Dumnezeu? –
De mine chiar în mine El se-ascunde,
Cum se ascunde binele în rău.

Copilul crescător – tot mai departe,
Măicuța-mbătrânind – tot mai demult.
Iubitul cu uitarea mă împarte

Până-ntr-atât că nici nu m-am născut
Din ce-am avut nimic n-am pus deoparte.
Decât... Decât să cânt. Puțin mai mult.

Criticul și istoricul literar Constantin Ciopraga (1916-2009) a caracterizat astfel sonetele Carolinei Ilica:

În context românesc general, sonetele Carolinei Ilica se înscriu într-un continuum liric nostalgic, tandru, amintitor de Eminescu, insistând pe magic și grațios. Cu accente păstrând dimensiunea durativă a vocilor de altădată, autoarea Sonetelor imperfecte *se instalează imaginar într-un trecut-prezent: timp transparentizat! Că poeta și-a rotunjit dintru început o mitologie personală, se observă de la primele pagini; dedându-se cu voluptate ascultării înaintașilor („auscultare” în modul lui Nietzsche), ea intră în rezonanță cu un trecut esențializat, cu reverberații fascinante. Uneori trebuie să stăm în loc ori să ne regăsim sinele autentic privind îndărăt, în originar. Câte un pre-text oarecare, bunăoară de ordin naturistic (ploaia, florile, anotimpurile) ori de alt gen (erosul, trecerea) și celelalte, duce în impalpabil; discursul lunecă de la desenul-vibrații la reverie și meditație, acestea cu efecte de supra-text. De la concretul imediat, de la orizontul în lumină vie, se trece la fictional, la visul treaz, la succedanee cu miez de poveste.* (Vezi Radu Cârneci, *Antologia sonetului românesc,* vol. I, Postfață *Cuvânt despre sonetiști*, de acad. Constantin Ciopraga, Editura Muzeul Literaturii Române, București, 2007, pag. 482.)

→

Poezie fără frontiere

În sonetele lui Nicolae Dragoş, poet atras de lirica filosofică şi de reflecţiile grave, pe teme morale, versurile sunt organizate însă într-un mod original, în *trei* catrene şi un distih final, care conţine concluzia. Un vast ciclu liric, intitulat *Amintirea ca viaţă,* conţine sonete de o superlativă ţinută artistică, dominate de reflecţii grave pe tema existenţei. Nicolae Dragoş este un mare maestru al versificaţiei perfecte şi al utilizării resurselor expresive ale limbii române. *Don Quijot*e este, în acest sens, o capodoperă lirică.

Îşi sumeţi spre zări albastre lancea,
În briza serii deosluşi himere,
Orgoliosul cavaler de Mancha
Zidind iluzii, doruri şi putere.

Cum a jurat pe spada de Toledo:
„Nimic nu-i mai presus ca Dulcineea!"
Privirea-i spune-acest fantastic Credo,
Ce-a logodit femeia cu ideea.

Onoarea şi iubirea-i sunt blazonul
Nu-s piedici să-i înăbuşe speranţa
Din mori de vânt contur ia Pantheonul,
Sub lacrimă păzit de Sancho Panza.

Destinul pur, ferit de răni bigote:
Să mori visând frumos ca Don Quijote.

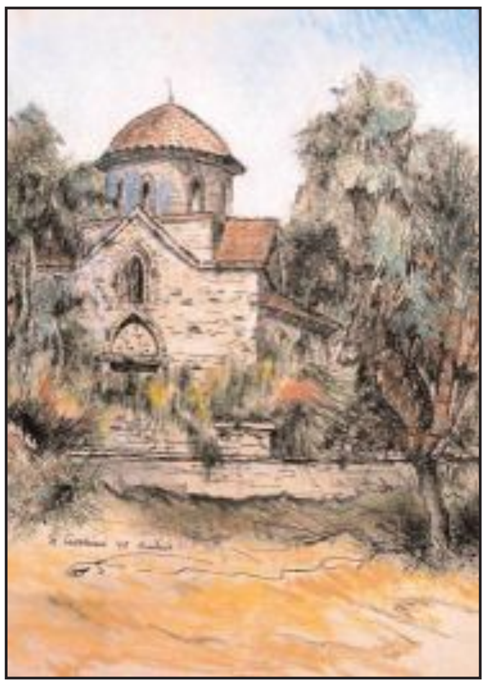
În 2009, poetul Radu Cârneci (n. 1928), una dintre marile personalităţi ale liricii româneşti şi europene din toate timpurile, scriitor de vastă cultură şi de o exemplară rigoare în întreprinderile istorico-literare în care s-a angajat, a publicat ampla culegere *Antologia sonetului românesc* (Editura Muzeul Naţional al Literaturii Române, Bucureşti), în trei volume. Este o antologie aptă să reveleze *insistenţa* cu care sonetul a fost cultivat în literatura noastră în ultimele două secole, perfecţiunea formală la care au ajuns autorii de poezie cu formă fixă şi, îndeosebi, excepţionala varietate tematică a *liricii de idei* în cultura română.

Antologia poetului Radu Cârneci este însoţită de eseul său *Sonetul, Coroana de aur a poeziei*, pus la începutul volumului I, şi de studiul *Cuvânt despre sonetişti,* de Constantin Ciopraga, aşezat la finele aceluiaşi volum. Un alt eseu, *Ţara sonetului,* este pus de Radu Cârneci la începutul volumului al II-lea, care cuprinde, în final, microstudiul *Vitalitatea sonetului,* semnat de criticul şi istoricul literar Dumitru Micu.

Volumul al III-lea al antologiei este însoţit, şi el, de eseul pe care Radu Cârneci l-a intitulat *Sfârşitul încununează opera!*, dar mai ales de studiul de o înaltă ţinută teoretică *Onto(soneto)logia şi nostalgia Absolutului,* semnat de criticul Mihai Cimpoi (n. 1942), una dintre cele mai importante personalităţi ale ştiinţei literare româneşti din toate timpurile. Este demn de subliniat în mod deosebit faptul că Mihai Cimpoi operează în demersurile sale critice şi teoretice cu categorii (*genera generalissima*) existenţiale şi artistice, din perspectiva unei situări filosofice, respectiv ontologice, consecvente. El este, de altfel, autorul unor reputate studii în care argumentează strălucit constatarea că Eminescu este un mare poet al Fiinţei, al Fiinţării şi al căutării Absolutului.

În studiul său (pag. 485-487), Mihai Cimpoi afirmă, între altele:

Printre regalităţile estetice care s-au impus în timp – de la epopee şi tragedie la poemul scurt – sonetul şi-a dobândit una atât de durată, cât şi de calitate, de valoare nobiliară. E ceva în el din aerul grav şi mândru al aristocraţilor spanioli, al acelor grandes şi hidalgos, care fac un blazon de nobleţe din honra, din poziţia ierarhică ocupată în societate. Calitatea ereditară de puritate a sângelui (la limpieza de sangre) e cea care contează cu predilecţie.

Sonetul are, prin definiţie, o astfel de onoare aristocratică, percepută, bineînţeles, în plan estetic.

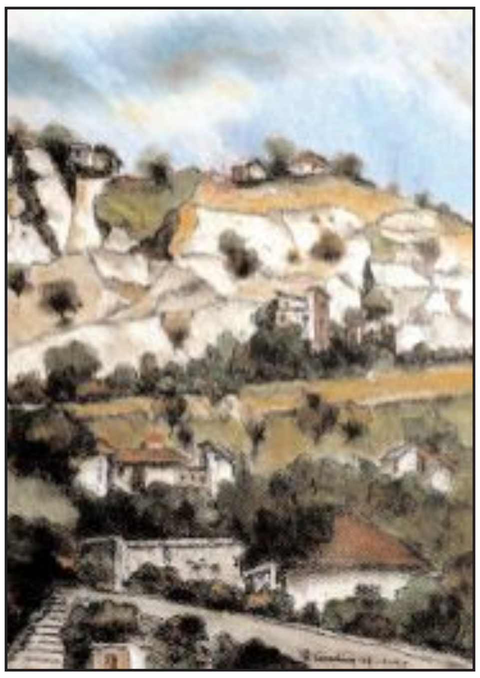
El ne duce, retroactiv, la condiţia originară a poeziei, care presupune inspiraţie divină (acea „nebunie" platoniciană) şi, totodată, facere, poien. Această bipolaritate, care a stârnit dezbateri statutare seculare, devine unitate bine articulată, pusă pe temeiul organicităţii, în sonet. În ciuda statutului său neschimbat de formă fixă, a asigurat o interferenţă a genurilor, dovedindu-şi consubstanţialitatea cu glosa, rondelul, elegia, idila, sentinţa; în ciuda izometriei presupuse de principiul suprem al fixităţii, a recurs la eterometrie şi polimetrie; în ciuda închiderii sale monotematice, mai cu seamă în cea erotică, a demonstrat o disponibilitate politematică mai puţin cunoscută în alte genuri.

Fundamentală în sonet rămâne modalitatea de structurare, care valorizează cele mai imprevizibile raporturi şi cele mai variate împletiri simetrice. Este însuşi suportul tehnic eficient şi trainic al plinătăţii de sentiment şi al freneticei manifestări a imaginarului, pus în registrul ludicului. (...) Hegel observa, în poezia lirică, anume această folosire cu bucurie a rimei şi a transformării vorbirii înseşi într-o „muzică a sentimentului şi a simetriei melodice", care nu este „o muzică a măsurii de timp şi mişcării ritmice, ci a sunetului". E o particularitate preţioasă care face ca interioritatea şi subiectivitatea poetului, autoreferenţialul liric (precum zicem astăzi) să răsune „lui însuşi" în chip deosebit de perceptibil urechii receptorului. (...)

Sonetul devine, astfel, un model de structurare prin strofe, ele însele fiind construite monadic. Nu e vorba de o structură stratiformă, ca cea specifică romanului, ci de o structură cristaloformă bazată pe ordine simetrică şi periodicitate. Indicele de refracţie trebuie căutat în direcţia de propagare a luminii.

Fireşte, zidirea sonetului nu e reductibilă la aspectul tehnic, atât de important totuşi (căci organizarea e supravegheată cu fermitate de raţiunea clasicistă), ea urmând principiile mai subtile ale iraţionalităţii alcătuirii psihice. (...)

Dacă celelalte genuri exprimă mai degrabă onticul, realul fiinţării, sonetul semnifică în special ontologicul, felul în care trăim şi concepem fiinţarea. El apare ca o proiecţie a nostalgiei după un model absolut de creativitate, care îmbină trăirea deplină şi meşteşugul desăvârşit. (...)

Modernitatea sonetului constă în relaţionarea organică dintre Logos şi Ontos. Căutarea esenţei fiinţei se sincronizează perfect cu căutarea structurii/structurilor mitopo(i)etice care s-o exprime. Procesul se adânceşte: fiinţa poetului se contopeşte cu fiinţa sonetului. Căci în el apare întreaga scară a sentimentelor, văzându-se clar lupta cu limitele (piedicile) existenţiale. (...)

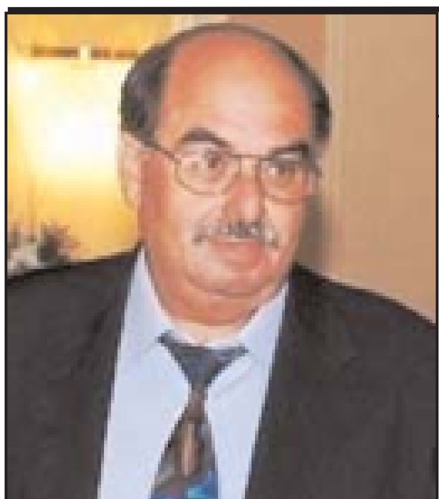
Sonetul a participat, cu autoritatea sa estetică, la transformarea, la dedublarea modernă a literaturii, care, după Roland Barthes, e obiect şi totodată privire asupra lui, cuvânt şi rostire a acestuia, literatură-obiect şi meta-literatură. (...)

Întreaga istorie a sonetului românesc se cade privită ca o evoluţie a lui ca gen preponderent filosofic, care pune accent „pe modul intelectual al Lirei".

Ca poezie în ritm iambic cu formă prozodică fixă şi un bogat conţinut de idei, sonetul este accesibil numai autorilor de strălucită vocaţie lirică şi speculativă. Ei domină în mod suveran resursele expresive ale limbii în care scriu. În creaţiile lor, sonetul capătă concentrare şi strălucire diamantină.

(Fragment din tratatul *Teologia ortodoxă şi arta cuvântului, Introducere în teoria literaturii*, în curs de elaborare; titlul complet în tratat este: *Literatura raportată la matematică şi geometrie. Sonetul şi numărul de aur (sectio aurea) sau despre frumuseţea fondată pe proporţii imutabile cu semnificaţii metafizice.*)

Lacrima Anei

Pavel Pereş s-a născut la 1 ianuarie 1943, la Bucureşti. În 1968, a absolvit Facultatea de Filologie a Universităţii din Bucureşti. Profesor la Colegiul Naţional „Gheorghe Şincai" din Bucureşti (1968-2009), director al Muzeului Literaturii Române din Bucureşti (1987-1990).

A publicat mai multe cărţi de versuri (*Declaraţie romantică, Dimineaţa sunetului roşu, La izvorul cu de toate, Călătorie la izvor cu apă vie, Miezul nopţii însorite, Iubirea e petrecerea de moarte, Gând încremenit în lumină*), proză (*Pentru toate acestea, Mai mult decât o şansă, Pasărea purpurie a dragostei, Să ajungi înaintea răsăritului de soare, Mântuiţi inimile noastre*) şi de natură ştiinţifică (*Mic dicţionar de comunicare, Dicţionar morfo-sintactic, de comunicare, de expresii generative*).

Poemul care urmează este reluat din volumul *Miezul nopţii însorite,* Casa de Editură şi Presă „Viaţa Românească", Bucureşti, 1998.

Ana lui Manole de la Argeş

Trei ape lustrale sunt vămi în zidire
Cuvântul ubicuu respirând din lumini:
Una în cer printre stele să-nşire
Zilele-n umblet din creştini în creştini,
Alta-i oceanul, pe strană-n izvor
Să treacă-n corăbii durerea-n alintul
Ochiului ager la ceas mistuitor
În clipele sfinte, sclipind în argintul
Urmei stelare; dar a treia apă
E duhul omenesc, ca dar divin
Gândire strânsă-n vis sub pleoapă
Prin constelaţii-n fiece destin.
Aşa este Ana – rug în zăcăminte
Credinţă pe credinţă-n clopotare
În crucea sa prin jertfă se aprinde
Pe schelării punând în raclă soare.
E zvon de înger, din însemnul prim
Sorocul Anei se-ntocmea prin moarte
În liturghii cu braţ de heruvim
Şi-n gest extatic nesfârşiri să poarte.
Trimisă pe pământ drept rugăciune
Să facă fapta oamenilor schit
Că dragostea femeii-i o minune
Ce-n curcubeu iubirea şi-a zidit;
Ana e taină-n paraclis de naşteri,
Apă sfinţită-mparte din fântână
Ca din treimea singurei cunoaşteri
Să-nalţe nemurirea din ţărână.

Poezie fără frontiere

Icar şi Meşterul Manole

Paula ROMANESCU

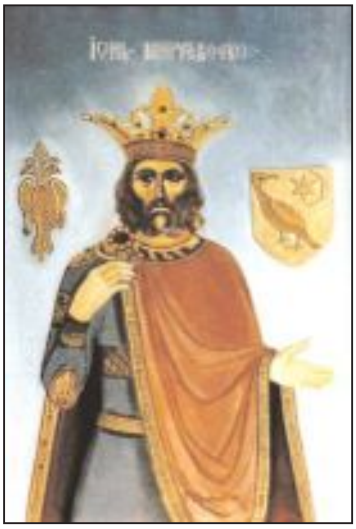
Motto: În orice zbor căderea pândeşte răbdătoare.

De câte ori zeii se vor fi amestecat în treburile muritorilor, aceştia, mereu păgubiţi şi păcăliţi, au preschimbat lacrima în aur de poveste şi au făcut-o legendă.

Cât de frământat trebuie să fi fost leagănul civilizaţiei de pre pământul oamenilor în care s-a ivit Homer, cu Zeus şi Olimpul cel plin de turme de zei, nemuritori cu toţii, râvnind cu toţii la secunda de nemurire, care doar în iubire de muritor îşi află împlinire!

Din multele legende păstrate în memoria lumii cea niciodată pieritoare (în care numai omu-i pieritor), să amintim pe-aceea a lui Icar – strămoş al Meşterului Manole de pe Argeş în Sus, de sub un cer care ne ştie – Icar acela care, nu mănăstire 'naltă cum n-a mai fost altă avea să dureze, ci labirint-închisoare.

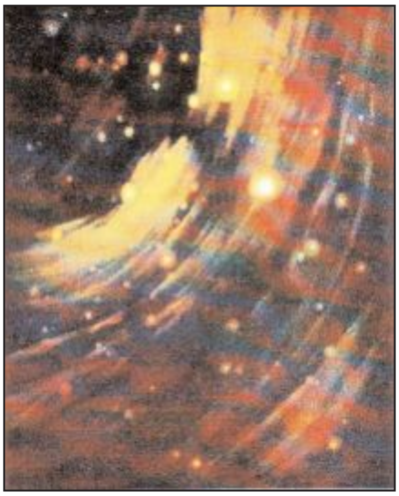
O, Doamne, ce înaltă e ruga robului şi cât de fără capăt păienjenişul de patimi din ne-mintea dobitocului acela numit minotaur, închis în labirint de Minos, rege din Cnosos, trăitor prin veacul al XVI-lea sau al XV-lea de înainte de Christos, acel civilizator al cretanilor, coborâtor din Zeus şi din frumoasa Europa, fiica regelui fenician Agenor! Tot legenda (cum se spune eufemistic minciunii gogonate), spune că zeul zeilor, ca s-o răpească pe frumoasa Europa, s-a fost preschimbat în taur alb. (Să-i reducă iubirea pe zei la statutul de dobitoace când aceeaşi iubire îl transformă pe omul mărunt în zeu!) „Cam derbedeu măritul Zeus”, a exclamat un copil care-şi însoţea părinţii într-o excursie pe Muntele Olimp, ascultând explicaţiile ghidului local prin anul de graţie 2007, zicere pentru care depun mărturie.

Din unirea Frumoasei cu Bestia s-au născut Minos, Sarpedon şi Radamante. La vremea împărţirii regatului, Minos, crezându-se mai cu moţ decât fraţii săi (pentru că-şi dăduse osteneala să se nască cel dintâi), mijloceşte pe lângă Poseidon, zeul mării, contra unei promisiuni de ofrandă generoasă (unde am mai auzit noi de astfel de practici confidenţiale foarte?), să i se dea o mână de ajutor ca să pună mâna pe putere. Sensibilizat, Poseidon a făcut valuri şi din ele a scos un tăuraş de toată frumuseţea ca pentru un QED cum că Minos este fiu de bou zeiesc. Dar când a fost vorba de… onorariu, Minos, fiu de bou, s-a făcut măgar... iar nevasta lui – Pasiphe, s-a înamorat de tăuraşul de pe val, iubire pârdalnică din care s-a născut Minotaurul, monstru cu cap de taur şi trup de om care teroriza întregul ţinut. (Oare minotaurii din vremea noastră, cei de stirpe plebee, nu ne invadează teritoriul sufletului terorizându-ne cu chipul lor isteţ de nătăfleţe aproximativ vorbitoare?)

Scos din răbdări de năzbâtiile fiului de pripas, regele Minos îi comandă arhitectului Dedal ceva precum o închisoare „de maximă siguranţă” (pe vremea aceea condamnaţii suportau detenţia!), faimosul labirint în care să nu-i lipsească nimic din cele ce dobitoceşte nu-i erau străine. Întemniţatului i se aduceau trufandale din nouă în nouă ani – câte şapte feciori şi tot atâtea fecioare, până când Tezeu, aflat într-un lot de sacrificiu, îl ucide pe acesta, după care, ajutat de Dedal, evadează. Astfel labirintul a rămas pustiu. Nu pentru multă vreme, fiindcă, recunoştinţa regilor fiind floare rară, în temuta închisoare au fost aruncaţi Dedal, împreună cu fiul său, Icar. Spre a evada, acestora nu le mai rămânea decât ieşirea spre înalt, zborul, beţie ameţitoare de care omul încă nu s-a lecuit. Motivul întemniţării?! Dar ce, regii au nevoie de motive justificatoare pentru fărădelegi? A fost de ajuns bănuiala că Dedal l-ar fi ucis pe Talos, nepot al regelui, care-l întrecea în isteţime. Acel Talos era de fapt, un robot de bronz (ei, da, robot!) creat de Hefaistos, zeul-meşter fierar, ori chiar de însuşi Dedal-omul. Dar să nu ne pierdem în labirint de vorbe în încercarea de a lega şi dezlega legende cât spre a uita drumul spre noi, cum inspirat o spune poetul ieşean, actorul Constantin Popa: „Nu căuta labirintul./ Eşti în labirint/ Mergi spre un posibil înainte,/ Spre un posibil înapoi/ Şi n-o să mai ţii minte/ Intrarea/ Chiar de-ai lua cu tine/ Speranţa, disperarea… (…)/ Mersul tău are rost/ doar dacă mergi spre tine/ Spre cel care vei fi/ Uitându-l pe cel care ai fost./ Nu te lăsa amăgit de ieşiri care mint:/ Când ai ieşit din labirint/ Eşti în labirint!”

Sigur că omenirea este dintotdeauna în labirint. Ce alta au fost sclavagismul, inchiziţia, lagărele de concentrare, carcerele staliniste de după cel de Al Doilea Război Mondial din care martirii n-au avut alt mod de evadare decât credinţa – ieşirea spre înalt! Ce alta este criza mondială prin care rătăcim spre un posibil înainte, spre un posibil înapoi, cu toată sperarea şi disperarea din noi! Iisus este zborul fără aripi, înălţare prin credinţă. Icar rămâne simbolul zborului-cădere, încercarea de evadare din păienjenişul de căi care nu duc nicăieri şi-n care doar neînţelesul îşi încoardă struna.

Că tema zborului – Icar apare în multe opere de artă, în muzică şi literatură, este de înţeles. Dintotdeauna „trestia gânditoare” s-a simţit şi legată de pământ şi robită de dorul de-a fi mai lângă cer. Abundă creaţia lumii de încercări de evadare spre înalt, de zbor-cădere de luceferi ca nişte Icari cu largi aripi de miere, prinşi în păienjeniş de înspinate cărări.... Până şi frunzele toamnelor prind să se înalţe căzând în firul de zbor la care vor fi visat de la întâiul mugur, până la aurul cu care încearcă să ne ademenească păsările cântătoare la vremea întomnărilor. Şi totuşi, labirintul cel mai de temut rămâne ignoranţa. Sub semnul ignoranţei înscrie Guillaume Apollinaire povestea lui Icar:

„Dacă sunt tânăr, soare, e doar din vrerea ta
Mi-e umbre-nşelătoare; de umbră m-am lipsit,
Mă iartă, nu făceam umbră nici cât o stea
Eu, singura făptură gândindă-n infinit. (…)
Oracolele, drept e, m-au tot descurajat
Dar tot atât de drept este că nici un zeu
Nu mi-a făcut vreun semn să mă opresc iar eu
Mi-am încropit din ceară aripi pentru zburat.”

Dacă ignoranţa şi avântul tinereţii se îngemănează, să vedem cum înţelege aceasta zborul Icarului.

„Un păstor:
Văd un zeu deşirat plutind haihui sub soare
E poate primul zeu văzut care n-adastă
În ceruri; dar de este minune muritoare,
Dă, Doamne, să nu cadă chiar în vâlceaua noastră!
Nişte barcagii:
Un zeu gol cade-n mare cu braţe ca de ceară.
Valurile-o să-l poarte pe-o insulă-ntr-o zi
Şi, cu faţa întoarsă spre soare-o putrezi.
Lin sub cerul ionic două aripi tot zboară...”

Numai Icar, beat de lumină şi de zbor, blagosloveşte soarele care-i topeşte aripile:

„Iubirea ta, o, soare, e ardere divină,
Divin trupul meu însuşi – ocean de ignoranţă,
O, ceruri, şi voi, oameni, mă întorc în lumină!”

Străfulgerarea aceasta de gând – moartea văzută ca o întoarcere în lumină – este poate semnul ieşirii din labirint, credinţa „că-n vreme ne-aşteaptă/ nu moartea, ci altă poveste” (L. Blaga).

Meşterul Manole, cel care nu labirint-închisoare va fi fost chemat să zidească, ci *mănăstire înaltă cum n-a mai fost altă, pentru închinare-a lumii de sub soare, falnică zidire pentru pomenire* a celor plecaţi cu sau fără urmă sub iarbă, sub umbră, a împlinit porunca legendarului Negru Vodă care n-o fi fost el Minos, dar nici de recunoştinţă nu prea avea ştire… Era şi el un tiran din prea lungul şir de tirani de sub cer, care-şi arvuneau prin jertfa supuşilor un loc mai aproape de Tronul Preamilostivului, fără să se sinchisească de mărunţii muritori.

Manole, marele meşter muritor, a intrat în ne-moarte prin creaţia lui căreia i-a jertfit iubirea, jertfindu-se apoi pe sine în simulacrul de zbor cu aripi de şindrilă. Mai presus de porunca lui Vodă, el a ascultat de „şoapta de sus” ca poruncă dumnezeiască. Se pare că şi lui Dumnezeu îi place să-i pună la încercare pe cei mai buni dintre muritorii în care şi-a zidit chip întru asemănare. Nu şi-a sacrificat oare şi El pe propriu-l Fiu din iubire pentru oameni? Şi dacă nouă ne este greu să înţelegem această cutremurătoare jertfă, n-o fi cumva din pricina labirintului din mintea noastră dedulcită la raţiune, uitând că inima are la rându-i „des raisons que la raison ne connaît pas”?

Meşterul Manole a jertfit creaţiei mâinilor sale, a harului său, iubirea pentru Ana, pe Ana – templul în care creştea chiar pruncul lor nenăscut, dând zidului rece căldura sufletului dragii sale. Asta da, jertfă din iubire! Dar cum el nu era decât un muritor, jertfa lui semăna a crimă, iar crima trebuia ispăşită! Ceea ce poate fi interpretată drept cruzime din partea voievodului care pune să se strice schelele, să se ridice scările, iar cei *nouă meşteri mari,/ calfe şi zidari/ şi Manole zece/ care-i şi întrece* să fie lăsaţi sus pe coperiş, chipurile, ca să nu mai poată construi altă mănăstire, mult mai luminoasă şi mult mai frumoasă, cum se lăudaseră, este, de fapt, justiţia imanentă prin care se reglează faptă şi răsplată pre pământ.

Precum Icar, şi Manole încearcă o ieşire din labirintul văzduhului, nu în sus, spre soare, ci spre pământ, cu viaţa pre moarte zburând şi însemnând locul căderii cu o fântână lină/ cu apă puţină şi aceea cu gust de lacrimă…

→

Cartea care vă așteaptă

Umblând prin târg (2)

Acad. Solomon MARCUS

Scriu aceste rânduri în prima zi a anului 2013, sub impresia modului în care două posturi de televiziune cu vederi polar opuse în politică și-au găsit un numitor comun: maniera detestabilă în care și-au dat în petec prin audiența generoasă pe care au acordat-o, la sfârșit de 2012 și început de 2013, prezenței invitate a unui numerolog, transformat în personaj central al devenirii noastre în anul care tocmai a început. Perle ca „Judec prin prisma cifrelor care le am in față", „cei de jos sunt oameni care nu li se dă atenție" alternau cu termeni ca *matematică, numere, calcule, formule,* menite a conferi seriozitate și caracter științific unor speculații fără niciun temei. Nimeni dintre participanții la acest penibil dialog nu i-a adresat elementara întrebare *Pe ce te bazezi?* Probabil că hârtiile umplute cu calcule pe care personajul numerolog (mi s-a spus că îndeletnicirea respectivă a fost introdusă în nomenclatorul de ocupații legal recunoscute, sper că e numai un zvon) le avea în față țineau loc de răspuns. Ca slujitor al unei discipline care onorează spiritul uman, matematica, m-am simțit umilit. M-am gândit cu amărăciune la trista situație în care ne aflăm, văzând că astfel de personaje beneficiază de o audiență de care oamenii de știință autentici rar au parte. Rușine pentru aceste canale de televiziune care, orbite de interesele lor financiare, nu văd cât rău fac sub aspect educațional. Sper să nu văd scene de acest fel și la televiziunea publică, unde, până în urmă cu vreo doi-trei ani, astfel de personaje se bucurau de atenție. Se manifestă aici un fenomen mai general, despre care tot discutăm în diverse contexte: sub aspectul prezenței în mass-media, știința se află în defensivă, trebuie să suporte atacurile prostului gust, superstițiilor de tot felul și inculturii rezultate din eșecul educațional. Invazia banalității și trivialului în noaptea de Anul Nou a dovedit-o din plin.

Cu acest preambul, vom relua firul plimbării noastre pe aleile Târgului de carte „Gaudeamus", din noiembrie 2012. Tot despre cifre și despre numere va fi vorba, dar într-o altă manieră decât aceea pe care am stigmatizat-o mai sus. În 2012, Editura Paralela 45 a publicat câteva cărți de matematică și informatică destinate publicului în cel mai larg sens posibil. Dintre acestea (publicate inițial în SUA), aleg aici două, la a căror lansare la „Gaudeamus" am participat.

În *Secretele matematicii mentale,* Arthur Benjamin și Michael Shermer își propun un scop original. Față de renumele pe care îl are matematica de a face apel la logică în primul rând și numai în mică măsură la memorie, ei se întreabă dacă nu cumva logica internă a matematicii nu ar putea îmbunătăți capacitatea memoriei noastre. Dar poate că ar trebui să pun altfel întrebarea. După cum se știe, matematica este o activitate prin excelență vizuală, ea face apel în mod esențial la forma scrisă a limbajului, singura care permite controlul ei riguros, testarea corectitudinii operațiilor logice și de calcul efectuate. Forma orală are și ea rolul ei, dar rămâne una secundară. Există însă situații în viața cotidiană în care avem nevoie de a efectua cât mai rapid o anumită operație sau de a controla în câteva secunde corectitudinea sau plauzibilitatea unui rezultat. Cum putem mări capacitatea noastră în efectuarea „pe cap" a unor operații? Cum putem crește competența noastră în efectuarea unor operații aritmetice fără a face apel la creion și hârtie? Dincolo de latura practică a acestor întrebări, este interesant faptul că răspunsul la ele se asociază cu o ameliorare a logicii care stă la baza operațiilor respective; mai precis, algoritmii uzuali sunt înlocuiți cu alții, mai avantajoși, în sensul că pot fi memorați mai ușor. Autorii numesc aceste înlocuiri *trucuri* (*tricks*) și chiar subtitlul cărții, în românește *ghidul matemagicianului pentru calcule fulgeratoare și trucuri nemaipomenite* (în engleză: *the mathemagician's guide to lightning calculation and amazing math tricks*) se prevalează de acest cuvânt care, atât în românește, cât și în engleză, are o nuanță peiorativă, de șmecherie, de înșelăciune, de viclenie, de lucru nu tocmai cinstit, ceea ce nu corespunde deloc situației avute în vedere aici.

Să exemplificăm. „Trucul" înmulțirii „pe cap" al lui 12 cu 9 este, de fapt, aplicarea unei observații de ordin general; ne este mai ușor să efectuăm operații cu multiplii lui 10, ele se pot realiza în minte, așadar vom căuta să reducem orice înmulțire la una cu un multiplu al lui 10. Deci vom înmulți 12 cu 10, obținem 120, apoi scădem pe 12 și obținem rezultatul corect, 108. La fel, pentru 13 înmulțit cu 8 vom înmulți 13 cu 10, obținem 130 și apoi scădem de 2 ori 13, adică 26, și rezultatul final este 104. Pentru 15 înmulțit cu 7 obținem mai întâi 150, din care scădem 45 și rezultatul este 105. La fel procedăm și pentru adunări, reducând orice adunare la una cu un multiplu al lui 10: cum adunăm 47 cu 32? Adun 47 cu 30, iar rezultatul obținut îl adun cu 2. Dar pe 67 cu 28? Mai întâi consider 67+30, apoi scad 2. Pentru 68+45, efectuez 68+40 și adaug 5.

Cartea procedează sistematic, nu am putut ilustra aici decât operațiile mai simple. Mai rămâne să explicăm la ce se referă cuvântul *matemagician* din subtitlul cărții. Se referă la faptul că prin efectuarea „pe cap" a unor operații pe care cei mai mulți oameni nu le pot efectua decât pe hârtie îi putem impresiona pe prieteni și uneori un public plătitor, care va admira calitățile noastre aparente de magician al numerelor.

Nu pot încheia prezentarea, fără a cita întrebarea legitimă a cititorilor (pagina 27): „De ce nu am învățat la școală despre aceste lucruri?", întrebare la care autorii ridică din umeri.

Cea de a doua carte la care ne vom referi are ca autor o matematiciană, Danica McKellar, și poartă titlul *Matematica nu e naspa,* iar ca subtitlu *Cum să supraviețuiești matematicii de nivel mediu fără să-ți pierzi mințile sau să-ți mănânci unghiile.* În engleză: *Math doesn't Suck. How to survive middle school math without losing your mind or breaking a nail.* Pe tot parcursul, este avut în vedere în mod explicit un public feminin al vârstei de gimnaziu, totul pare a fi o replică la situația istorică a matematicii, care prin tradiție a fost o preocupare preponderent masculină. Dar azi situația s-a modificat considerabil, numărul matematicienelor creatoare este în creștere vizibilă, iar sălile de curs ale departamentelor universitare de matematică sunt populate de multe ori de un auditoriu preponderent feminin.

Cartea are ca obiect discutarea unor concepte care se învață la gimnaziu, cum ar fi fracțiile, numerele zecimale, numerele mixte, ratele, rapoartele și procentele, cel mai mare divizor comun, cel mai mic multiplu comun. Calculatorul este un personaj frecvent în întregul demers. Se știe că la gimnaziu apare de multe ori ruptura, abandonul școlar, despărțirea de matematică, iar șocul vine atât din apariția teoremelor (Pitagora), cât și din folosirea simbolurilor literale (algebra), pentru care autoarea recurge la metafora poreclei. Este uimitoare capacitatea de ilustrare a tuturor noțiunilor și problemelor prin situații de viață din universul familiar vârstei gimnaziale – fetele și băieții, părinții și rudele, pantofii, frigiderul, tortul aniversar, porționarea unei pizza etc. Umorul, gluma ne însoțesc la tot pasul, iar matematica apare mereu asociată cu alte discipline școlare. De o deosebită valoare este naveta permanentă între numere și cuvinte, apare mereu modul în care ele au nevoie unele de altele. Autoarea, actriță și matematiciană deopotrivă, și-a făcut un program din promovarea educației matematice în rândul fetelor, iar viziunea ei teatrală, de spectacol, este vizibilă pe tot parcursul acestei prime cărți din cariera sa – întâlnim referirea la actori, la regie, la Romeo și Julieta și la reprezentarea coregrafică.

Se poate observa ușor că cele două cărți discutate mai sus (prima a apărut în original în 2006, a doua în 2007) au multe trăsături comune, iar autorii români în materie, în special autorii de manuale, pot învăța multe din ele.

De la pietrele râului, cele etern mângâiate de ape, trebuie să fi învățat meșterul de la Hobița Gorjului răbdarea blândei șlefuiri; de la trunchiurile de arbori – meandrele râurilor de seve înscrise în inele numărătoare de ani ca o zidire de aureole pentru sfinți pământeni rătăciți prin păduri cu frunza rară și mireasmă de floare răsfrântă în lumină de ceruri sau în oglindă de lac al codrilor, albastru. Dar de unde, din care „șoaptă de sus", va fi aflat Meșterul legendar de la Argeș putere să-și zidească sufletul întru înveșnicire! Să fie oare gelos Atoateziditorul pe făptura de lut care prinde să creeze la rându-i opere pe care și le-ar dori însemnate cu ne-moarte?

Cum să înțelegem oarba ascultare a poruncii dacă n-am admite că, mai presus de viață cu vremelnicia ei, omul, trecător prin valea largii plângeri, n-ar fi auzit și nici bănuit măcar de acea rugă de Luceafăr: „Reia-mi al nemuririi nimb/ Și focul din privire/ Și pentru toate dă-mi în schimb/ O oară de iubire"? El, muritorul, avea oara de iubire: o avea pe Ana lui pe care nicio stihie n-a fost în stare s-o oprească din cale. Ana este poate Luceafărul cu semn schimbat, căreia iubirea îi era crez, rost al trecerii prin singurul Paradis de care avea știre. Dar Manole, ziditorul, nemurire visa. Cu orice preț. Iar prețul a fost să-i fie jertfa femeii iubite. Ce preț ar fi mai avut apoi viața lui fără iubire? Simulacrul de zbor pe care l-a încercat nu era decât acceptarea morții, de data aceasta nu ca o metaforă a nunții cu o fată de crai pe-o gură de rai, ci ca o șoaptă amară de fântână cu apă sărată.

Tema jertfei în numele creației se topește în izvorul de care vorbește prin cânt poetul cel din satul de lacrimi fără leac:

„Împărății s-au prăbușit/ Războaie mari ne-au pustiit (…)/ Păduri s-au stins și rând pe rând/ Oameni în umbră s-au retras/ Veșminte de pământ luând/ Dar șipotul, el a rămas."

Ce alta este creația omenească de nu un șipot de izvor în graba lui perpetuă de a se contopi cu oceanul infinit?

Legenda Meșterului Manole, mai plină de sensuri decât cea a lui Icar, este înnobilare de lacrimă în arderea căreia se va fi exilat de-a pururi sufletul românesc robit de taina iubirii – singurul bun pe care muritorul, înțelegându-i ne-măsura, va încerca să-l negocieze la târgul marilor tentații cu care eternitatea îl îmbie, păcălindu-l de fiecare dată.

Cartea care vă așteaptă

Bătăile inimii reluate cu încetinitorul

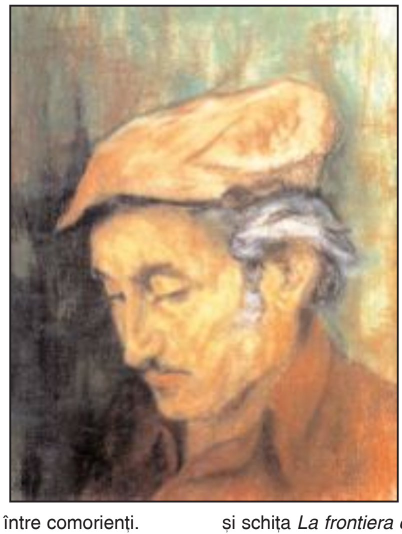
Emil LUNGEANU

Jurnalist de categorie grea și fondator al celui dintâi cotidian particular românesc din 1990 (*Curierul de Vâlcea*), stâlp al Editurii Antim Ivireanul, cronicar de carte și eseist, portretist și apologet generos al breslei meșteșugarilor cu plaivaz, prozator pursânge el însuși, pandur de mare calibru al reportajului literar la concurență cu care, botezându-se în valurile Oltului, până și ploieșteanul Bogza ar mai fi intrat la apă „o țâră”, cultivator de frunte al culturii românești pe meleaguri străine și neîntrecut amfitrion al Salonului anual de literatură „Rotonda Plopilor Aprinși”, într-un cuvânt o „personalitate arborescentă și complexă” de la Constantin Zărnescu citire, vâlceanul Ioan Barbu se numără, fără doar și poate, printre figurile memorabile ale condeiului cu care numai aceia urmăriți de noroc pot avea, într-o viață de om, privilegiul să-și întretaie liniile din podul palmei.

Dar, după cum perlele veritabile vin pe lume doar în stridiile bolnave, tot astfel și binemeritata popularitate de care se bucură astăzi bonomul „Nenea” Barbu va fi avut de plătit un preț scump suferințelor personale ce au rodit-o. Și ce altceva le-ar putea da acestor dureri ale facerii adevărata măsură dacă nu o operă autobiografică? Nu mai puțin direct decât notele de călătorie sau memorialistica exersată în *Cartea cu prieteni*, tot din experiența autorului și-au luat materiile prime și câteva dintre schițele sau povestirile de față, fără totuși a se fi contat pe ele ca pe un criteriu de agregare a acestui volum, mai degrabă eteroclit: Ioan Barbu, *Un oraș pe Lună – 10 povestiri*, Editura Antim Ivireanul, Colecția 99 proză, Rm. Vâlcea, 2012.

De astă dată însă, nu reluările cu încetinitorul din categoria „clipe dulci se par ca veacuri” constituie numitorul lor comun, ci dimpotrivă, recidiva elegiacă a unor amintiri încă necicatrizate destul. O asemenea restituire sentimentală aduce sfâșietoarea evocare a martiriului propriului părinte din *Clopote în lacrimi*. Despuiat în toiul unui „ger siberian” și răstignit pe o lespede de ciment, schingiuitul „mușca din masa aceea” în vreme ce chirurgii colectivizării încercau zadarnic să-i extragă numele țăranilor îndemnați de dânsul la rezistență împotriva colhoznicilor. Diagnosticul morții dă prilej de analize curat zoliste; altfel, rețeta narativă a autorului prescrie îndeobște îndulcirea stilului obiectiv și a notațiilor seci printr-o regie poetică a expresivității, învățată poate de la Maupassant. O ilustrare o oferă mai cu seamă *Fântâna albă*, unde tragismul celor 3.000 de bucovineni împușcați de sovietici la Poiana Varnița în ziua farselor macabre 1 aprilie 1941 (refugiații români fiind intoxicați cu știrea deschiderii temporare a graniței) și apoi aruncați în niște gropi comune este livrat într-un ambalaj hiperbolic de un comic grotesc. Muribunzii abia îngropați își redistribuie unii altora ultimele rezerve de aer, pe care însă le consumă în încrucișări de dialoguri, nevoia melițării fiind încă și mai irepresibilă: „Mă sufoc, mă, mă sufoc, dar îmi arde și de vorbă”. Iar umorul negru al acestei faconde are o dublă strategie, pe de-o parte, schimbul de informații și denunțarea atrocităților funcționând ca document, iar, pe de altă parte, nominalizarea interlocutorilor echivalând *ipso facto* cu un pomelnic: „O gură de aer dați-mi!” „Care ești, bă?” „Nicolae Corduban, din Cupca. Dar tu?” „Cosma, mă, din sat cu tine. Cosma Tovarnițchi.” (...) „Tu care ești, mă, înțeleptule?” „Dragoș, mă, al lui Bostan, din Suceveni.” (...) „Dă-mi și mie o porție de aer, dacă tu mai ai.” „Am ceva pus deoparte de la Dumitru Opaiț al lu’ Mihai, din Părăușii de Jos. Mi l-a dat că n-a mai rezistat bietu’ de el. Și-a dat ieri ultima suflare. Dacă ai grabnică nevoie, îl împărțim. Am văzut cu ochii mei, fraților, ce i-au făcut lui Mite al lu’ nea Mihai. După ce l-au împușcat, muribund cum era, l-au agățat de coada calului și l-au târât până aici, la groapă...” (...) „Îs Arcadie Ursulean. Mă, fraților, năpasta bolșevică nu i-a lăsat pe cei din Ceahor nici în grădină și nici în livadă. Unii erau chiar în privata din curte. I-au urmărit soldații peste tot și i-au împușcat pe oameni lângă casă. Ca pe iepuri i-au vânat.” etc. Fundalul general rămâne totuși unul liric, pământul „încă se mișcă” de atunci, ghioceii cresc rubefiați de sângele victimelor, un pelerin necunoscut vine zilnic la locul îngropăciunii să aducă în geantă „câte-o porție de aer pentru cei dinăuntru, care gem”. Ioan Barbu excelează în asemenea tehnici de imagerie. Eficiența lor se lasă verificată la fel de concludent și în *Bocetul din caseta de argint,* povestire dedicată mamei stinse prematur, unde Anica, privind în gol bântuită de presimțiri negre, are năzăreli hoffmaniene cu păpuși plutind prin aer, ochelari, batiste funerare cu bănuți înnodați: „O păpușă avea ochii scoși. I se vedea creierul”. Lanțul necazurilor din familie e pus pe seama unei casete de argint furate din vreo biserică, precum într-un soi de versiune modernă a colierului lui Vulcan meșteșugit pentru nunta nepoatei sale și ajuns pe mâini străine (coincidența face ca autorul nostru să fie chiar locurean al Țării lui Vâlcan, zeul faur). Păcatele răposatului Gheorghe, lotrul casetei nefaste, urmează a fi „împărțite” de văduva lui, reluând procedeul salutist din *Fântâna albă* cu aerul împărțit între comorienți. Obsesiile feroviare din *Centrul lumii* mi-aduc aminte de acea clasificare a așezărilor rurale din anecdotica studențească a anilor ’80 pe tema repartițiilor mai mult sau mai puțin norocoase: (1) sate prin care trece trenul, (2) sate în care se aude trenul, (3) sate în care s-a auzit de tren. Aici, gara face din satul natal al povestitorului o adevărată Romă a tuturor drumurilor de fier. Totuși, nu singularitatea topologică este adevărata constantă, ci timpul însuși, rămas încremenit din copilărie și până la momentul evocării ca în rama vreunui peisagist flamand. Absența personajului – fie el și Cronos – pare a fi unul dintre procedeele predilecte ale prozelor lui Ioan Barbu. În *Singurătatea lui Nechita,* absent e tatăl micului orfan, în *La frontiera cu cerul,* cel ce lipsește la apel e adoratul dalmațian Pick, în *Bocetul din caseta de argint*, Dumitru dispare enigmatic, în *Un oraș pe Lună* dispărută e întreaga populație. Tot anticiparea unei dispariții este și proiectul lui Vichenție din *Nadă pentru lupi* de a continua să-și exploateze calul de dârvală chiar și după moartea devotatului cărăuș, folosind hoitul pentru otrăvirea lupilor după modelul curselor de șoareci. Fără a fi neapărat o manieră, astfel de schematisme și recurențe par totuși să aibă darul de a consolida oarecum osatura compozițiilor, de vreme ce, *per a contrario,* fără ele construcția începe adesea să scârțâie din încheieturi. *Templul lui Ahile Tracul* dă un asemenea exemplu de dezmembrare, aventura în Deltă începând frumos, elaborată sadovenian, apoi continuând în stil reportaj, dar mai departe înecându-se în mitologie nudă și ducând la fund tot farmecul epic adunat pe drum. Mai solid construită mi se pare versiunea din 2011 a aceleiași povestiri publicată în *Bazar sentimental,* net superioară prin unitatea sa epică. În plus, identificarea „insulei lui Ahile” cu Insula Șerpilor e o mai veche eroare a lui N. Densușianu, care măsurase în larg 50 de mile romane fără a ține cont că geografia locală din vremea lui Pliniu cel Bătrân (când delta și brațele Dunării nici nu existau încă) nu mai corespunde celei actuale (vezi A.C. Banu, L. Rudescu: *Delta Dunării – Evoluția, viața și bogățiile ei,* 1937). În sec. I, aluvionarea gurilor Istrului (Peuke) era abia incipientă, în locul deltei de azi căscându-se către Pontul Euxin un golf zis Marea Albă, având la câțiva kilometri de țărmul nordic Insula Achileia, unde Thetys îngropase cenușa fiului ei căzut la Troia, ridicând un mic sanctuar, insulă vizibilă din „portul de intrare în țara superbilor ciclopi” (Homer). Și care era acela dacă nu tocmai Achileia, azi Chilia, încă port *maritim* atestat în timpul lui Ștefan cel Mare? Înglobate abia recent în Deltă, actualele grinduri Letea și Caraorman nu-s altceva, așadar, decât rămășițele insulei Achileia de odinioară, greșit numită Leuke de către Dionisie Periegetul din Bitinia prin confuzie cu Insula Șerpilor (care în adevăr e „albă”, la fel ca imensul templu pelasg – tipic apollonic – clădit acolo încă dinaintea războiului troian și confirmat de săpăturile rușilor în 1828). Cel mai luxuriant și concludent studiu dedicat insulei lui Ahile rămâne, fără îndoială, cel al lui Virgil Alex. Dragalina din 1975. Tot un avatar al unei proze mai vechi e și apologia ortodoxismului românesc din *Spovedania Annei Morand,* inspirată de istoria unei convertiri, și tot o construcție mai șubredă decât precedentul ei. După cotitura confesională survenită „în ziua de Pentecôte 1983” (de Rusalii) și ctitoria Mănăstirii Rosiers, istoria infirmierei călugărite era de fapt consumată, restul fiind redundant. O revizuire este și schița *La frontiera cu cerul,* unde abordarea în formulă Jack London se resimte de pe urma abuzului de melodramă.

Remarcabile prin potențialul lor empatic, scrierile acestui mare sentimental de modă veche rămân o pildă de eficiență a simplității, de întrebuințare a limbajului binar al bătăilor inimii, de alternanță sistolic-diastolică între exaltare și deprimare. Inspirate mai mult sau mai puțin din propriile experiențe, ele ar putea trece lesne, în ansamblu, drept un vast jurnal personal dezarticulat, în bun acord cu conceptul gidian de literatură profesat de un Camil, Eliade sau Eugen Ionescu. Căci, în paginile lui Ioan Barbu, aproape niciodată aventura vieții nu sună „încet repovestită de o străină gură”, ca în perspectivismul stilului indirect liber. Parabola *Un oraș pe Lună,* bunăoară, scrisă la persoana întâi, pune față-n față un director de „activități portuare” absente și un scriitor, două personaje dintre care doar identitatea celui dintâi mai rămâne de ghicit...

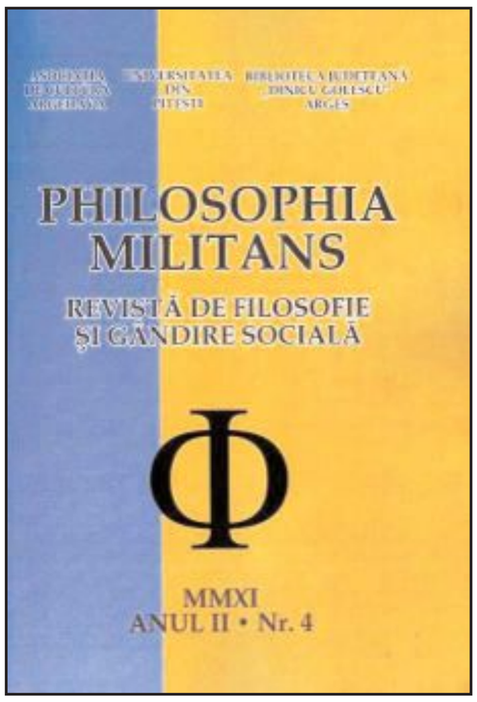
Cartea care vă așteaptă

O revistă argeșeană de filosofie

Stan I. FLOREA

Ideea unei asociații de cultură nonguvernamentale a apărut cu câteva decenii în urmă, pe vremea când un grup de intelectuali din Pitești cu preocupări în domeniul filosofiei și al gândirii sociale (Stan Florea, Jean Dumitrașcu, Nicolae Barbu, Cornel Constantinescu, Florin Boța) împreună cu cunoscuții filosofi Alexandru Boboc, Ion Tudosescu, Ioan N. Roșca, pe atunci profesori la nou înființata Facultate de Filosofie de la Universitatea din Pitești, au considerat că Argeșul are un potențial de gândire filosofică, economică, sociologică afirmat în anii postbelici cu bune performanțe. Îi aveam în vedere pe academicianul Vasile Tonoiu, profesorii universitari Ion Tudosescu, Ștefan Georgescu, Ion Ceapraz, Ion Rebedeu, Nicolae Barbu, conferențiarii Marian Bănică, Octavian Gurioniu, Gheorghe Ungureanu, doctorii în filosofie, proveniți din rândul absolvenților de liceu din județ, după 1990, Dragoș Popescu, cercetător la Institutul de Filosofie și Psihologie „C. Rădulescu-Motru” al Academiei Române, Andreea Pali, Andreea Pârvan, Cătălin Grigore, Adrian Iordache, Napoleon Dabu, pe numeroșii studenți în filosofie și olimpici la disciplinele socio-umane. (În perioada 1973-2000, liceele din Argeș s-au clasat pe primele 3 locuri pe țară la olimpiadele naționale de filosofie, economie politică, istorie, sociologie, psihologie, logică, pedagogie…)

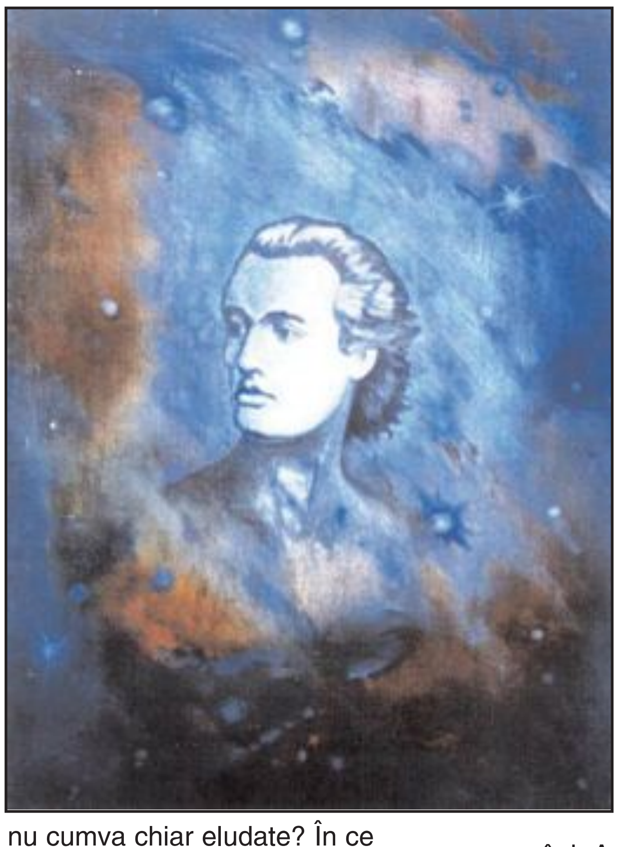
Evaluarea acestui potențial de gândire cu înclinație spre metafizică, epistemologie, filosofia culturii și a valorilor, filosofia istoriei, sociologie și teorie socială și istorică ne-a format convingerea, nouă, inițiatorilor asociației, că putem susține apariția bianuală a unei reviste de filosofie și gândire socială la care să contribuie și personalități din țară și din străinătate. Studiile urmau să participe la procesul de reconstrucție a valorilor, la reîntoarcerea la valorilor umanismului, motivate de stringenta nevoie a depășirii pozitivismului, a îngustimii pragmatismului care au guvernat gândirea și metafizica celei de a doua jumătăți a secolului al XX-lea.

Pozitivismul și pragmatismul au împins gândirea filosofică spre considerarea omului ca un lucru printre celelalte lucruri, ca pe un „captiv” al sistemului social supraindividual („sistemul înghite omul”, afirma Claude Levi Strausse), era privit ca simplu producător de bunuri necesare realizării societății capitaliste ca societate a „profitului maxim”, sau ca pe un simplu militant al înfăptuirii egalității absolute între oamenii inegali ca potențial intelectual și acțional, ca aptitudini și talent. Individualitatea era topită în substanța amorfă a umanului nediferențiat valoric. Sistemul social desconsidera sau reducea rolul indivizilor umani ca agenți ai acțiunii sociale, singura chemată să dea măsura personalității umane și să-l așeze pe fiecare la locul cuvenit potrivit propriei măsuri. În căutarea unei noi table de valori și edificării noii culturi, se resimte necesitatea unor orientări în care să fie stimulată reflecția și meditația filosofică, cu atât mai mult cu cât viața culturală, în ultima vreme, se desfășoară în jurul instituțiilor cu caracter academic de cercetare și de învățământ universitar și al unor instituții de cultură consacrate în eforturile lor de creație și conservare a culturii naționale.

Valorificarea și punerea în valoare a potențialului cultural și filosofic existent, precum și întreținerea unui climat de elevată spiritualitate pot deveni mijloace reale de acțiune în condițiile apariției unei reviste de profil filosofic.

Din această nevoie de întreținere a unui climat filosofic a apărut inițiativa înființării unei reviste de filosofie și gândire socială, sub egida Asociației de Cultură Argedava, Universității din Pitești și a Bibliotecii Județene „Dinicu Golescu” Argeș. Ea a fost intitulată *Philosophia Militans,* iar primul număr a fost publicat în anul 2010.

Revista *Philosophia Militans* răspunde nevoii cvasipermanente de filosofie a majorității populației, interesată acut de destinul omenirii, de problematica deosebit de complexă a condiției umane într-o epocă în care omul caută să-și exercite performant multiplele sale capacități și abilități, îndeosebi pe cele cognitive, afectiv-emoționale, creatoare, acțional-pragmatice, cultural-valorice și valorizante, proiective și prognotice… Tematica și studiile publicate răspund imperativelor umaniste, readuc în centrul reflecțiilor teoretice, în dezbaterea de idei și în Agora temele perene ale gândirii filosofice. Ce este Omul? Care sunt locul și rolul său în lume? Ce este fericirea și cât de fericit poate fi el în această lume? Care este sau care ar putea fi modelul de organizare socială și al raporturilor umane în măsură să asigure necondiționat și deplin respectarea demnității umane; poate deveni Omul

și scop, nu numai mijloc, într-o societate în care legea fundamentală care-i stă la baza organizării, funcționării și ierarhizării sociale, economice și chiar politice, este legea profitului maxim, în care omul și problemele lui existențiale sunt preocupări adiacente, dacă nu cumva chiar eludate? În ce condiții și în ce măsură modelele sociale globalizante, integratoare și integrative, pot satisface cerința umanistă, încă nedepășită, ca formulare și ideal, de la Immanuel Kant, care ne îndeamnă: „acționează numai conform acelei maxime prin care să poți vrea totodată ca ea să devină o lege universală” sau: „acționează ca și când maxima acțiunii tale ar trebui să devină, prin voința ta, lege universală a naturii”. În raport de rolul și de locul pe care îl ocupă în societate, se pot determina și celelalte valori la care se raportează ființa umană: libertatea, dreptatea, demnitatea etc. și se poate descrie conținutul valoric al structurilor și conceptelor cu care operează societatea contemporană, societatea democratică, având-se în vedere progresele gândirii filosofice românești și universale.

În paginile revistei, în funcție de profilul de cercetare și preocupările autorilor, au fost publicate studii din domeniile epistemologiei, filosofiei valorilor, filosofiei istoriei, filosofiei politice, esteticii, metafizicii, ontologiei, filosofiei religiei, filosofiei dreptului și, de asemenea, din domeniile de impact filosofic al științelor sociale și umane (cu precădere ale sociologiei, psihologiei sociale, psihologiei politice, pedagogiei, politologiei, teoriei economice, istoriei), dar și ale științelor formale și factuale actuale care practică deschideri și implică finalități filosofice.

Revista a reușit, până acum, să aducă în dezbatere provocările și implicările cu caracter filosofic ale realității lumii contemporane, să pună în discuție dialectica vieții sociale și a sensurilor evoluției istorice contemporane, a reușit să cuprindă în paginile ei liniile directoare ale strategiilor actuale ale dezvoltării, îndeosebi în țara noastră. Spre exemplificare, cităm doar câteva dintre studiile cu acest specific cuprinse în paginile revistei: *Societatea democratică contemporană. Limite și deschideri* (Ion Tudosescu), *Aplicații asupra raportului dintre filosofie și politică* (Marian George Panait), *Filosofia statutului în lumina contractualismului modern – Locke, Hobbes, Montesquieu, Roisseau* (Dan Rășca), *Raportul dintre individ și societate* (Ioan N. Roșca), *Note privind criza legitimității așezământului românesc* (Radu Baltazar), *Câteva argumente ale lui Friedrich Hayek în favoarea non-intervenționismului în economie* (Adrian Iordache) etc.

O altă direcție principală a publicisticii revistei o constituie valorificarea gândirii filosofice românești. Cu prilejul împlinirii a 100 de ani de la nașterea lui Constantin Noica, revista a publicat studiile: *Raționalismul concepției ontologice a lui Constantin Noica* (Ion Tudosescu), *Despre dialectica lui Noica* (Dragoș Popescu), *Model și rostire la Constantin Noica* (Jean Dumitrașcu), *Aplicații asupra raportului dintre filosofie și politică la Constantin Noica* (George Panait). La împlinirea a 100 de ani de la nașterea lui Cioran, revista a publicat *Cuvântul lui George Brăiloiu* ținut la Academia Română cu ocazia donării documentelor recuperate din Arhiva Emil Cioran și înmânării Meritului Academic donatorului și studiile: *Cioran cel din manuscrisele românești* (Marin Diaconu), *Emil Cioran – Filosof al istoriei?* (Stan I. Florea), *Cioran, cititorul lui Pascal* (Adrian Iordache).

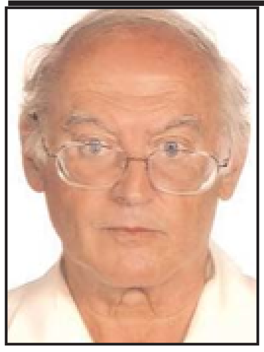
Revista a publicat și alte studii cu privire la opera lui Ștefan Lupașcu (Ion Tudosescu, Adrian Michiduță, Maria Michiduță), Mihai Eminescu, Ion Petrovici, Titu Maiorescu, Constantin Rădulescu-Motru (Alexandru Boboc, Aurel Cazacu, Constantin Schifirnet, Hadrian Soare).

Studiile privind filosofia românească sunt completate de dezbateri asupra unor lucrări elaborate de cărturarii români. Astfel, au avut loc dezbateri asupra lucrărilor *Prelegeri de estetică ortodoxă*, a scriitorului și omului de cultură Mihail Diaconescu, și *Drama istorică a omului creștin în literatura lui Mihail Diaconescu. De la sociologia literaturii la fenomenologia narativă. Contribuții antropologice,* de Ilie Bădescu.

Asociația Culturală Argedava, colectivul de redacție și consiliul științific al revistei *Philosophia Militans* publică în fiecare număr profilul unor filosofi români contemporani în ideea elaborării unei lucrări de filosofie românească contemporană. Dintre studiile publicate până acum menționăm pe cele privind viața și activitatea academicienilor Alexandru Surdu, Gheorghe Vlăduțescu, Alexandru Boboc și a profesorilor Ion Tudosescu, Iona N. Roșca, Cornel Popa.

Toate acestea reprezintă împlinirea credinței colectivului de redacție al revistei că filosofia este chemată astăzi mai mult ca oricând, nu numai să explice rațiunea și temeiurile umanului, ale tensiunilor sociale și evenimentelor contemporane, ci și să călăuzească liniile generale ale progresului istoric, în care omul ocupă locul central.

Orizont SF

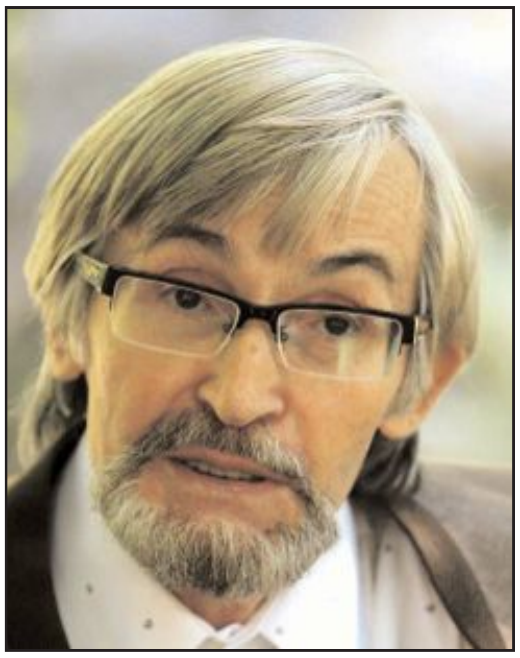

Cerul între telescop și meditație

Mircea OPRIȚĂ

Născut la 22 mai 1942, în Bahrinești, Bucovina, Vasile Andru (numele de familie: Andrucovici) a făcut studii liceale la Siret și Rădăuți, urmate de Facultatea de Filologie, specialitatea franceză-română, a Universității din Iași. A lucrat pentru puțină vreme ca profesor la Liceul „Stefan cel Mare" din Suceava, apoi, între 1967-1974, a fost asistent cu delegație de lector la Institutul Pedagogic din aceeași localitate. A debutat în *România literară,* publicând apoi și în alte reviste din țară: *Luceafărul, Tribuna, Vatra, Convorbiri literare, Viața Românească,* la aceasta din urmă fiind angajat în redacție. Editorial a debutat cu volumul de povestiri *Iutlanda posibilă* (1970). Mai multe alte culegeri de proză scurtă și romane s-au adăugat acestuia în timp: *Mireasa vine cu seara* (1973), *Mirele* (1975), *Arheologia dorințelor* (1977), *Noaptea împăratului* (1979), *O zi spre sfârșitul secolului* (1983), *Progresia Diana* (1987), precum și un volum de eseuri, *Viață și semn* (1989). Cultivată din familie, o înclinație naturală spre sacru și spre dimensiunea isihastă a spiritului uman îl va conduce, după schimbările social-politice din 1989, spre o serie de călătorii exotice; exotice din perspectiva omului comun, dar cu un caracter profund inițiatic, țintele energetizante fiind India, Muntele Athos și Noua Zeelandă, de unde vede Polinezia ca pe „cel mai îndepărtat paradis" (cum sună titlul unei nuvele scrise „la fața locului"). În cazul său, interesul pentru problemele transcendentale, pentru stimularea prin meditație a intuiției și imaginației, pentru cultura și practica filocalică nu vrea să contrazică totuși unele preocupări scientiste din anii formării sale liceale, când studia firmamentul cu o lunetă astronomică manufacturată de el însuși, încumetându-se chiar la calculul variabilității stelelor duble. Dacă experiențele sale psiho-spirituale îl vor conduce la filosofia orientală și la înțelepciunile biblice, toată această evoluție interioară, exprimată convingător în volume precum *Terapia Destinului, Grădinile ascunse, Opt chipuri ale singurătății,* nu au drept scop subminarea dimensiunii pragmatice a intelectualului modern, ci „îmbunătățirea" lui printr-o explorare de mistere.

În proza sa, autorul e preocupat de situațiile cu motivație în zona abisală a psihologiei umane. În consecință, realitatea și imaginarul fuzionează în nuclee cu caracter simbolic. Nu altfel este povestirea *Stimați zburători, bine ați venit!,* publicată de revista *Vatra,* în 1985. La nivelul său cel mai „terestru", subiectul surprinde cu încetinitorul mișcările unui psihiatru invitat cu discreție să aplice diagnostic de nebunie unui infractor pe care interese obscure îl vor scăpat de executarea pedepsei.
Pe traseul acestui fir epic lipsit de spectaculozitate, dar încărcat de tensiune morală, apare periodic o dedublare de conștiință, o trecere a privirii imediate într-una telescopică, o distanțare de contingent până la punctul de unde indivizii dispar, în atenție rămânând doar specia. Până și o comună aterizare de avion devine, astfel, o „coborâre în peisaj" văzută din perspectivă cosmică, premergătoare „întâlnirii de aproape" a unor entități provenite de pe planete diferite:

„Cine ești tu? Cine sunt ei?

Ești sus, la o înălțime considerabilă. Ești în ceea ce se numește cer. Ești numai ochi, numai tâmplă. Te deplasezi. Privești, este ce privi. Ceea ce vezi este realitatea, este pământul. Coaja pământului. Ceva ușor bombat și cu asperități și fără oameni. […] Când cobori ceva mai jos, distingi așezări umane. Și clădiri. Acolo trebuie să existe oameni. Dar ei nu se zăresc nicăieri. Acele case poate că nici nu sunt case; ele pot fi niște cristale, niște întâmplări ale materiei, gresie, magme, cuarț. Un savant a afirmat că, dacă ar fi să ne luăm după calcule, seria de întâmplări și combinații care duc la apariția omului e atât de lungă, complicată, uimitoare, încât omul, conform acestor calcule, încă n-a putut apărea."

O plimbare prin Capitală determină perceperea unor lucruri cunoscute și totodată relativizate până la deplina stranietate. Discuția cu șoferul se transcrie în două registre distincte, alunecând de la banalitatea cotidiană spre dimensiunea interstelară. Planul real și cel fictiv se amestecă:

„Șoferul vrea să facă conversație. Cunosc genul.

Cum ați călătorit? întreabă el. Cât a durat zborul? Suportați călătoriile așa de lungi și așa de primejdioase? Cum ați trecut barajul de asteroizi, dar furtuna gravitațională din zona MK-52?

Răspund că da, că bine, că fără îndoială.

El se arată a fi informat. Sau a răsfoit ceva material documentar în vederea acestei primiri. Zice:

Ce se mai aude în lume despre noi, ăștia? Cum ne privesc cei din civilizația Dyson? Au aflat, în sfârșit, că existăm? Au aflat că noi suntem o realitate vie? Nu le-am luat piuitul cu ultimele noastre ipoteze?"

Între un consult psihiatric și altul, între o vizită la cunoștințe și hotel, reapare privirea „telescopică" a SF-ului. Omul e perceput în detalii capricioase, fragmentele lui apar în gros-planuri de cinematografie. E cântărit cu răceală, precum o cantitate oarecare de pe scara evoluției:

„Pe șoseaua Iancului – liniște, pomi, verdeață. Viața, viul.

Am ținut la amoebă, zici recapitulând. Ea era marea speranță a viului. Anunța o traiectorie genială. Făcea multe, amoeba. Era dotată cu caracteristicile viului. Avea un repertoriu de trebuințe. Avea reacții la stimulii lumii. Construia ceva, își făcea un drum pe pământ. Am tot filmul evoluției. (A se derula câteva secvențe din acest film. Lent și în salturi.) Apoi am îndrăgit maimuța. Pentru aceleași motive. Nu vreau să cred în impas. Ca să înțeleg bine maimuța, uneori apelam la om. Marele merit al omului este că ajută la înțelegerea maimuței. Și a amoebei."

Maniera aceasta de abordare lucid-savantă a unor subiecte decupate milimetric din realitatea noastră curentă tinde să apropie registrul literaturii generale de cel al SF-ului, cu efecte de nuanță și de perspectivă schimbată.

(Urmare din pag. 24)

Sigur, personalitatea fiecărui artist – timbrul său propriu, vocea sa și expresia, mai luminată sau mai umbrită, după cum îi sunt arta și sufletul – e darul de simțire, inteligență și meșteșug spre care tinde fiecare slujitor pe ogorul culorii. Iar când acest dar pe care noi îl numim talent se altoiește viguros pe buna tradiție, înțelegem că tânărului pictor Neculai Ciochină nu-i lipsesc nici personalitatea, nici meritele de a fi un bun continuator al valorilor care au consacrat o înaltă școală a picturii românești. (Alexandru Ciucurencu)

În ceea ce-l privește, Neculai Ciochină nu are nevoie nici de laude, nici de trepte de încercare – el se rostește frumos și limpede, în fața șevaletului, ne oferă peisaje și teme ce caracterizează arta sa: matură, severă, serioasă. Fiecare tablou este o lucrare emoțională, încheiată, care, părăsind atelierul pictorului, și-a început viața și legenda sa.

Eminescu, *pădurea de argint* rămâne o obsesie de culoare, viață și freamăt, ca întreaga artă a pictorului. (Sabin Bălașa)

Întâlnirea și reîntâlnirea cu pictorul Nicolae Ciochină e bucuria întâlnirii cu poezia și a reîntâlnirii cu o pictură căreia, noi, românii, îi datorăm sentimentele noastre cele mai alese. Tablourile sale – în tot ce au ele mai distins și mai valoros – țin de poeticul primordial, de natura lirică și meditativă a omului acestui pământ, de sinceritatea și sufletul lui deschis, de înclinația lui nativă spre contemplație și lirism, frământare și sublim.

Printr-o singură distincție cromatică – iată – pictorul Ciochină devine subtil interpret al anotimpurilor și ipostazelor temporale.

Griurile sale sunt fermecător discrete, sugestiv melancolice, contrastând armonic cu ruginiurile autumnale și iscând tensiuni interioare, capabile de înalte și puternice emoții. Nimic obscur în pictura acestui artist al culorii, a cărui conștiință e subtil decantată prin senzație și receptivitate. (Edgar Papu)

Paleta nu-i dă, sunt sigur, pictorului atâtea valențe și sugestii poetice câte îi dă arta sa, meșteșugul său febril cromatic, care, cu două-trei nuanțe, ne transpune într-o lume pe care o căutăm azi mai mult, tot mai mult, pentru liniștile și reculegerile noastre. (Radu Cârneci)

Una dintre calitățile esențiale ale pictorului Neculai Ciochină, așa cum au demonstrat-o peisajele și florile lui în expoziția din sala Galateea (București), o constituie statornicia temperamentului artistic.

Peisajul înseamnă pentru el un dialog emoțional, calm, intact, ponderat cu natura, care, oferindu-i-se generoasă, îi va prilejui mijlocul de a se regăsi, de a-și exprima propria structură spirituală, liniștea reflexiei, sinceritatea expresiei plastice dublate de voința dârză de a încadra imaginea naturii într-o formulă plastică proprie și originală. În raport cu bogata tradiție a peisajului ieșean, Nicolae Ciochină a ales un drum spinos în care își impune un stil, o viziune, o concepție, poate și un lux de a-și procura bucuria supremă a propriei demnități artistice. (Mircea Deac)

Constat cu multă bucurie în expoziția pictorului Neculai Ciochină evidența filonului de originalitate într-o creație plină de amprenta picturii noastre clasice. (Mihnea Gheorghiu)

(Texte extrase din albumul *Neculai Ciochină – pictură,* Editura DANA ART, Iași, 2000.)

Ars longa...

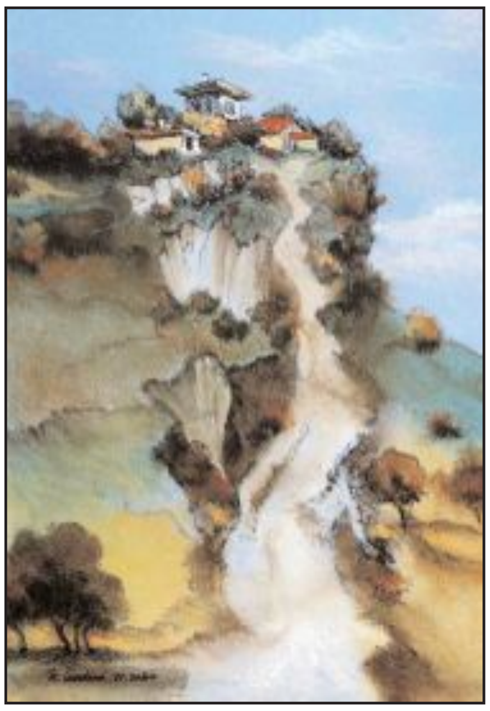
Neculai Ciochină

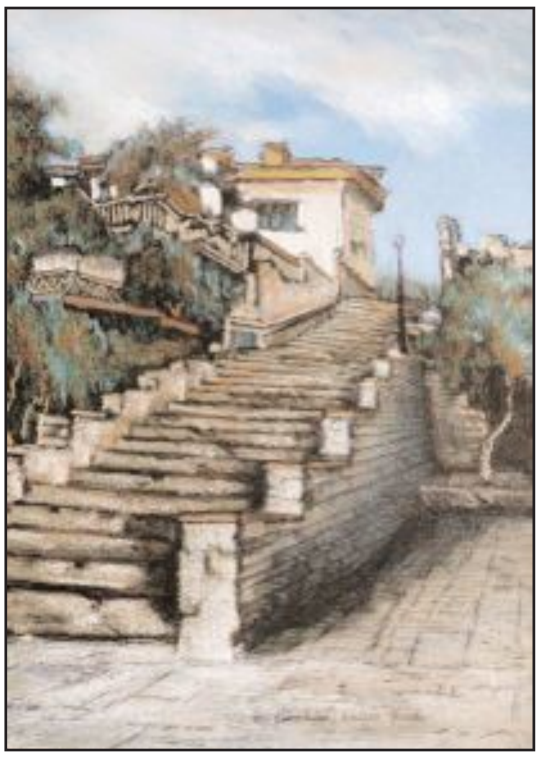
Născut la 9 noiembrie 1933, în localitatea Burdusaci, judeţul Bacău. Absolvent al Facultăţii de Arte Plastice Iaşi (1967) şi al Institutului de Arte „Nicolae Grigorescu" Bucureşti.

Membru titular al Uniunii Artiştilor Plastici din România. Numeroase expoziţii personale (prima în 1975), colective şi de grup, în ţară şi peste hotare, premii, călătorii de studiu (Israel, Republica Moldova, Bulgaria, Grecia, Turcia, Franţa, Germania), lucrări în colecţii de stat şi particulare din România, Israel, Republica Moldova, Bulgaria, Grecia, Maroc, Franţa, Iordania, Olanda, Germania, Iugoslavia, Italia, Canada, Austria, Ungaria, SUA, Serbia, Albania, Turcia.

(Detalii: www.uapiasi.ro/gallery)

Pictorul Neculai Ciochină, aflat la deplina maturitate, se adaugă celor care, gândindu-se pe ei înşişi, reflectează simultan şi la raporturile dintre Cosmos şi Haos, la triada timpului trecut, prezent şi viitor. O face cu un fel de smerenie şi cu dorinţa de a adăuga un procent de cunoaştere a universului prin care trecem, deseori prea însetaţi de clipa cea repede, ce vrea să ne lepede... În ipoteza că la început a fost lumina, cei care au fost dăruiţi cu harul culorilor în mod necesar vor elabora propriile viziuni care deţin atributul unor categorii estetice, cum ar fi sublimul şi inefabilul. În spaţiul lor de comunicare există posibilităţi care fac din raţionalitate un punct de pornire spre a ajunge la inefabil. Cu alte cuvinte, artistul vizionar devine el însuşi creator de lumi unde fiecare se poate întâlni cu el însuşi, dar şi cu ceilalţi. (Valentin Ciucă)

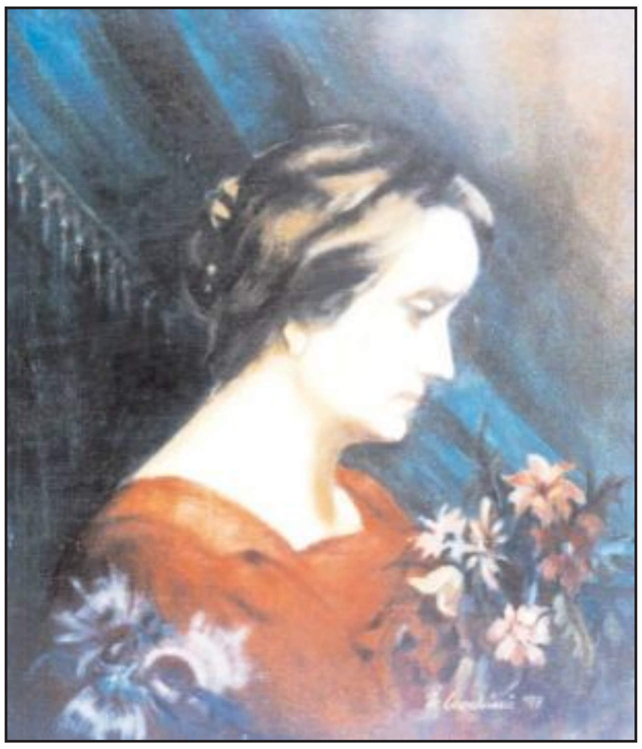
Dacă arta-i jocul sublim pe care omul l-a izvodit întru a sa înţelepţire, sensibilizare şi desfătare, atunci ceea ce ne înfăţişează Neculai Ciochină este un splendid joc cu linia, conturul, lumina şi culoarea. Iar jocul cu imponderabilele este întotdeauna lucru dificil şi producător de surprize. (Dumitru Almaş)

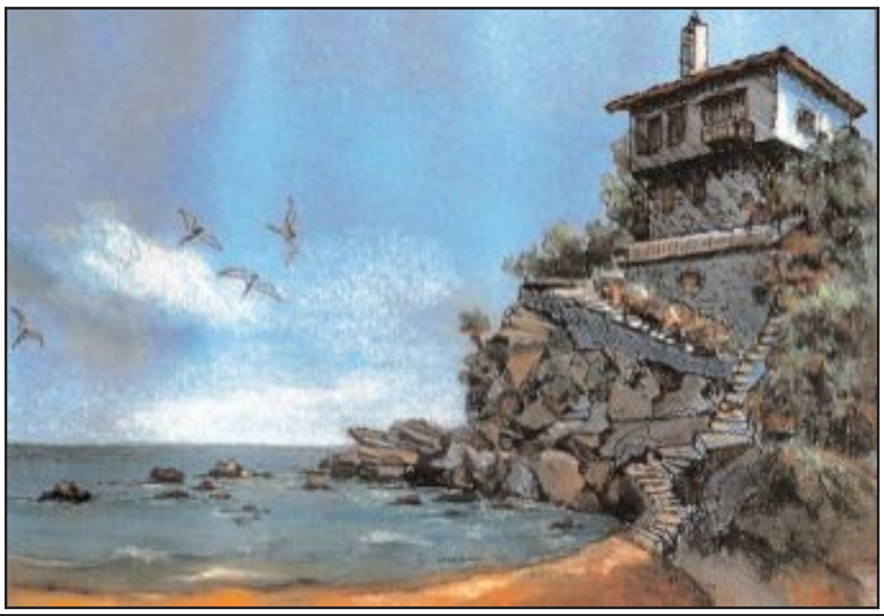
Tablourile pictorului moldovean îndeamnă la reflecţie şi meditaţie, reactualizând o mai veche şi totuşi foarte acută temă de dezbatere, în legătură cu perspectivele peisagisticii în arta plastică. (...) Privind un tablou – un peisaj montan, o natură silvestră sau fie şi un detaliu cât de mărunt al cosmosului românesc – prin ştiinţa şi arta peisagistului de a selecta, trata şi transfigura artisticeşte realitatea care le inspiră, privitorul, ca beneficiar la artei, intră în rezonanţă cu codul moral al patriei şi artistului care transformă paleta de culoare în liră şi cântec. Este ceea ce ne transmite prin cea mai mare parte a lucrărilor sale înzestratul pictor ieşean Neculai Ciochină şi pledoaria sa pentru peisaj. (Ion Frunzetti)

Arta adevărată este legată de profesionalism, de capacitatea de a sugera cu subtilitate universul interior al creatorului. Cred că arta adevărată se leagă de respectul faţă de istorie şi faţă de tradiţie. Noi nu plecăm de la nimic să construim ceva. Pictorul Neculai Ciochină stăpâneşte cu autoritate mijloacele de expresie picturale. Posedă o paletă bogată în tonalităţi, totdeauna ţinute în gamă. Tablourile sale degajă căldură, ceva din preaplinul artistului care se spovedeşte. Desenul său este întotdeauna elegant şi cursiv, capabil să ne dezvăluie esenţializat formele din lumea reală şi imaginară. Analizând modalităţile compoziţionale, ne aflăm în faţa unei bogăţii de soluţii şi rezolvări de o pregnantă originalitate. (...) Această expoziţie este o victorie a unui artist care iubeşte arta. Apreciez această expoziţie ca un spectacol singular, în care discreţia şi rafinamentul se întâlnesc. (Ion Truică)

(Continuare la pag. 23)

Număr ilustrat cu tablouri ale pictorului Neculai Ciochină.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Gabriela CĂLUŢIU-SONNENBERG – scriitor, Spania
- Dan D. FARCAŞ – matematician şi scriitor, Bucureşti
- Terezia FILIP – prof. univ., Baia Mare
- Gheorghe ILIE – conf. univ., Bucureşti
- Acad. Arto SALOMAA – Finlanda
- Ion PĂTRAŞCU – diplomat, Bucureşti
- Dragoş VAIDA – prof. univ., Bucureşti
- Ion C. ŞTEFAN – scriitor, Bucureşti
- Cătălin MAMALI – psiho-sociolog, SUA
- Gabriel DRAGNEA – publicist, Bucureşti
- Claudia SLUTU-GRAMA – scriitor, Chişinău
- Pr. Daniel GLIGORE – Curtea de Argeş
- Mihail DIACONESCU – scriitor, Bucureşti
- Paula ROMANESCU – scriitor, Bucureşti
- Acad. Solomon MARCUS – Bucureşti
- Emil LUNGEANU – scriitor, Bucureşti
- Stan I. FLOREA – prof. univ., Piteşti
- Mircea OPRIŢĂ – scriitor, Cluj-Napoca